ANUL XXVI
30
(1 108)
Sîmbătă
30 iulie
1983
8 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

TIMP ISTORIC

Desigur, în materie de ideologie, unitatea de măsură pe care o reprezintă timpul are o importanță relativă, aici contează durata și forța idellor, amplitudinea și eficiența acestora, puterea lor de atracție, perspectiva pe care o deschid și prin care se definesc în acțiune, în sfera practicii umane, a realităților pe care se sprijină și sînt chemate să le transforme. Și, totuși, chiar sub acest raport al măsurii sub care privim orizontul practicii și acțiunii umane putem distinge în perioada care a trecut de la plenara din iunie, anul trecut, o deosebită densitate în timp a activităților menite să dea pe plan instructiv și educativ un nou relief de conștiință și angajare muncii și vieții întregii țări. Subliniază aceasta însuși Comitetul Politic Executiv care constată că, în tot acest răstimp, **în spiritul indicațiilor și orientărilor tovarășului Nicolae Ceaușescu s-a desfășurat o activitate susținută în domeniul muncii ideologice și politico-educative, al dezvoltării conștiinței socialiste a maselor, al formării omului nou cu înalte calități morale și politice.** O asemenea remarcă atinge, evident, și sfera culturii și artei, a creației. Se concentrează aici, ca într-o oglindă, semne ale unei responsabilități de spirit și ale unei angajări politice care au dat și dau noi dimensiuni manifestărilor creatoare și certifică un autentic și profund simț al datoriei. Patriotismul culturii a cîștigat în substanță și definește în chip esențial creația de valori.

Sub semnul celor 18 ani ciți au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, fizionomia culturii și artei românești s-a modificat într-un sens calitativ nou, atît printr-o uriașă și stăruitoare operă de recuperare a celor mai de seamă valori ale trecutului, de reintregire a tradiției, cît și prin deosebite creații contemporane apte să înfrunte timpul și să dea o vie perspectivă asupra prezentului pe care ni l-am asumat și-l trăim.

Istoria unică a poporului, marile sale izbînzi în plan economic și social, uriașele transformări revoluționare petrecute în toate domeniile realității sale materiale și spirituale, independența, libertatea și suveranitatea sa constituie tot atîtea fundamente ale creației, idei în permanență vii care dau unitate și potențează pe noi trepte valorice însăși epopeea construcției noii societăți. Congresul al XII-lea și Conferința Națională ale partidului ne implică, prin programele adoptate, într-un moment nou al destinului nostru socialist, într-o nouă etapă ale cărei dimensiuni au o puternică răsfrîngere în viitorul concret, foarte apropiat, și atrag, cum e și firesc, vaste energii în circuitul economic și social al țării pentru înfăptuirea tuturor obiectivelor stabilite. Momentul ca atare își are dinamica și profunzimea sa, ne aflăm exact la jumătatea perioadei după care România va avea fizionomia unei țări socialiste cu dezvoltare medie. Secretarul general al partidului nu ezită să repete scopul și dimensiunile acestei perioade tocmai pentru ca, așa cum o spune, printr-o nouă calitate a muncii și vieții în toate domeniile de activitate, să ne atingem obiectivul propus și să împlinim acest deziderat național pe care îl reprezintă continua înflorire economică și socială a patriei, prosperitatea și propășirea întregului popor. Aceasta este opera care ne încunună efortul, gîndirea și inspirația, aceasta este demersul prin care unitatea de gîndire și acțiune de azi își amplifică sensul și dobîndește o nouă valoare mîine, trăgîndu-și seva din tradițiile și momentele înaintate ale trecutului.

Cu 65 de ani în urmă se făurea statul național unitar român, eveniment ce a consfințit lupta și năzuințele seculare ale tuturor românilor de a trăi într-un stat unitar și independent, în pace cu vecinii și cu toate popoarele lumii. La 23 August 1944 se înfăptuia revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, aniversăm acum treizeci și nouă de ani de cînd pe traiectul destinului nostru național cele mai scumpe aspirații, idealurile cele mai fierbinți au dobîndit și dobîndesc neîncetat relieful unor certe și inconfundabile împliniri. Șirul de evenimente ale istoriei își trimite astfel la zi, în realitatea materială și spirituală de azi, sensurile adînci ale unei adevărate epopei. Prezentul și viitorul se identifică la pragul cel mai înalt al unei acute conștiințe a contemporaneității. Și într-un mod care ne explică nu numai aici, la scara problematicii noastre, ci și în raport direct cu frămîntările și preocupările lumii de azi, în scopul asigurării păcii și colaborării, al salvgardării însăși a condiției umanității. Contribuția românească în aceste atît de stringente probleme ale existenței este deosebită, unanim cunoscută și respectată în lumea internațională. Un exemplu, cel mai recent, îl constituie vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în țări ale continentului african, acest nou și prestigios itinerar de pace și solidaritate, în spiritul înțelegerii și cooperării internaționale. Făurind în libertate și independență o nouă societate, un nou destin, prin proeminenta personalitate a președintelui său, România își manifestă plenar vocația construcției sale umaniste și participă activ la edificarea unei noi lumi, cea a păcii și înțelegerii pe planetă.

Luceafărul

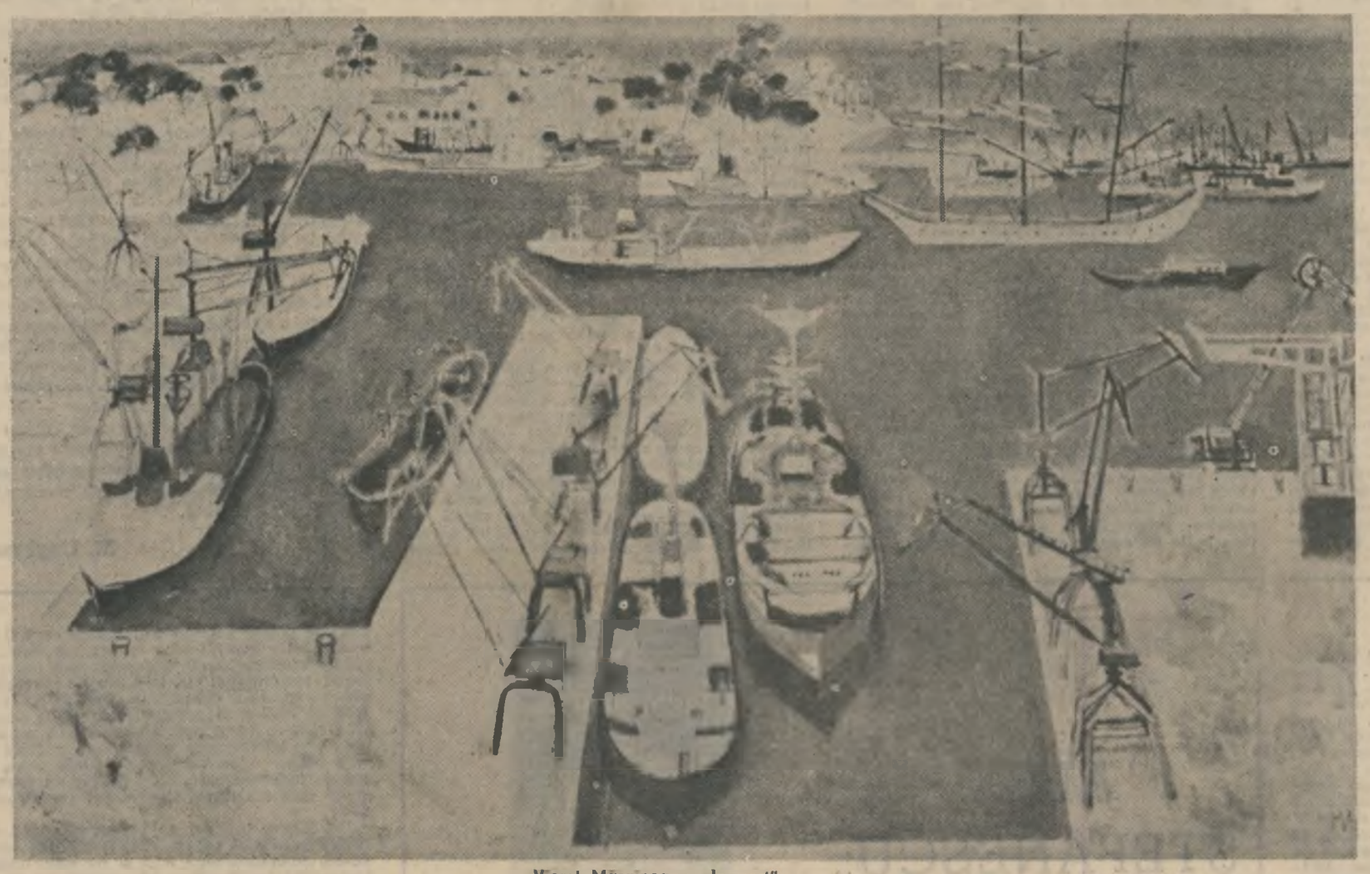

Viorel Mărginean : „În port"

DREAPTA CTITORIE

De pace purtător și de lumină
Cu gîndul întrupat pînă la fruct
Istoria a aurit deplină
Cel ce ne este dor neîntrerupt :

El este steaua clasei muncitoare
Clădindu-ne un ev triumfător
Puternic e prin noi, prin fiecare
Și liberi stăm prin el în tricolor.

Un înțeles de viață-n demnitate
Și-un ideal de fericit destin
Îi e temei de steme-ngemănate
În comunism prin anii care vin.

Ne-a învățat izbînda împlinirii
Într-un demers veghind necontenit
Anticipînd în purpura zidirii
Prezentul în construcții de granit.

Ne-ntruchipăm în dreapta ctitorie
A celui care este erou vizionar
Cîrmaciul brav ce a făcut să fie
Belșug în casa noastră, izvor fără hotar.

Pavel Pereș

Borges și Pandrea, sau Batista lui Blaga

D. R. POPESCU

Nu știu dacă fundamentala caracteristică a lui Borges este miraculosul și curtea cavalerilor din cărțile Bibliotecii universale. Ceva din aceste două aspecte rămîne de netăgăduit, dar o aplecare spre fantastic și o privire a cărții ca pe o ființă vie mai întîlnim și la alți destui condeieri. Așa că nu vom încerca neapărat să găsim în Borges un destin literar singular. Originalitatea unui autor e mai complexă decît arată la o primă vedere valențele sale aflate mai la vedere, adică mai la suprafață. Domnul Montaigne folosea și el citatul din clasici, pentru a-și sublinia o idee proprie, sau pentru a infirma, sau continua o zicere ajunsă aproape loc comun, sau bun comun. Eseiștii spanioli dintotdeauna parcă au fost cumva borgesieni, le-a plăcut paradoxul, insertul poeticesc, meditația pornită uneori de la un „fapt epic", etc. Iată un fragment din „Meditații despre Don Quijote", de José Ortega y Gasset, care pare o lucrare (schiță, poem, eseu etc.) scrisă de Borges : **„Parabolă".**

„Parry povestește că, în călătoria sa spre pol, a mers o zi întreagă îndreptîndu-se spre nord, în goana neobosită a ciinilor înhămați la sanie. La căderea nopții a privit indicațiile aparatelor ca să determine locul unde se afla și, spre marea lui surprindere, a constatat că se găsea mult mai la sud decît dimineața. Întreaga zi se căznise să înainteze spre nord, alergînd pe un sloi imens, pe care curentul oceanic îl tira spre sud".

Nu lipsește deci faptul autentic, citatul, morala, paradoxul, ambiguitatea, ce-ar putea să pună orice adevăr sub lupă și să-l dizolve într-o simplă supoziție, iluzie etc.

Ce ni se pare nouă mai pregnant în toată întreprinderea întreprinsă de Borges este în primul rînd limpezimea totuși a fiecărui produs, o limpezime savantă, nu troglodită, desigur (nu înseamnă că prin aceasta noi incriminăm „enigma absurdă", kafkiană, la fel de limpede, la urma urmei), precum și somptuoasa si migrea sa economie de mijloace literare (aici se află și o a doua capcană borgesiană : „economia" nu înseamnă simplism, și ea vine dintr-o îndelungată ucenicire și cunoaștere a atîtor scribi ce stau de sute de ani în rafturi, într-o eternitate). Borges nu ocolește povestirea orientală, nu se sfiește să ne propună o poveste plecată, sau ca fiind din „O mie și una de nopți" etc. Un simplu pasaj reținut dintr-un basm, sau obicei, sau întîmplare devine la el un eseu, o poezie, o povestire. Și prin această portiță hai să încercăm să ne apropiem mai mult de „Complexul Borges". Esențial mi se pare la el — ce s-o mai ocolim ! — încălcarea unor reguli, sau călcarea în strîchini, care fac din poezie un eseu și din eseu o povestire etc. Să ne înțelegem : pe Olimp era zilnic un cutremur strîchinăresc, zilnic era o călcare în strîchini zeiască — așa că dacă zeii calcă în strîchini hm !... Borges nu se sfiește să dinamiteze, să dramatizeze eseul și să-l transforme într-un basm, într-o poveste din „O mie și una de nopți", bunăoară. Aici este esența, sau ar fi esența : în folosirea tuturor genurilor pentru a crea din ele genuri noi, sau în aparență noi : oricum, din tabuuri, din fragmente biografice, din substanțe minerale obișnuite, el, Borges ne dă... altceva : mineralele neactive sînt activizate, electronii sînt cracați, dislocați, înnobilați, uraniul adormit este înnobilat etc. Culmea e (ține tot de „economia mijloacelor") că Borges nu are nevoie de lungi deșerturi pline cu litere moarte ca să ne arate un pustiu, sau explozia unei pasiuni ucigătoare : în cîteva file el rezolvă totul : concizia, prin strălucirea fiecărei fraze, aproape, sau aproape a fiecărui cuvînt e taina sa (învățată de la Poezie ?). Borges nu are timp, — și nici nu vrea să-și adcarmă cititorii. Forța sa este conciziunea. Nu e naiv să creadă că maldărele de coli ocupate cu litere ar însemna forță literară, doamne ferește ! El nu pregătește bombe artizanale, în secolul douăzeci, din chibrite și din mangal etc. Și nici nu seamănă, doamne ferește ! cu belferii acriți și fără operă care, ca să iasă și ei mai la liman, își confecționează o personalitate pirlită, din interviuri penibile și din însăilări encomiastice fade și ridicole, și intră într-o curie pontificală unde, plătind tribut, se simt mai în siguranță, crezînd că tămîierea reciprocă, și nu numai ea, e dătătoare de eternitate. Borges nu se „vede" deci un propovăduitor din amvon, știe ce armă cumplită e ridicolul. Pare un călător întîrziat prin geografia și istoria lumii, citind, el, pentru prima oară, ce alții au citat de n ori, descoperind cu candoare americi și parcă înadins uneori neținînd seamă de toate modelele literare, blasfemiate sau ridicate în tării, după bătaia vîntului. Reține deci date exacte, ani, autori etc., descrie (scurte) peisaje, calcă va să zică în strîchini, nealiniindu-se clipei. Din acest motiv și pare și și este un scriitor al eternității (nu spun etern, cum ar putea zice un încuriat, fiindcă sînt sigur că aflînd asta Borges ar ride în hohote).

Continuare în pag. a 6-a

Cărarea de aur

PAUL ANGHEL

A apărut cu o promptitudine impresionantă cel de-al treilea tom al monumentalei „Histoire des croyances et des idées religieuses" de Mircea Eliade. În aprilie 1983, profesorul semna, la Chicago, ultimul rînd din prefață ; la 6 iunie, deci acum peste o lună, prietenul său Jean Luc Pidoux-Payot isprăvea imprimarea volumului după cum rezultă din caseta editorială, iar la puține zile, dar în aceeași lună, serviciul de presă al Casei Payot făcea să ne parvină primele exemplare la București.

Am deschis cartea, cu flor. În 1972, cînd îl întîlneam la Paris, profesorul îmi vorbea cu entuziasmul său iradiant despre o posibilă panoramă a credințelor și ideilor religioase, care să îmbrățișeze Terra „de la epoca de piatră pînă la Nietzsche". Proiectul părea grandios pînă la utopie. Într-un fel și inutil. Mircea Eliade nu e un istoric. După ce scosese religiile din istorie, „detașîndu-le de evenimențial", ca să recompună o morfologie a sacralului, ca să ni le facă accesibile, în planul mecanismului lor lăuntric, la ce bun — m-am întrebat — să le coboare din nou în praful profan, unde precis vor sucomba. În alt plan, m-am întrebat, la ce bun o asemenea risipă de energie ; cît de rodnică poate fi o reintoarcere a savantului la izvoarele, fluviile și mările prime din care s-a născut, prin care a curs și a pulsat fenomenul religios, acest copil ciudat și rebel al istoriei, ciudat în măsura în care răspunsurile lui contrazic, la prima vedere, realul istoric, rebel în măsura în care răspunsurile raportate la real sînt întotdeauna paradoxale. ca și dialectica sacral/profan pe teritoriul căreia acest copil zburdă. Și apoi, mi-am zis, dificultățile acestei reintoarceri sînt imense. Mircea Eliade va fi obligat să facă antropologia, sociologia, geografia și istoria fenomenului religios, întreprindere care depășește însul pretinzînd puterile unei echipe sau a unei generații. Este vorba întîi de o antropogeneză, apoi de antrogenezele și glotogenezele succesive, apoi de geneza, difuziunea și metamorfoza doctrinelor, inclusiv de poligeneza continuă a fenomenului religios, urmărit în articulațiile sale la scară planetară. Cînd să se poată fizic produce o asemenea întreprindere și mai ales cum !

Tot atunci la Paris, în 1972, într-o seară de septembrie, Mircea Eliade îmi dăruise o cărțulie, „Réligions australiennes", abia ieșită de sub

Continuare în pag. a 7-a

● În acest număr : ● Proză de Matei Gavril Albastru ● Poezii de Florica Mitroi ● Alexandru Brad ● Debut : ● Corina Toma ● „Numele poetului" de Cezar Ivănescu ● „Ion Agîrbiceanu" de Nicolae Ciobanu ● „Privirea lui Orfeu" de Dan Laurențiu ● „Nevoia de Albă ca Zăpada" de Dan Cristea ● „Pseudo-cultura pe unde scurte" de Artur Silvestri ● Balcanice ● Repere ● Revista străină ● Sport

TÎNĂR ÎN AGORA

Despre o stare de spirit

● Mă număr printre cei convinși că tinerețea nu-i atît o virstă, cît o stare de spirit. Cu puțină atenție, găsim în jurul nostru multe dovezi în acest sens : atîția oameni cu părul cărunt, dar cu o poftă de viață ce te complexează, plini de vigoare, de energie, trăind într-un veșnic neastîmpăr, ori, dimpotrivă, întîlnim atîția inși tineri „după actele lor", dar blazați, într-o perpetuă letargie, suferind de „oblomovism". Sînt cazuri de excepție acestea, desigur, dar cu atît mai ilustrative pentru afirmația de mai sus.

Cînd constatăm, însă, că la unii tineri vîrsta coincide fericit cu starea de spirit, trăim, o senzație de siguranță, liniștitoare, totul e în regulă, ne zicem în sine. Este cazul unui grup de tineri care constituie un cenaclu literar. Sînt atîtea cenacluri literare în țară, mai mari ori mai mici, mai prestigioase sau necunoscute, adevărate pepiniere de scriitori talentați ori găști de veleitari, activînd sub egida unor cunoscute reviste sau pe lîngă vreo obscură casă de cultură provincială, încît a vorbi de unul în plus pare a fi ceva superfluu. Și totuși, mă încumet să spun cîteva vorbe de un cenaclu care are

Dumitru Aug. Doman

Continuare în pag. a 7-a

XXV

La hagialîcul poeților

Nu știu ce va fi însemnat (cu atît mai mult ce va fi însemnînd) pentru alții cenaclul „LABIȘ" al revistei Luceafărul, **dar știu ce a însemnat el pentru mine : drumul spre miracolul debutului „cu fast", apoi publicarea susținută în revistă, un premiu etc.**

Prin 1963 veneam pentru a doua oară în București, elev de provincie, invitat să citesc (ce sărbătoare pe capul meu !) la cenaclul „Labiș". Sala cu oglinzi a Uniunii Scriitorilor, lume după lume, ceva groaznic de plăcut, ceva de neimaginat pentru un copil ! Nici bilciurile de Sfîntă Marie la care, mare amator, mă înghesuiam la Curtea de Argeș în fiecare an, nu aveau atîta putere de a-ți fura mințile sau a ți le băga în cap, atîtea bărci în care să faci „nelegat", roata, atîția „călușei", atîtea „țiribombe", „ziduri ale morții", atîția „înghițitori de săbii și de flăcări", atîția „pitici și uriași". De unde ? Da' de unde ! Era ceva la care revista „Luceafărul", patroana, dacă ar fi cerut taxă de intrare ar fi fost, decenii la rînd, cea mai rentabilă revistă românească.

Revista, cu cenaclul ei cu tot, a impus în literatura română, într-un scurt răstimp, atîtea nume cîte nu reușiseră să impună toate revistele, editurile și cenaclurile care au ființat la noi după 23 August.

Cenaclul „Labiș" era un soi de Mecca spre care mulți plecau în hagialîc, mulți vedeau meteoritul cu ochii și puțini se întorceau sfîntiți spre așezările, spre pustiul lor. Dar cît de mulți s-au dovedit a fi „cei puțini". Poate doar „Echinoxul" clujean, mai tîrziu, s-a mai constituit într-o „școală" a talentelor cum a fost aceea a „Luceafărului" debutului meu. Sigur, altele aveau să fie datele problemei, alții anii, alții oamenii !

Ceea ce avea din plin și dăruia din plin cenaclul „Labiș" era prestigiul. Am intrat în sala

Dumitru M. Ion

Continuare în pag. a 7-a

ÎN TREACĂT

Luna plină din luna mică de vacanță

Rar, foarte rar mi s-a întîmplat sau nimerit să fi întîlnit pe cineva, fie și un oarecine, care să nu-și cîrtească dacă nu toate zilele vacanței măcar cîteva dintre ele ; să le mai biciuiască încă o dată după ce fuseseră biciuite de ploi piezișe ? „placide" sau curmezișe ori potopite de un soare a cărui căldură și lumină năucitoare nu-ți priau, nu-ți tihneau nici la umbră unde se numără legal — meteorologic — gradele. Da, fiecare (fiștecare) cum zice nea Aurică Bătrîneanu, casierul Fondului literar, pe „stil vechi" primind banii de repartiție pentru munte sau pentru mare, — după cum îi place sau nu-i place, potrivit preferințelor ori intoleranțelor **fiștecăruia**.

...Și tot așa de rar mi s-a întîmplat să vorbesc, să întîlnesc pe cineva care să nu ofteze după zilele de vacanță așa cum s-or fi brodit ele.

Greșeala, căderea în greșeală, pornește, cred, de la faptul că vacanța (concediul adică) este privită cu emoție și încordare, cu grijă migăloasă și pîndă prea atentă, — de parcă cei ce pleacă pentru cîteva săptămîni într-o localitate de obicei (și de serii) bătută și în anul sau anii trecuți, — cred că se deplasează pe

Nicolae Velea

Continuare în pag. a 4-a

REMEMORĂRI

Secretul Doamnei de zăpadă (VI)

În legătură cu **Doamna de zăpadă** știam relativ puține amănunte. Avusese două sau trei expoziții personale, cu ani în urmă, pe care nu le văzusem. Reținusem din discuțiile artistice că e **o fină coloristă** și cam atît. Atitudinea rezervată, singurătatea în care se retrăgea, izolarea ei, făcuseră însă din ea **un personaj** comentat și controversat.

Mă gîndeam că fiind o fină coloristă, avea neapărat nevoie de multă lumină, de multă lumină...

Cu atît mai bizară mi se părea dorința de-a se muta în camera pe care o ocupam și care era cea mai întunecoasă din toată vila, renunțînd la odaia ei cu geamuri mari în fața cărora munți se profilau semeți pe cerul ocrotitor.

Acum, în sufrageria slab luminată, așteptam cu nerăbdare ivirea **Doamnei de zăpadă**. Eram hotărît s-o abordez politicos, cu orice risc și să-i ofer cu generozitate camera, fără să cer explicații.

Prozatorul cu fața posomorită, încadrată de ramele groase ale ochelarilor, terminînd de mîncat și ridicîndu-și privirile nedumerite ca și cum ar fi zis „a, sînteți și voi aici ?" întrebă cu voce domoală întorcîndu-se spre pictorul blond care tăcea de cîteva momente :

— Ce mai e nou, micimane ? Ce mai face pictura română ? C-o fi c-o păți ?... (asta era una din expresiile lui preferate aruncată la mijlocul frazei), tragem cu pensula, harșt ! și facem tablouri.

Pictorul îl fixă înveselit, se ridică marțial și, cabotinînd, întinse mîna dreaptă spre tavan :

— Pictura română merge bine ! Și pictorii în rînd cu ea. Cine nu ține pasul, scapă alinierea. Culori avem, pinze avem, condiții avem. Talent să dea, cine-o da... Păi, să-ți spun ceva **micimane**, (i se adresă el cu același apelativ), dacă tot m-ai întrebat. Noi știa din **generația mijlocie** avem o oră de uimire. Nu ne-am revenit încă din năuceală...

— Cum **devine** chestia asta ? întreabă cu toată seriozitatea prozatorul cu ochelari.

— Păi, micimane, devine așa. Un cumnat al meu, zbanghiu și cu gusturi artistice, dă o primă și-o chenzină pe tabloul unui confrate, (nu spun numele !), că auzise el că ăla e bun și că e

Mircea Micu

Continuare în pag. a 5-a

În pagina a 3-a ● Ancheta «Luceafărului» ● Proza deceniului opt (II) ● Semnează : Florin Bănescu ● Ion Dumitru Teodorescu ● Paul Eugen Banciu ● Marian Drumur

CRONICA LITERARĂ

VALERIU ANANIA: «Rotonda plopilor aprinși»

O susținută preocupare memorialistică a început să-și facă loc în cărțile scriitorilor contemporani. Ea privește precumpănitor împrejurări și personalități literare postbelice, rareori sonda amintirii fiind aruncată în evenimente de dinaintea celui de al doilea război mondial. Obiectul acestor evocări și amintiri îl face perioada în care s-a încercat edificarea unei „literaturi noi", în opoziție desigur cu cea „veche", care se definește de aceea mai ales prin contrast cu prima. De aici plecînd, am putea zice că aceste cărți de memorialistică se deosebesc după apartenența autorilor la ideea de „literatură nouă" sau la aceea de literatură „veche", pentru că este neîndoielnic faptul că în seria scrierilor de memorialistică directă sau deghizată se manifestă două tipuri de atitudine față de faptele și împrejurările descrise. Memorialistica celor care au fost adepții unei „literaturi noi", fatalmente desprinși de cealaltă, care mirosea a vechime, unora chiar a putreziciune, plusează pe însemnătatea ideilor „literaturii noi" și pe semnatarii ei, ocolind pe cît posibil incursiunile în episoadele sau aspectele dramatice ale epocii în care o literatură „veche" era înlocuită cu una „nouă". Paralel cu memorialistica literaturii noi se exprimă și cealaltă, a celor care n-au crezut nici un moment că timpul literaturii „vechi" s-a dus și că odată cu ea trebuie să dispară și amintirea oamenilor care au făcut-o. Caracteristică acestei direcții a mărturisirilor de istorie literară este atenția de care se bucură figurile artistice ostracizate, miza pe tradiția literară și mai ales pe marile valori ale literaturii române interbelice. Cine va citi în paralel, de pildă, convorbirile lui Florin Mugur cu Paul Georgescu cu **Amintirile unui fost corector** de Petre Stoica, va descoperi că deși societatea la care se referă cei doi este aceeași, unghiul de vedere al prezentării este atît de diferit încît el poate fi socotit diametral opus. Practic, cei doi martori de epocă par a cunoaște lumi complet diferite, care nu comunică una cu alta. Și ceea ce este mai interesant în **Amintirile unui fost corector** este că dincolo de perimetrele instituționalizate pentru promovarea literaturii, societatea mai beneficia și de alte surse de iradiere literară. Această istorie nescrisă a literaturii române, foarte importantă din punct de vedere moral, începe să fie scrisă de acum înainte prin noua memorialistică care-și mărturisește, direct și indirect, încrederea în literatura pe care publicațiile românești de după cel de al doilea război mondial o declaraseră „veche", dar care nu era mai veche de începutul secolului douăzeci, deci modernă de fapt și de drept în ciuda etichetărilor programatice, care au produs o schismă literară ale cărei efecte le mai trăim încă și nici o operă pe măsura ambițiilor afișate.

Rotonda plopilor aprinși de Valeriu Anania este și ea o carte de memorii, în care „plopii incandescenți" sînt luminările de pomenire ale lui Tudor Arghezi, Gala Galaction, Anton Holban, Victor Papilian, Lucian Blaga, Ion Luca, Marin Preda, V. Voiculescu. Toți aceștia sînt — exceptînd, parțial, bineînțeles pe Marin Preda — autori „vechi" în sensul definit de susținătorii literaturii „noi" și este firesc să deducem de aici că întorcindu-se la combustia existenței și operei lor, Valeriu Anania ilustrează acea linie de evocare în care se arborează încrederea în valorile de durată ale literaturii scrisă în românește. Gestul recuperării spirituale din **Rotonda plopilor aprinși** este cu atît mai oportun cu cît, dacă vechile programe literare postbelice n-au reușit să creeze o literatură nouă, ele au reușit să înfășoare într-un hallou de vetustețe multe din numele cele mai mari și mai moderne moștenite de dinainte de război. Numeroasele tentative din ultimul timp de a înscăuna noi generații literare mărturisesc involuntar, fără conștiința sursei, credința că anacronismul a stăpînit literatura română de pînă la ei. În gestul lor de revoluție literară funcționează neidentificat — o prejudecată între altele — resortul moștenit fără control al ambiției unei literaturi „noi" prin despărțirea de cea „veche".

Valeriu Anania n-a beneficiat de avantajoasa postură de a se afla în centrul lumii literare. Autorul **Rotondei plopilor aprinși** n-a fost nici un privilegiat al literelor române, nici un răsfățat al vieții literare. El n-ar avea deci teoretic beneficiul unui foișor de observație care să dea o greutate specială paginii memorialistice. Paradoxal, dar cărțile de memorialistică cele mai substanțiale le-au dat cei care n-au beneficiat de foișoarele rezervate, ci cei care au stat la marginea literaturii, au privit-o din subsoluri de edituri sau din spații obscurizate, pentru simplul motiv că și o parte din marii scriitori ai literaturii române s-au aflat atunci în marginea vieții literare. Aparentul dezavantaj al autorului **Plopilor aprinși** se transformă, ca și în cazul „corectorului" Petre Stoica, într-un avantaj. Periferizat, Mărtișorul rămîneva totuși un simbol literar central. Încă nu avem asupra lui Tudor Arghezi alte pagini de concretețea, autenticitatea și înțelegerea celor pe care ni le dă despre marele poet Valeriu Anania. Ca om al cinului preoțesc, dar și al vindecătorilor de oameni, Valeriu Anania s-a aflat în apropierea lui Tudor Arghezi, Gala Galaction, Ion Luca, alt răspopit, V. Voiculescu, a lui Victor Papilian și, tangențial, în apropierea lui Lucian Blaga și Marin Preda.

Valeriu Anania nu exhibă documente, prețul memorialisticii lui nu stă în cantitatea de informație nouă care există totuși, cît în calitatea ei. Avantajul memoriilor din **Rotonda plopilor aprinși** este de a fi fost scrise de un martor echivalent, care este totodată și un bun interpret de fapte. Contemplarea personalităților evocate pios în **Rotonda plopilor aprinși** are o înălțime de spirit care conferă întregii cărți o demnitate pe care, minus temperatura lirică, între operele similare o mai găsim doar la **Masa umbrelor** lui Ionel Teodoreanu. Unele din aceste amintiri nici nu au o masă impresionantă, ele reducîndu-se la cîteva întîlniri întîmplătoare, cum este cazul cu cele închinate lui Lucian Blaga, dar mai important decît uzul documentelor este tratamentul lor. Crimpeiele de viață care-l cuprind pe Lucian Blaga sînt așezate în rama lor firească cu conștiința că nimic din ceea ce-i privește pe marii înaintași nu se cuvine risipit.

Sînt însă în această carte o specie de documente pe care vrem să le subliniem. Valeriu Anania nu le acordă un rang aparte, ele intrînd în alcătuirea memorialistică a cărții sale în chipul cel mai natural. Sînt episoade care înfățișează cea de a doua viață a literaturii române din vremea cînd A. Toma era mai mare decît Arghezi și care atestă existența unei Vieți literare care-și continuă în forme proprii, prin inițiative individuale sau colective, cursul anterior. Poetul Tudor George a închinat o carte întreagă de **Balade singaporene** unui cenaclu literar durabil cu sediul în „subpăminta" de la Singapore, producînd nu numai o carte de prodigioasă expresie poetică, ci și un document literar. „Fie din nevoia de a-și citi și verifica producțiile epice, fie din nevoia, mai generoasă, de a oferi un spațiu și un climat familial unor prieteni de cultură, mai vechi și mai noi, pe care deceniul acela nenorocit îl surghiunise din patria lor literară, Slătineanu le-a declarat acestora poarta deschisă în fiecare zi de marți, la ora 5 după amiază, cînd salonul cu mobilă veche îi așteptă simplu, amical, fără protocoalele cu care, probabil, fusese obișnuit în tinerețe. Nu era vorba de un cenaclu literar propriu-zis, deși în cadrul acelor reuniuni nu se citea și nu se discuta altceva decît literatură și artă, ci de o familie spirituală ce-și căuta supraviețuirea, întru noblețe, de-a lungul unei epoci literare dominate de ceea ce s-a numit mai tîrziu sociologism vulgar". În cenaclul lui Barbu Slătineanu, ca și necunoscut istoriei literare, au citit, ascultat și discutat literatură Claudia Millian, Alice Voinescu, Elena Iordache, Cornelia Pillat, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, V. Voiculescu și, pentru un timp, memorialistul Valeriu Anania. „După amfitrion, ni se spune mai departe, Voiculescu era cel mai des solicitat să prezinte noutăți, invitație la care el răspundea cu naturalețe vecină cu umilința. Nu mi-l amintesc să fi adus prea multe poezii, dar acolo, în casa lui Slătineanu, a citit el o bună parte din povestirile care, postum, l-au așezat printre cei mai mari prozatori ai literaturii române. Cu mult înainte, de a fi fost astfel consacrat de cronica literară el a trăit bucuria intimă de a se ști prețuit de cei ce, deopotrivă, îl iubeau. Nu știu ce se va fi salvat din prozele lui Barbu Slătineanu, și nici ce sau cît va rămîne din ele. De numele lui însă rămîne legată, cel puțin în amintirea mea, o oază de sănătate literară, într-un pustiu al conștiinței, semănat cu lețuri". Acest riu ascuns al literaturii române, al cărui traseu excavația amintirilor transmise azi de mai mulți scriitori îl scoate la iveală, este tema intimă a cărții lui Valeriu Anania.

Dar dincolo de toate acestea, **Rotonda plopilor aprinși** este o lucrare artistică în sine, care poate fi citită dincolo de orice considerații istorice sau particulare. Sînt în ea pagini de proză curată pe care autorul le strecoară în șirul amintirilor. Memorabilă este istoria necunoscutei pe al cărei cadavru studentul în medicină Valeriu Anania extrage, la cererea unor colegi mai puțin exersați glandele lui Bartholin. Ea se detașează de context și se autonomizează, este o experiență sufletească personală fără reverberații în biografia altor scriitori. Și tot aici, în rîndul paginilor de virf ale unui volum în întregime memorabil, amintesc portretul — surprinzător la un prozator „pios" — de o autenticitate aproape crudă pe care Valeriu Anania îl face lui Marin Preda în unul din ultimii ani ai vieții acestuia. **Rotonda plopilor aprinși** este una din inspiratele cărți de memorialistică ale literaturii române.

M. Ungheanu

ALEX. ȘTEFĂNESCU: «Între da și nu»

II

Înainte de a ne despărți de „Alex. Ștefănescu — par lui-même", să mai citățm o opinie, care ar părea că vine doar din dorința de a contraria cu orice preț, dacă nu ar încerca, în fond, nu doar să justifice nejustificabilul ci să-i acorde chiar statut de normă. Opinia, cu totul năstrușnică, se află în cele cîteva pagini dedicate lui Eugen Lovinescu și intitulate dostoievskian **Seninătate și pedeapsă** : „Instabilitatea opiniilor lui E. Lovinescu a fost aspru sancționată de mulți critici și istorici literari. Pînă și unii exegeți de o maximă mobilitate spirituală s-au ocupat cu identificarea de contradicții în gîndirea lovinesciană, ca și cum critica literară ar fi geometrie (de fapt, cine are cunoștințe minime de geometrie știe că și în acest domeniu apar contradicții irezolvabile). Tendința de a dovedi că un critic se contrazice și că, prin urmare, opera lui nu are valabilitate este specifică direcției estetice care are ca principală constantă anticitadinismul. Spiritul citadin îi irită pe cei recent veniți la oraș, din cauza unei schimbări caleidoscopice a formelor, din cauza coexistenței unor elemente considerate prin tradiție incompatibile. Ca să reziști în acest mediu, trebuie să te poți adapta repede, să accepți imprevizibilul, să ai o atenție distributivă. Altfel, te simți derutat și exasperat, reproșînd lumii întregi faptul că un mijloc de apărare folosit cu succes ieri nu mai are eficiență azi. Această stare de spirit îi caracterizează pe toți cei care se simt străini de citadinism și vin în contact cu opera lovinesciană, de la Nicolae Iorga și pînă la Mihai Ungheanu. De fapt, căutarea de «contraziceri» în această operă este o ocupație lipsită de sens". Să ne apropiem cu înțelegere de acest fragment, analizînd textul și subtextul. Prima propoziție are un caracter enunțiativ. Care este subiectul ? Instabilitatea. A cui instabilitate ? A opiniilor. Ale cui opinii ? Ale lui E. Lovinescu. Cine afirmă aceasta ? Alex. Ștefănescu. Este de acord acesta cu ceea ce afirmă ? Răspunsul logic ar fi **da.** Dar, nu. Căci, mai departe, în salturi succesive, **instabilitatea opiniilor** este asociată cu **mobilitatea spirituală** (devenind, așadar, o calitate ! ?), echivalată cu **contrazicerea și apoi cu spiritul citadin** pentru ca, în final, cel care constatase instabilitatea cu pricina, să declare că operația este lipsită de sens (anticitadină, vezi bine). Potrivit logicii autorului, ar trebui să înțelegem de aici fie că Alex. Ștefănescu este un anticitadin înrăit (adică, după definițiile sale, recent venit la oraș și prin urmare iritat din cauza schimbărilor caleidoscopice ale formelor, inadaptabil sau prea lent adaptabil, refuzînd imprevizibilul, fără atenția distributivă, derutat și exasperat, supărat pe întreaga lume), fie că instabilitatea opiniilor sau contrazicerile nu sînt numai calități, ci chiar cele mai importante calități ale actului critic. Deși nu excludem nici prima variantă, propriile contraziceri ale autorului ne determină să înclinăm către cea de a doua. Să crezi că golul înseamnă plin, sau că a oscila înseamnă a fi ferm, iată, orice s-ar zice, un pas important către fericirea deplină. Asumîndu-ne riscul nefericirii perpetue, rămînem la părerea că abundența contrazicerilor semnifică sărăcia conștiinței critice. Și, comolăcindu-ne într-o „ocupație lipsită de sens", adăugăm la seria auto-contrazicerilor lui Alex. Ștefănescu semnalate în prima parte a cronicii noastre, încă una. La p. 8 criticul afirmă : „După părerea mea, personajele lui I.L. Caragiale nu se caracterizează, cum s-a afirmat, printr-un interior vid, prin inexistența psihologiei. **Ele au trăiri dintre cele mai intense, bogat nuanțate,** însă și le manifestă într-un mod impropriu, recurgînd la un cod imperfect asimilat și de aceea simplificator". La p. 9 afirmația este întărită, cu sprijinul lui G. Călinescu : „Mai mult decît formele fără fond, **în obiectivul hazului lui I.L. Caragiale se află fondul fără formă. Densitatea conținutului sufletesc, și intelectual al personajelor caragialiene** a fost străvlucit demonstrată de G. Călinescu (...)". Dar, la p. 10, personajelor lui Caragiale li se retrag trăirile intense, bogat nuanțate, densitatea conținutului sufletesc și intelectual : „Nici el (iupîn Dumitrache n.n.) și nici Nae Ipingescu, Chiriac, Șoiridon, Rică Venturiano, Veta sau Zița **nu știu că există și altceva în univers decît obișnuitele lor probleme : banii chivernisiți cu o mină stringătoare, demnitatea** obținută și păstrată **prin respectarea mecanică a ritualului social, dragostea procurată pe furiș, pe la colțuri".** Iar în finalul însemnărilor, la p.p. 13—14, personajele caragialiene sînt definite, pur și simplu, ca marionete insensibile, prinse între inerții, în mecanica existențială : „El (omul caragialian — n.n.) se prinde într-un moment pe care îl dansează de la început pînă la sfîrșitul vieții, singurele surprize fiind cele provocate de schimbarea partenerului imediat sau de cine știe ce înnoire a modei coregrafice. Marele scriitor ne face să înțelegem subtextual că omul adevărat este egal cu omul plus **altceva.** Dacă nu există acea deschidere spre infinit care conferă făpturii umane o necesară, deși neliniștitoare, umbră de indeterminare, totul devine un previzibil și, în cele din urmă, exasperant joc de marionete".

Jos logica, trăiască auto-contrazicerea ! — aceasta pare a fi deviza criticii lui Alex. Ștefănescu. Spuneam pare a fi și nu este, deoarece trebuie să recunoaștem că autorul nu se contrazice întotdeauna, dovedind astfel, o neașteptată inconsecvență. Sînt, în carte, idei la care ține și, bănuim, la care n-ar renunța pentru nimic în lume. Pentru a nu fi suspectați de deformarea sensurilor, renunțăm la comentariu, lăsînd-le să strălucească în toată originalitatea lor : „caracterul acesta de lucru necesar al scrisului arghezian ni se impune, cu atît mai mult cu cît poetul folosește ca mijloace literare primele comparații — oricît de năstrușnice — care îi vin în minte" ; „Poezia lui Nichita Stănescu este, apoi, produsul unei sensibilități particulare : sensibilitatea omului din secolul douăzeci" ; „cititorul se grăbește să dezaprobatorie la un asemenea poet (M. Ivănescu n.n.) care n-are milă de personajele lui și începe **el** să le lubească pe aceste personaje lăsate în voia soartei", „cea mai bună dovadă că în poezia Anei Blandiana există și puțină vinovăție o constituie ideile" ; „Romanul lui Marin Sorescu are, într-adevăr, un caracter alegoric, cum a arătat Eugen Simion, dar nu trebuie înțeles că întreaga construcție epică a fost astfel concepută încît să susțină un sens", „iar cititorul din secolul douăzeci și unu va avea, sînt sigur, aceeași atitudine : un exemplar din **România literară** de azi, păstrat cine știe cum în casa părintească, îl va încinta mai mult decît toată presa electronică de care va dispune" etc.

Cu puține excepții, în **Între da și nu** Alex. Ștefănescu oscilează între banalitate și bizarerie. Adică, într-un teritoriu ce nu aparține criticii literare. Sau, poate, ne aflăm în fața unei invenții ?

Valentin F. Mihăescu

O antologie a literaturii de anticipație românești

Peisajul literaturii de anticipație românești, sau „fandomul", cum îl numește Adrian Rogoz, un veteran al genului, este, în ciuda faptului că are o bază editorială restrînsă, de o surprinzătoare vitalitate și diversitate în manifestări. Dacă nu există o **revistă** de specialitate, apar în schimb numeroase „fanzine" (publicații ale cenaclurilor de „amatori") dintre care, unele, de o remarcabilă calitate, ca **Paradox,** al cenaclului timișorean, **H. G. Wells** și **Omicron,** scoasă de cenaclul **Henri Coandă** din Craiova, distins cu **Premio Europa** la Stressa, pentru cea mai reușită revistă de amatori de pe continent. Dacă la edituri se publică puține creații originale și se traduce și mai puțin, adică aproape deloc, „fanii" găsesc o supapă de ieșire prin antologii, și acestea rare, sau almanahuri, care, de bine de rău, oferă o imagine asupra posibilităților de care dispun, iar pentru uz „intern" în cadrul cenaclurilor se traduc lucrări de valoare din „s.f."-ul universal ca **Dune** de Frank Herbert, ș.a.m.d. Cea mai recentă inițiativă de acest fel este **O antologie a literaturii de anticipație românești** (Editura Scrisul Românesc, 1983), îngrijită de Alexandru Mironov, Ion Ilie Iosif și Radu Honga, cu un „Cuvînt înainte" de Alexandru Mironov și Ion Ilie Iosif și o postfață de Adrian Rogoz. Autorii ne propun o vedere panoramică a „s.f." românesc actual, în care intră atît scriitorii consacrați (George Anania, Romulus Bărbulescu, Horia Aramă, Vladimir Colin, Ion Hobana, Gheorghe Săsărman, Mircea Opriță etc.), cît și cei mai tineri, unii, de acum, nume cunoscute, alții pe cale de afirmare (Radu Honga, Mihail Grămescu, Gabriel Manolescu, Mihu Antim, Daniel Cocoru etc.). Sub aspect conținutistic, antologia cuprinde mai toate motivele și temele „brevetate" ale speciei : călătoriile în spațiu și timp în toate sensurile posibile (micro și macromaterie, trecut și viitor), metamorfozele benefice sau malefice, relația om-mașină (umanizarea robotului, „robotizarea" omului, dominația mașinii asupra omului), intîlnirile și contactele cu alte lumi, omul, demiurg prin știință, sau, dimpotrivă, rob al ei, expansiunea civilizației umane ca și viziunile catastrofice ale dispariției vieții planetare etc.). Printre ele s-au strecurat însă și motive ale fantasticului pur, cum sînt dedublarea personalității în **Coborîre în ape** de Voicu Bugariu, sau locurile magice și avatarii eului din **Lnoga** a lui Vladimir Colin. Pornind de la aceste „pattern"-uri, antologia ne oferă o multitudine de variante și situații, unele de o debordantă fantezie și ingeniozitate, dar interesul volumului nu constă, totuși, în epic și eveniment, elemente, dealtfel, deloc neglijabile în retorica literaturii s.f. ; ca semn al maturității, aș spune, accentul se deplasează de la spectaculosul și senzaționalul factologic spre reflexie și semnificație. Majoritatea povestirilor și nuvelelor din volumul de față nu se mărginesc doar la fabula strictă a textului, ci au o infrastructură simbolică, atunci cînd nu sînt direct parabole sau meditații în registru liric-poetic sau grav-patetic, despre condiția omului modern într-un viitor posibil, mai mult sau mai puțin îndepărtat. **Structuri cinetice** și **Pe linie moartă** de Mircea Opriță, **Ura** de Mihail Ionescu, **Recviem după singurătate** de George Anania — Romulus Bărbulescu, **Catacombe** de Horia Aramă, **Cea mai bună dintre lumi** de Ion Hobana, **Chitara cu vise** de Gabriel Manolescu, **Nemăsurate, chinurile lui** de Alexandru Mironov intră în categoria acestor texte în care nu elementul de anticipație științifică este important, ci situația existențială transferată în alți parametri și pe alte coordonate. Elocventă este, de pildă, figura cosmonautului care apare din ce în ce mai puțin în ipostază eroică a cuceritorului de spații și de lumi noi, asemănătoare, cumva, exploratorului Renașterii și conquistadorului spaniol, și tot mai des ca un ins însingurat, problematic, cu spaimele și angoasele „alergătorului de cursă lungă", de care, zadarnic, încearcă să fugă. Dincolo însă de esențializarea viziunii și de încercarea de analiză psihologică și prospectarea stărilor de conștiință limită sau neobișnuite (uneori cu mijloace naive) și care dezvăluie fața mai puțin cunoscută a literaturii s.f., rămîn autorii și stilurile individuale care își pun pecetea asupra textelor.

Cum George Anania, Romulus Bărbulescu, Horia Aramă, Mircea Opriță, Voicu Bugariu, Victor Kernbach, Vladimir Colin, Ion Hobana, Alexandru Mironov, Adrian Rogoz, Eduard Jurist sînt nume de rezonanță în domeniu, despre care s-a mai scris, voi spune cîteva cuvinte despre cîțiva autori mai tineri, cu un stil în formare, promițător. Unul dintre aceștia este Mihail Grămescu — nu cu mult timp în urmă a apărut cu un volum propriu —, tentat de mister și cazuri dramatice, sobru și sceptic, cu o scriitură încordată, creatoare de atmosferă, dar pe alocuri prea crispată sau cenușie. La antipodul său, sînt Gabriel Manolescu și Mihu Antim, fantezişti, ironici, cu un stil perfect stăpînit pe care trebuie să-l exercite cu mai mult curaj și asupra unor subiecte de anvergură.

Radu Honga este un umorist inventiv, uneori ludic, jonglînd cu ușurință printre clișele genului, dar care are, uneori, scăpări de gust ca în **Lecție de literatură pentru semenii noștri.** Am menționa și pe Carmen-Madeleine Cioroianu și Leonard Oprea pentru suflul elegiac-poetic al povestirilor lor. Mai sînt, poate, și alte nume ce ar merita atenție, unele necuprinse în această antologie, dar ne oprim aici, convinși că literatura de anticipație românească, de o certă valoare și originalitate, va trezi într-un grad mai înalt interesul edituriilor și nu numai pe al publicului.

Paul Dugneanu

POEZIA CRISTALELOR

Ora ideală' (Editura **Cartea Românească**), volumul de debut al lui Viorel Dinescu a apărut în librării concomitent cu **O altă nuanță a revoluției,** (Editura **Albatros**), al doilea volum al tînărului poet. Comparate, cele două cărți demonstrează limpede că nu e vorba de un dublu debut cum s-ar putea crede, debutul unui poet cărula nu i-a ajuns spațiul unei singure plachete pentru a se exprima convingător și deplin, ci de o apariție concomitentă a două manuscrise predate editurilor la distanță în timp unul de celălalt mărturisind, deci, diferența dintre două etape ale unei evoluții literare.

Ciudățenia mecanismului editorial — satisfacție, însă, a criticului. Pentru că ce altceva își poate dori un critic în cazul unui debutant decît de a avea în față cea de-a doua carte a acestuia pentru a putea compara evoluția sa în timp, pentru a putea desluși traiectoria unui destin de la o etapă la alta, pentru a vedea dacă vocația de început se confirmă sau se infirmă ulterior. Într-o excelentă postfață la volumul „Ora ideală" cunoscătorul de poezie care este Eugen Barbu definește pe Viorel Dinescu ca pe **un muzician al tăcerii.** Citățm : „O imensă delicatețe străbate ca un puls abia simțit poemele sale. Un fluid palid înnobilează arta sa discretă, nezgomotoasă, cătindu-și cuvintele cu migală, traversîndu-le și lipsindu-le de rezonanță. El poate fi numit, precum altul, **un muzician al tăcerii.** E, în toată această poezie, o îndurerată protestare la funambulețtile exhibiții ale cohortelor de veleitari care l-au strivit în goana lor după afirmare, crezînd că îl vor ucide. Va reuși tocmai prin finețea scriiturii, prin absența oricărei erupții de efect. Vă încredințez că de la delicatul Ioan Alexandru nu am găsit la nici un poet **un cîntec spus cu gura** închisă atît de frumos".

Într-adevăr, într-o poezie tînără cu predilecție către larmă, către gesturile largi sau bufonerești, Viorel Dinescu surprinde prin discreția mijloacelor. Bacovian prin decor, el este barbian prin discurs. Nu de puține ori versurile sale trădează o anumită voită obscuritate, încîntarea cititorului născîndu-se din excelenta lor muzicalitate, o muzicalitate a sferelor metalice obținută prin severă și îndelungată șlefuire.

Iată cîteva exemple : „Din gol materia clipea mirată / Și amintirea ei mă înșela / Pe ramuri de lumină-nfrigurată / O umbră gravă mă decolora" sau : „Și păsări mari trecură în derută / Peste un ultim colț din univers / Rămase oarbă oră neștiută / Se-ncrucișară vestile din mers". Riscul este să te mulțumești la lectură cu această încîntare creată de sunetele pline ale cuvintelor anume alese și să nu mai încerci a trece dincolo de ele către înțelesuri. Sunetul grav, de sfere metalice al fiecărei poezii, aproape își prelungește ecoul prin cele două versuri finale punctînd ca o lovitură de alămuri : „Pe malul celălalt din întîmplare / Mari păsări se stingeau în depărtare" sau „Și frunzele pălind de disperare / Îngroapă anotimpul în uitare" sau, un alt exemplu : „Azi însă peste această întîmplare / Cresc ierburi veninoase și amare".

A se remarca, în astfel de finaluri de poezie, impresia de sunete răsunînd sub pereți de peșteri, impresie creată de vocalele goale pe dinăuntru de la sfîrșitul fiecărui vers.

Dacă Eugen Barbu înțelege prin **muzician al tăcerii** îndeosebi absența dirmei severă asupra vegherii a fiecărui sunet sub semnul voinței de orchestrare muzicală, nu e mai puțin adevărat că muzicalitatea poeziei lui Viorel Dinescu apare din căderea sunetelor lucrate cu migală într-o tăcere lipsită de viață, în tăcerea esențelor, în tăcerea decorului. Din acest punct de vedere, ceea ce se remarcă în cele două volume este insistența prezentă a frigului, a înghețului în efectele sale vizuale indeosebi. Decorul liricii lui Viorel Dinescu e unul al capricioasei lucrări a frigului care prinde tumulturile apei în forme complicate, întortocheate, dar reci, fără viață. Deși uzînd de instrumentele melancoliei bacoviene — ninsori, putrede sfîrșituri de toamnă, ploi, clovni, călăreți de circ, aplauze — poetul vede lumea printr-un uriaș geam înghețat, culori, sunete, forme ajungînd pînă la el limpezite, purificate, atît de purificate încît ating sterilitatea răcelii absolute. De aici, preferința pentru simboluri menite a sugera înghețul ca incremenire a mișcării : oglinzi, argint, gheață, frig, rece. Citățm cîteva exemple : margine de frig, stele reci, reci fulgere prin bolți, speranțe cu contururi de argint, umbra lunii fumegă-n oglindă, lună de argint, cărări de fosfor. Un loc deosebit în această instrumentație îl ocupă oglinda și cristalul, semne clare ale frigului vizualizat, ale imaginii lipsite de căldură. Citățm : „Și umbra lunii fumega-n oglindă", „Păsări care seneacă în oglinzi", „Să caut prin fragmente vechi de gheață / Răcoarea grea a sferei de cristal".

Din privirea prin geam sau prin oglindă, autorul își face o ars poetica : „Trecem pe lîngă luna ucisă de curînd / Fără șoaptă pe-un drum interzis / Printr-o oglindă plină de văi / Străbătută de vinătorul din vis" sau „Și-am vrut să-nlătur storuri mari de gheață / Picate-n geamul meu neînfrunzit / În care fără zgomot s-au oprit / Corăbii lungi cu provele de ceață". Fără căldura mișcării, peisajele lui Viorel Dinescu se învecinează cu teatralul, cu artificialul. Nu întîmplător multe tablouri sînt imagini de teatru sau de circ surprinse în ipostaze nemișcate ; „De la trapez doi mari actori de fum / Zimbesc printre aplauze-nghețate".

Citită mai atent, această poezie a frigului, a cristalelor își relevă ca ideal de atins poezia abstractului. Între Bacovia și Ion Barbu tînărul poet pare să-l prefere, în urma unei vizibile alegeri, pe Ion Barbu. În consecință, frigul, oglinda, argintul, cristalul, sînt preferate ca simboluri ale abstractizării, înlăturării carnației pentru a rămîne doar esența pură. În acest sens, în unele locuri, frigul, oglinda, simbolurile concrete sînt înlocuite cu abstractul propriu-zis. Iată un exemplu : „Mă-ndepărtez de lucruri amorțite / Esența lor o chem și o aștept / În lumea cu conturi răvășite / În care pomi abstracți se-nalță drept".

Matematician de formație, e firesc ca poetul să se vadă într-o lume de abscise, de sfere și coordonate ca în această poezie : „Ninge din aștri aud cum vine iarna / Iar tu-mi trimiți din nou scrisori abstracte / Stinge lumina or să ne invadeze / Știri false teoreme inexacte / Ascunde masa la care rezolvai / Ecuațiile tale ciudate / Chipul tău îmi suride prin aburul unui ceai / Printre abscise și coordonate".

Spuneam că apariția concomitentă a volumului de debut și a celui de-al doilea volum e pentru critic un prilej de întrezărire a unui destin poetic. Mult superior primului, volumul al doilea evidențiază un poet deplin stăpîn pe mijloacele sale, dar mai ales deplin conștient de vocația sa. Acest spor de conștientizare a vocației se întrevede, înainte de toate, în alegerea definitivă din al doilea volum pentru Ion Barbu.

Influențat de Bacovia în volumul de debut, dar tentat totuși de poezia autorului **Jocului secund,** Viorel Dinescu își abandonează magistrul de început pentru poezia matematicii. Deplina opțiune aduce cu sine și înlăturarea stîngăciilor existente în „Ora ideală", volum în care mai pot fi întîlnite metafore nefericite ca de exemplu : „Cineva a dat foc la eternitate" sau „În loc de păturі ne-nvelim într-un ideal", metafore în care concretul și abstractul stau alături în chip nejustificat.

Saltul de la primul la al doilea volum ne evidențiază în Viorel Dinescu un poet deja matur prin conștiința talentului său original.

Ion Cristoiu

BREVIAR

■ **ÎN DISCUȚIE, PROZA SCURTĂ.** Interesanta „masă rotundă" din nr. 5/1983 al „Astrei", dedicată „prozei scurte", dă posibilitatea cîtorva participanți să emită idei serioase, independente față de un fals cor critic, care ar vrea să transforme literatura într-un inventar banal de viață cotidiană fără orizont. Contra mimetismului se exprimă absolut lăudabil Teohar Mihadaș : „Mondenitatea cu orice preț — vai, uneori, atît de scump plătit — este o superstiție culturală. Departe de a fi avangardistă. Unii falși inovatori preferă goana după convenția cu maximă deschidere publicitară care pentru moment aduce succesul... (...) Nu mă impresionează kitsch-ul, atît de lăudat din păcate dintr-un complex al sincronismului cu orice preț, prin excelență exterior, nu mă interesează impactul de problematică sau altoirile nepotrivite structurii etno-psihologice a poporului român, deoarece cred că în foarte multe cazuri a înțelege, a asimila și mai ales a redimensiona tradiția literaturii naționale este cel mai bun experiment". Prin raport la aceste viguroase observații, opiniile unor tineri (printre care O. Nușfelean) denotă cel mult o vacuitate de gîndire, care, în fond, repetă papagaliceste propoziții auzite în eter : „Vremea marilor teme a trecut (?!). Să nu uităm, scriem după Caragiale, Cehov, Unamuno sau Marin Preda așa că șansa realistă (atît cît poate să fie o șansă) trebuie să urmărească poziția ființei într-un relief cotidian, aparent insignifiant și banal". Noi credem că, dimpotrivă, vremea marilor teme nu a trecut iar realismul e încă o șansă : mentalitatea contrară, care se opune, în realitate, esteticii și artei, nu demonstrează decît neputința literară a celor care o ilustrează.

■ **„ȘUȘANOMANIA".** Continuă, și în „Urzica" nr. 7, excelentele investigații făcute de Marius Tupan în lumea organizatorilor de spectacole stupide. De data aceasta, eroii sînt Nicu Constantin (autor al unor skeciuri, la Ploiești, care constau în zvîrcoliri pe scenă), și C. Băloiu (fost „Pistruiatul") care citea, în public, scrisori deochiate ale unui preot către o duduie.

■ **SPIRIT DE OBSERVAȚIE.** Din darea de seamă a „festivalului de poezie de la Sighișoara" (un alt „festival" cu o participare la fel de parțială ca și altele) prezentată de Dan Culcer în „Tribuna" nr. 28, reținem cîteva observații : 1) festivalul e, așa cum reiese din lista de participanți, la fel de „parțial" ca și altele care se organizează din cine știe ce inițiative (lipsesc numeroși din poeții tineri care însă nu urmează linia „ironică" și „ludică") ; 2) gazdele au oferit ce puteau oferi : „o masă ieftină la o cantină școlară, un pat bun într-un cămin dezafectat dar mai ales, și asta este esențial, o prietenească atmosferă" ; 3) autorul prezentării regretă că poeții „tineri" ironici și ludici nu ies în piețe ca să recite poezii și este neconsolat că la dezbaterile unor astfel de poeți nu sînt chemați toți „activiștii U.T.C." spre a li se face probabil instruire estetică. Este, credem, o „dare de seamă" care se va reține.

■ **„MONUMENTALITATEA" FOILETONISTICII.** Autorul acestei aberante opinii, după care foiletonistica poate fi „monumentală" e un poet, I.B. Lefter (care își publică poeziile de mai multe ori, ca să fie mai... numeroase) autor, în timpul liber, și de recenzii : foiletonistul cu operă „monumentală" e Mircea Iorgulescu, ale cărui șase cărți publicate pînă acum sînt toate culegeri de articole publicate în ziare. Așadar, să reținem : toți cei care vor să fie considerați „monumentali" este indicat să-și adune toate notele de gazetă, toate recenziile, să le stringă într-o culegere intitulată cît mai pompos. Obligație : să nu aibă opinii și nici să nu încerce să le aibă, despre clasici. Așa se naște criticul „monumental" !

■ **SINCRONISM.** Cele mai multe numere ale revistei „Ramuri" conțin masive recenzii ale unor reviste străine de poezie, în majoritate mai puțin cunoscute, apoi interviuri cu diferite persoane, de preferință dintre editorii și șefii de reviste străini, în sfîrșit, traducerile din lirica străină urmează și ele un ritm, care poate fi cu ușurință anticipat. Urmărim cu emoție, așadar, fenomenul din ce în ce mai pronunțat de sincronizare a revistei „Ramuri", ar rămîne de văzut la ce fenomen universal se sincronizează.

PROZA DECENIULUI OPT (II)

Ancheta «Luceafărului»

1. În ce măsură proza de după război și mai ales de după 1965 a rămas tradițională ca tematică și formulă și care sînt șansele de supraviețuire ale acestei direcții ? 2. Proza românească postbelică, și mai ales proza ultimilor optsprezece ani, a incorporat numeroase influențe și sugestii moderne. Ce influențe credeți că au fost benefice pentru proza de astăzi ? 3. Se vorbește astăzi despre o proză a Banatului : ca reprezentanți ai ei cum o caracterizați în contextul general al prozei noastre ? 4. Este critica și istoria literară contemporană receptacolul clarificator dorit, în spiritul marii dezvoltări sociale și politice a țării, al mutațiilor și ierarhiilor din proză ? 5. Există un „orizont de așteptare" al prozei românești ? Care sînt cărțile care au verificat existența lui ? Cum priviți, deci, relația cu publicul ? 6. Pentru ce tip de proză optați ? Care vă sînt proiectele cele mai apropiate ? Cum răspundeți, altfel zis, comenzii sociale nescrise, care înseamnă atît „orizontul de așteptare" al cititorului, dar și propriul dvs. orizont, scriitoricesc, de așteptare ?

«Marile teme nu se pot uza»

1. O întrebare la care răspunsul ar (putea) fi un tratat ! Oricum, e bine că urmează o alta ce o completează în chip fericit — ca întrebare, fiindcă răspunsul, dat chiar de prozatori, nu este (întotdeauna) pe măsură. O să vedem de ce (cred eu că) e așa.

Ca tematică, proza noastră de azi e (și) tradițională. Dealtfel, „marile teme" nu se pot uza. Ele suferă, totuși, unele modificări. Prozatorul român a fost și este preocupat de social. Lumea satului, de pildă, a trăit în cărțile de dinainte de război așa cum a fost ea înainte de război. Cu tot ce moștenise de cînd este ea. Numai că datinile, basmele repovestite, descintecele strecurate în text aveau, în primul rînd, rolul de a da „culoare", de a da un specific (ce se întîmplă azi, iarăși vom vedea). Pe prim plan era socialul, mai bine spus înfățișarea țăranului legat de pămînt. Cel moldovean, de exemplu, avînd vocația istoriei, venera pămîntul, cel ardelean sau bănățean îl rîvnea pătimaș și îl lucra pe măsură (n-ați observat că în proza de azi țăranii nu prea lucrează ?), cel regățean (iertată-mi fie o asemenea împărțire, n-are nimic de a face cu felul cum sînt numiți și priviți bănățenii și ardelenii în, să zicem, București), regățeanul deci, îl lucra și el pe al său (sau pe al altuia), atît cît putea, trăgînd cu ochiul spre orașul unde nădăjduia să ajungă odată și să scape de chinul acelei trude. Despre asta scriau prozatorii români, țăranul lor fiind robit pămîntului dar avînd timp și pentru iubire, pentru ură (tot de la pămînt pornind), pentru „politică" (fie chiar și prin citirea ziarului, seara, la lumina lămpii cu petrol din birt, unde, de fapt, doar unul îl citea și ceilalți ascultau dar nu se dădeau în lături de la comentarii, unele cuviincioase, altele tăioase, altele rostite cu năduf și în vorbe de suduială, după cum era cazul, dar caz de a „face politică" era întotdeauna, pentru asta țăranul român avînd, deasemenea, vocație, cine a spus că el n-avea simț politic înseamnă că nu l-a ascultat niciodată cu adevărat), pentru multe altele încă. Despre cît era de înfrățit cu natura s-au scris destule cărți care se învață la școală (cîte se învață) și nu mai insistăm. Pilonul prozei rurale nu poate fi secătuit. Tot din el își extrag substanța, „temele", și prozatori de azi. Descoperind, firește, noi vine cu metal prețios. Mutațiile apărute în lumea satului sînt, pe bună dreptate, la loc de frunte în noile cărți. Am spus că e firesc, doar nu era să pretindem unui autor antebelic să vorbească despre reforma agrară (chiar dacă o dorea), despre colectivizare, despre „fuga la oraș" și apariția unei clase sociale noi — aceea a navetiștilor, despre năvala orașului, prin oamenii săi și legile sale asupra satului, despre... Cum nu cred că putem pretinde unui prozator să ne descrie agricultura din anul 2039, afară de cazul cînd scrie literatură S.F. Dar putem pretinde autorilor noștri să nu-l uite pe țăranul român. El va supraviețui (în spirit, în preocupări, în mod de gîndire — care tot de pămînt este legat) indiferent de schimbarea portului, a firmei de la primărie, de „urbanizarea" lui într-un fel sau altul. Analizînd însă toate acestea (chiar și diferitele... feluri). Prea grăbiți au fost cei care au anunțat pieirea lui (dar s-a prezis și pieirea romanului...) ; el va fi mereu același și totodată altul. „Ion" este o capodoperă, „Moromeții" **(vol. I)** alta. Lor li se pot adăuga, și li se adaugă atîtea cărți necesare. De pildă, povestirile despre sat scrise de prozatorii bănățeni. Ce interes li se acordă de către critică? Dar, scuzați, asta-i altă poveste (întrebare) ! Apoi, interesul arătat de prozatori orașului a fost remarcabil și înainte. Dar de la orașul lui Camil Petrescu, bunăoară, la cel de azi, a trecut ceva vreme și schimbările sînt evidente. Este firesc să apară... orășenii de azi într-o lumină nouă (indiferent de funcțiile și slujbele ce le au). „Problemele" lor, de viață, sînt cam aceleași. La oraș, ca și la sat, încă se mai naște cîte cineva, mai moare altul, se mai însoară celălalt. Nu se aprinde nici o stea (fermecată) cînd vine pe lume un viitor director de combinat, iar tragedia ducerii de pe lume a unui „muncitor din sectorul zootehnic" (că ăsta n-o mai fi țăran !) poate schimba destinul unei familii întregi și prilejui scrierea unei cărți „mari". Simplificăm, bineînțeles, lucrurile. Toți au dreptul de a deveni eroi literari dacă avem puterea să-i investim noi, prozatorii, cu însemnele necesare.

2. Iată că s-a ajuns chiar la „formule". Din păcate termenul nu poate fi evitat. Despre formula realismului critic n-ar fi prea multe de comentat. Despre formulele-ecou (la cea dinainte), nu-mi place să vorbesc. E treaba unora că le aplică, e datoria mea să le ignor (acum). În rest, toate bune. Adică bintuie tot soiul de influențe și sugestii (nu întotdeauna benefice). A fost o perioadă „Faulkner". O seamă de autori tineri l-au... receptat prin intermediul unor cărți semnate de D. R. Popescu. Numai că neavînd puterea (și talentul) acestuia au capotat fără să-și dea prea bine seama de ce. „Noul roman" a dat și el sugestii, preluate cam cînd se terminase experimentul la el acasă. O excepție remarcabilă, cartea lui Sorin Titel, „Lunga călătorie a prizonierului". Notabile și primele cărți ale lui Alexandru Deal (patriotism... bănățean, nu-i așa ?). D. R. Popescu a avut forța să-și găsească formula sa, Titel de asemenea, Deal ne-o anunță. Alții... experimentează încă. Mai serioasă este acum influența literaturii latino-americane.

Succesul proaspătului laureat al Nobelului se întemeiază pe valorificarea unor străvechi obiceiuri, pe punerea în lumină a unei fabuloase istorii (într-o la fel de fabuloasă lume a vegetației, altfel decît a noastră), pe, în sfîrșit, o cultură și ea străveche — imaginația lui e o armă în plus. O au și autorii noștri. Dar mulți uită legendele noastre, basmele, datinile. Istoria noastră. Poveștile spuse de vreo „babă bătrînă cu dinții de lînă" au fost uitate (dacă au fost ascultate cîndva). Ploua cu tîlcuri și în biblie, la urma urmei, nu numai în cărțile frumoase ale latino-americanilor. Ciini-bărbați ori ciini-muroni (uite că nu vreau să tălmăcesc cuvîntul !) rătăcesc prin basme, tărîmuri miraculoase întîlnești în ele, dobitoace vorbitoare, păduri înțelepte (și cu dragoste față de români), ape care gîndesc. Poate fi ignorat mitul întemeierii, de pildă, pentru a „vina" un altul, de aiurea ? Există străduința, nobilă, de a-și construi, fiecare autor, o lume a lui. Cu rezultate minunate. Cîți din cititorii (critici și necritici) de prin cele străinătățuri le cunosc ? Poate că s-ar bucura de același succes. Judecînd după modul în care se acordă în ultima vreme Nobelul, am impresia că nici nu-i mare scofală să-l primești. „Lumile" unor (iau nu la întîmplare dar nici într-o anume ordine) D. R. Popescu, Eugen Uricaru („Vladia"), Ștefan Bănulescu („Iarna bărbaților" și nu „Cartea milionarului"), Eugen Barbu (cea din „Groapa" ori din prea puțin comentatele nuvele), Fănuș Neagu, sau (cea promisă de) Velea. Se redescoperă (mereu) „fantasticul românesc", în romane sau în lucrări de istorie literară (lăudabil efortul, în acest sens, depus de Nicolae Ciobanu) și totuși nu i se dau cuvenitele drepturi. Avem atîtea „voci" originale, Buzura și Breban, de pildă, preocupate de alte teme dar cu un ton inconfundabil. Se tot vorbește despre romanul-eseu, romanul-parabolă, se dau exemple de unde vrei, iar cînd noi scriem asemenea cărți se caută cu disperare influența. Lumea labirintică a lui Gheorghe Schwartz ar putea stîrni mai mult interes. Și pentru că este în atenția „Luceafărului" chiar proza din Banat (scrisă aici, ori despre acest loc, și nu numită „bănățeană"), să amintim cărțile lui Sorin Titel ori, de ce nu, unele din cele pe care le-am semnat și în care, dacă eroul principal nu e chiar satul, e un tei care vorbește (și nu un palmier, măslin ori cedru), credeți, iertați-mi îndrăzneala, că n-ar interesa chiar pe cititorii latino-americani ce spune acesta ?

3. Așa cum se cuvine. Nu există prozatori bănățeni, există prozatori din Banat (cum și din Ardeal, Moldova, Muntenia și toate celelalte provincii românești). Despre un presupus caracter regionalist al ei refuz să vorbesc. Despre preocupările ei, pot spune că sînt aidoma cu cele ale prozei care se scrie astăzi în lume.

4. Nu mă interesează ierarhiile (dealtfel trecătoare și prea lesne influențate de factori extraliterari). Oricum, proza valoroasă va sta mereu în frunte. Nici mutațiile n-au mare importanță așa că... ne mutăm mai încolo.

5. Există. Chiar dacă nu atît de sensibil pe cît am fi dorit. Am mai spus-o, e un moft conflictul critic-prozator. Ultimul așteaptă el, cu interes, să vadă cum e receptat. Fiind bănățean îmi voi permite să mă dau exemplu (!). „Orizontul de așteptare" a... funcționat la debut ; au scris, atunci, M. Ungheanu (stabilind o legătură literară cu Sorin Titel), Cornel Ungureanu (încercînd o impunere), N. Manolescu (doar cîteva rînduri) ș.a. „Orizontul" a... așteptat să vadă ce se întîmplă. S-a întîmplat că am ratat a doua carte. Fiind, în consecință, redescoperit la a treia. La celelalte „orizontul" s-a lărgit : C. Ungureanu a insistat (numindu-mă un Fănuș Neagu al Banatului, după sugestia lui S. Titel — oare Fănuș Neagu a citit vreo carte de-a mea ?), I. Buduca a stabilit adevăratele sensuri ale lumii de la „Trei Ape", Mircea Iorgulescu a subliniat „socialul" din povestirile despre satul vechi și nou bănățean, onorîndu-mă cu una din cele mai subtile analize, A. Silvestri s-a arătat interesat de un roman psihologic, cum și V. Tașcu, Mircea Mihăieș a cam scris despre... tot (cu adîncă seriozitate), Marcel Pop-Corniș, Irina Petraș, A. Holban, N. Barbu, prozatorii Sorin Titel, Laurențiu Fulga (la debut), I. Arieșanu, I. D. Teodorescu, Gh. Schwartz, H. Ungureanu, au scris, la rîndu-le, cum și mulți alții, cu diverse prilejuri. Firește, și Laurențiu Ulici. De ce fac acest aproximativ bilanț ? Ca să arăt că mă interesează ce se scrie, cînd, unde (fără să mă înșpăimînte apartenența de grup a vreunui critic ori numele revistei unde apare comentariul), la cît timp după apariție (numai „cronica de serviciu" nu e suficientă, „Tangaj" de pildă, are scouri și după trei ani, iar „Calendarul pe o sută de ani" va avea, sper, mai mult decît arată titlul) și, în sfîrșit, că nu mi-e indiferent dacă vreun critic revine. L. Ulici, de pildă, n-a mai revenit, nici nu-l condamn, e dreptul său să-și aleagă subiectele comentariilor, N. Manolescu a tăcut după acele cîteva rînduri, Cornel Ungureanu a „cedat" altora cronicile la ultimele trei cărți, cu toate eforturile depuse pînă atunci de a mă impune în vreun fel. Am impresia că prozatorii „contingentului" meu (un fel de generație de mijloc), trebuie să-și așteote criticii dintre cei „care vin". Manolescu, Simion, Ungheanu, Iorgulescu, Ungureanu i-au preluat pe cei cu, să spunem, un deceniu înaintea noastră. Noi vom aștepta „valul" următor (Buduca, Mihăieș, Pop-Corniș, Holban, M. Chelu, Irina Petraș, Dugneanu, Mihăescu, Silvestri, Odangiu, ca să mă refer, fără, iarăși, o ordine anume, la cîțiva dintre cei care și-au spus într-un fel cuvîntul). Ceea ce nu înseamnă că vorba celorlalți nu ne-ar fi prețioasă. Dar asta nu depinde de noi. De cine ?

6. Opțiuni ? Păi la asta răspund criticii. Proiecte ? Terminarea ciclului de povestiri despre Banat și încheierea unui mare roman ce-i va fi dedicat. Traduc niște excelenți scriitori slovaci, cu Ondrej Štefanko, și aștept să văd cum arată unele scrieri de-ale mele în limba lor. Trebuie să termin, anul acesta, romanul „Strada" (istoria spirituală a unui oraș care ar putea fi și Aradul). Aștept tipărirea „Aradului literar" 1983, al cărui redactor responsabil sînt. Am în lucru o seamă de povestiri despre cam tot ce se poate întîmpla prin lume. Am început mai demult o carte cu impresii de călătorie — nu mă grăbesc însă, vreau ca ele să se imbogățească. Dacă mai adaug ceva voi fi arătat cu degetul și se va spune : „uite-l pe ăla, fișcălosu', macină ca o moară desferecată !". Dar „bănățanu-i fruncea" și...

Florin Bănescu

«Am avut, se pare, complexul provinciei»

1. Răspunsul la prima întrebare presupune multe, bune și cinstite teze de doctorat. Nefiind însă nici critic, nici istoric, nici teoretician al artei, ci doar un (posibil) cititor calificat al literaturii, voi încerca să definesc, subiectiv, ceea ce mi se propune, nuanțînd acolo unde cred că va fi necesar. Oricum, de la bun început, vreau să afirm că literatura, oriunde, în oricare timp, reprezintă un fenomen de continuitate. Cred în tradiție precum cred în devenire. Dacă este neapărată nevoie să descoperim filiații între proza românească interbelică și cea postbelică vom găsi suficiente exemple pentru a ilustra această teză. Iată, de pildă, un patriarh al literaturii române, Mihail Sadoveanu care, „primenit" ca tematică după Eliberare, rămîne, după părerea noastră, esențialmente același. Camil Petrescu, poate cel mai „novator" în arta discontinuității proustiene (formale dar și sub raportul fluxului afectiv), dă un „Bălcescu" care întrunește toate canoanele romanului „istoric" de reconstituire și atmosferă de mai tîrziu... E un progres, e un regres în arta sa ? — sub raportul construcției românești, vreau să spun.

Apar, în aceeași perioadă, romanele imediat postbelice la noi și aiurea, vorbind despre atrocitățile războiului, Rezistență, perspectiva unei noi vieți mai bune, mai drepte, bazate pe generozitate și bunătate, pe o mai dreaptă împărțire a mijloacelor de subzistență, pe dreptul la demnitatea umană, cultură, și echitate socială. O lume abia ieșită din război își caută un făgaș, un ideal de urmat, în numele căruia să-și canalizeze forța. Lumea s-a scindat, a început „războiul rece", al nervilor, de parcă atrocitățile celui de al doilea război mondial nu ar fi fost suficiente... Nu afirm că a fost o necesitate, ci doar că în acel moment de incertitudini politico-sociale cînd statul socialist era încă atît de fraged, dogmatismul în literatură, impus, fără îndoială, a apărut multora ca o necesitate istorică. Dar, vorba lui Marin Preda : „Ce-i pasă istoriei de individ ?", respectiv de scriitorul pe care și l-a asimilat ? Vreau să mă explic : dogma, după cum se știe, presupune o **consecvență intrinsecă** și, după cum afirma un critic : „preponderența farmecului (ei) constă în faptul că lasă impresia de infailibilitate absolută", astfel încît unii critici (ca în tragedia antică : obligativitatea — dogma — celor trei elemente : de timp, loc, spațiu) unii critici zic — ce zic **unii** că erau majoritatea ! — au considerat nesupunerea ca pe un act de... revoltă socială, confundîndu-se planul ficțiunii cu cel al realității imediate, prin aceasta, romanul românesc trecînd, fiind nevoit să treacă — după capodoperele perioadei interbelice — printr-o reală, adevărată criză. Ce a propulsat totuși înainte romanul românesc ? Ce elemente anume ? Cui trebuie să-i rămînem — noi și posteritatea — recunoscători pentru renașterea romanului românesc ? Numele lor sînt : Zaharia Stancu, Marin Preda, Eugen Barbu, — primul : nervos, discontinuu, mozaicat în construcția romanescă, dar profund dramatic, un fel de strigăt de revoltă — romanul — de durere și reținută indulsoare ; Marin Preda în **Moromeții**, ironic, deci obiectiv ca formă, „detașarea" eroului istoric presupunînd, în final, de fapt atașament, i-aș spune ontologic față de aceeași istorie de care se detașează luînd-o în zeflemea. Căci evenimentele istoriei sînt perisabile, nu mai rămîn din ele decît pilde pentru urmași — ce-i pasă istoriei de individ ? Dar iată, **individul** este țăranul, cu alte cuvinte elementul etern, continuitatea, tradiția, numai ea contează în perpetuarea unor populații de limbă, stabilitate și obiceiuri dobîndite comun — pentru perpetuarea neamului : aceasta este morala !

Încă nu am ajuns la oraș, omogenizarea națiunii prin explozie industrială este încă la

Desen de Petru Țira

început — trăsura de unire sat-oraș, șovăielnică, numai pînă în periferii o va produce **Groapa**, deopotrivă receptacolul unei lumi gata dislocate, rurale, în exod și mirajul îngăduit : orașul.

În sfîrșit — romanul citadin : **Străinul, Bietul Ioanide, Scrinul negru...**

2. Am avut, se pare, complexul provinciei : ex-centric găsindu-ne, geografic vorbind, la granița între nu culturi ci spiritualități diferite (Sadoveanu prelungea sensibilitatea românească către răsăritul slav, nu alta făcea Ibrăileanu prin **Adela**, iubindu-l pe Turghenlev, **nu alta** făcea Camil Petrescu teoretizînd despre liniaritatea textului ca și despre discontinuitatea discursului afectiv de parcă ne-ar fi propus recitirea, la vecernie, a **Codului lui Napoleon**, ca și, în lumină difuză, **În așteptarea timpului pierdut**...). Ne-am simțit obligați, literatura „tînără" fiind, să vedem ce se petrece în lumea literară postbelică de aiurea. O politică salutară de intense traduceri a ajutat la aceasta, a modelat sensibilități încă șovăitoare, a creat posibilitatea unor — critice — comparații între literaturi. Existențialismul francez ca și Școala privirii, puțin mai tîrziu ; cinetismul unor proze ale lui Hemingway, vitalismul lui John Steinbeck ca și romanele, ciclurile românești ale acelui Dostoievski al Americii care se cheamă Faulkner, unicul, inegalabilul, sublimul, divinul, singuraticul și de invidiat Faulkner ; explozia romanescă latino-americană... Ei bine, toate aceste influențe au fost benefice în măsura în care au fost asimilate, desigur, ca să spunem așa, „constructiv", în literatura română.

3. Se vorbea, cu mai bine de zece ani în urmă, despre o „școală de proză" timișoreană, pe vremea, adică, în care s-au închegat nume azi de răsunet în proza, critica și eseistica literară : Sorin Titel, Livius Ciocârlie, Serban Foarță, Al. Deal, Radu Ciobanu, Nicolae Ciobanu, Cornel Ungureanu, continuînd desigur, o tradiție : Virgil Birou, Mircea Șerbănescu, Anișoara Odeanu, Sofia Arcan ca să numesc doar cîteva personalități ale prozei vestice. Grup omogen, prozatorii „deceniului benefic" ('65—'75) omogen mai ales prin nevoia organică de reimprospătare sensibilă la nivelul expresiei dar și al conținutului s-au afirmat împotriva canoanelor prestabilite, asimilînd, da, asimilînd expresia formală, spiritul prozei autohtone și de aiurea, pînă la sinteza personală, profund originală a unui, de pildă, Sorin Titel, acest gascon de grație al Banatului său natal... Între timp, însă, s-a afirmat o nouă generație de prozatori și, în sfîrșit, acum, un grup de talente, oameni formați în jurul „Forum-ului Studențesc" așteaptă să intre în conștiința publică.

4. Nu, nu cred. De pildă, pentru prof. Mircea Zaciu mișcarea literară din această parte de țară **in totalitatea ei** pur și simplu nu există. Cum ne putem explica fenomenul ? Poți ignora o persoană, mai multe, dar aproape o sută de scriitori scriind în cinci limbi (română, germană, maghiară, sîrbă, slovacă) cît cuprinde Asociația ? De aici înainte mai putem vorbi de „receptacolul" criticii și istoriografiei literare ? În această privință însă revista **Luceafărul**, în ceea ce-i privește pe prozatorii timișoreni, și-a făcut, cred, pe deplin datoria.

5. Da, există un astfel de „orizont de așteptare" — orice roman de excepție probînd genialitatea autorului întîmpinînd rezerve serioase la apariție...

6. Realistă, cu tente parabolice. Proiecte ? Un roman de dragoste la care lucrez și care se va chema „Străinul de dimineață", un volum de... sonete numit „Lut" care așteaptă de mulți ani să vadă lumina tiparului, o piesă de teatru...

Ion Dumitru Teodorescu

«Marea carte, marele roman întîrzie să apară»

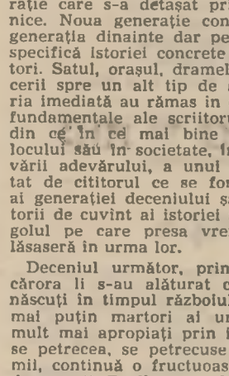

1-2. Momentul de adevăr pe care-l reprezintă „Istoria literaturii române..." a lui G. Călinescu pentru cultura noastră ieri și deopotrivă azi, dă scriitorului de mîine imaginea unei structuri specifice înăuntrul căreia, fără doar și poate, va simți nevoia să plaseze întreaga creație literară postbelică. Aceasta pentru că scriitorul contemporan războiului și marilor prefaceri ulterioare petrecute în țară a rămas cu un același tip de spiritualitate, cu o aceeași credință în real, în nevoia de a-l spune. Tradiția tematică și a formulelor folosite a cunoscut cîteva mutații, nu întotdeauna esențiale, datorate faptului istoric concret, în urma căruia, după anii șaizeci, încearcă o reevaluare a forțelor spre autocuprinderea într-un spațiu specific european de cultură. Anii '60 marchează dispariția marilor prozatori din perioada interbelică (M. Sadoveanu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Hortensia Papadat Bengescu, Ion Agârbiceanu, Gala Galaction, George Călinescu) cu care apucaseră să fie contemporani cei ce aveau să formeze marea proză românească de acum: Marin Preda, Dumitru Radu Popescu, Constantin Țoiu, Ștefan Bănulescu, Mircea Horia Simionescu ș.a., o întreagă generație care s-a detașat prin personalități puternice. Noua generație continua în plan tematic generația dinainte dar pe o problematică nouă, specifică istoriei concrete la care fuseseră martori. Satul, orașul, dramele sociale datorate trecerii spre un alt tip de structură socială, istoria imediată au rămas în continuare, problemele fundamentale ale scriitorului român care, cu o din ce în ce mai bine înțeleasă conștiință a locului său în societate, în lume se dedică relevării adevărului, a unui adevăr trăit și așteptat de cititorul ce se forma. Scriitorii de vîrf ai generației deceniului șapte s-au făcut purtătorii de cuvînt ai istoriei acoperind, pe moment, golul pe care presa vremii și istoriografia îl lăsaseră în urma lor.

Deceniul următor, prin aceiași reprezentanți cărora li s-au alăturat cîțiva tineri de talent, născuți în timpul războiului, școliți prin anii '60, mai puțin martori ai unor mari tragedii dar mult mai apropiați prin informație de ceea ce se petrecea, se petrecuse deja în literatura lumii, continuă o fructuoasă producție literară. E descoperit Faulkner, redescoperiți Joyce, Gide, Proust... apare ca o umbră Kafka... mai tîrziu Marquez și o întreagă literatură latino-americană plină de prospețime și inedit. Momentul coincide aproximativ cu apariția „Delirului" de Marin Preda care va deschide un alt orizont creației. Paralel e re-descoperit „imaginarul" cu infinitele lui posibilități de expresie (unele mergînd în urma modelelor) și se petrece o primă mutație de interes major pentru tînărul scriitor, paleta modalităților de expresie lărgindu-se de la romanul verist la parabolă. Se întîmpla astfel ca, la mai puțin de o jumătate de veac, literatura română să refacă o traiectorie pe care o urmase deja dar, evident, pe un alt plan. E perioada masivelor traduceri din literatura lumii, perioada unor prețioase reeditări care au culminat, recent, cu „Istoria literaturii române..." de George Călinescu.

3. Se vorbește, în adevăr, la București poate și la Cluj-Napoca și Iași despre o „proză a Banatului", o proză despre valoarea căreia cel mai puțin conștienți sînt, cum e de așteptat, tocmai cei care o fac. Există o proză a Banatului pentru că se scrie aici, se trăiește aici, dar e într-o mai mică măsură specifică acestei zone, ceea ce, dealtminteri, nici nu e chiar atît de rău. Ba, dacă luăm la socoteală și generația tînără, nedebutată editorial, ne putem chiar mîndri că peste puțină vreme vom putea concura, fără rezervă, oricare dintre marile noastre centre culturale. Spiritul de echipă, atît de vizibil la generația '80 lipsește însă celor dinainte, adică tocmai acelora care acum sînt în „forța deplină a creației".

Lipsa unei tradiții literare profunde, a unor personalități de primă mărime în jurul cărora să se fi gravitat a făcut ca scriitorii, în speță prozatorii de aici, să-și trăiască scrierile și viața absolut particular.

E o bucurie pentru mine să mă știu coleg de generație literară cu Mircea Nedelciu, Eugen Uricaru, Mihai Sin, Mircea Săndulescu, Dana Dumitriu și atîtea alte „nume" fixate deja în proza contemporană, scriitori pe care-i simt și-i aștept în librării pentru a continua colocviul intim, singurul posibil, pînă una alta, în afara sporadicelor noastre întîlniri „între două trenuri", pline de bune intenții și gratulații. E sigur că nu în asta rezidă ideea de „breaslă", ci, în participarea directă la o posibilă istorie a literaturii contemporane și în siguranța pe care i-o poate lăsa celui de la Timișoara sau Arad..., ceea ce se numește uneori solidaritate scriitoricească. Cu generația de după noi lucrurile sînt ceva mai limpezi: se merge în grup, se țin colocvii, festivaluri ș.a. la care participă creatori din toate centrele culturale, se duc polemici, se luptă, cum am mai zis, în echipă.

Pentru ceștilalți, însă, participarea la „contextul național" se face prin individualități care au comun doar un spațiu geografic. Gheorghe Schwartz, Florin Bănescu, Al. Deal, Ion D. Teodorescu, Ion M. Almăjan, Theodor Bulza, Titus Suciu, Marian Drumur, Antoaneta C. Iordache ș.a., adică tocmai cei de **acum** produc, reprezintă tot atîtea individualități bine diferențiate prin ceea ce fac, capabile să participe, pe cont propriu, la „concursul de frumusețe", varietatea modalităților și temelor abordate făcîndu-le posibile șansele. Există foarte mulți tineri de talent, există cărți foarte bune și cu toate acestea „marea carte", „marele roman" întîrzie să apară.

4. Timișoara beneficiază de o puternică grupare de critici literari, lucrare ce va avea cu siguranță să-și spună un și mai serios cuvînt peste puțină vreme. Interesată de crearea aici a unui climat literar, critica timișoreană urmărește atent evoluția fiecărui scriitor, indiferent de generație, încercînd să-l impună în plan național. Nu același lucru se poate spune despre criticii și istoricii literari de la București, Cluj-Napoca sau Iași care ignoră, de cele mai multe ori, literatura de aici.

Mi se pare paradoxal că se vorbește despre „o proză a Banatului" cînd, de fapt, nu se scrie decît arar despre autorii de aici, destul de sporadic sînt prinși în „top"-urile criticii și rămîn cu totul în afara atenției istoricilor literari. Cel puțin deocamdată... Este un fenomen aproape caracteristic ca unii autori, pe care o revistă literară centrală ori un grup de scriitori, critici și istorici „îi iau în brațe", cum se zice, să beneficieze de o permanentă atenție în vreme ce alții rămîn mereu în planul terț. Din acest punct de vedere nu cred că istoriografia și critica literară actuală sînt un „receptacol clarificator" pentru proza care se scrie acum și cu atît mai puțin să fie semnalate, cît de cît limpede, ierarhiile valorice. Uneori părtinitoare, alteori pierzîndu-se în polemici, critica literară suferă adesea de subiectivitate. Ce apare cu totul accidental în presa noastră literară este articolul de sinteză, lipsindu-l pe cel interesat de o imagine globală asupra fenomenului literar actual. Sînt semnalate cărți, sînt semnalați autori dar totul în limitele folcloristicii, ori, din ce în ce mai mult, se simte o acută nevoie de articole de profunzime care să analizeze atît orizontul prozei cît și direcțiile, polifonia modalităților prezente în cîmpul literaturii actuale. O încercare în acest sens pare să fie inițiativa „Tribunei" din Cluj-Napoca de a publica opinii ale prozatorilor despre ei înșiși grupate sub genericul „Starea prozei".

5. Cititorul format acum spre proza română contemporană — a se vedea cît de repede dispar cărțile din librării — pe fondul unei culturi pe care și-o clădește și prin lectura traducerilor ce apar, cum și a revistelor literare reprezintă, poate, cel mai mare cîștig al literaturii noastre. Firesc, nu toate cărțile au fost și sînt receptate la fel și din primul moment, cititorul formîndu-se în urma scriitorului și mai cu seamă acum, cînd abundă o diversitate de stiluri. Romanele lui D.R. Popescu au trebuit să aștepte cîtva pînă să intre în conștiința cititorului pentru că aduceau ceva nou, insolit. La fel se poate vorbi despre cărțile lui M. H. Simionescu, Radu Petrescu sau, ceva mai în urmă, de „Lumea în două zile" a lui G. Bălăiță.

6. Rămîn fidel romanului și realității — prea complexă în înfățișările ei pentru a lăsa mult loc imaginarului pur — deși modalitățile de expresie pe care le abordez sînt deosebit de variate. Simt că mai am mult de adunat și de scris pînă la cartea **aceea**, de căpătîi, pe care însumi o vreau să mă reprezinte. Dacă va fi... Pînă atunci, însă, aștept să-mi apară „Grifonul" — un roman ce închide, pe moment, „ciclul Burnel" și „Ieremia" — tot un roman de actualitate cărua îi dactilografiez acum ultima variantă. În perspectivă... „Dragostea somonului roșu"... și o carte (mai de vacanță) dedicată elevilor — un microroman cu și despre ei.

Paul Eugen Banciu

«Ucenic la proza scurtă»

1. M-aș referi întîi la scriitorii postbelici și de acolo la proza de referință. Autorii formați, scriitorii tineri și debutanții din perioada de refacere economică a țării au apărut drept categorii distincte, neaparținînd aceleiași structuralități, drept care asistăm la un amalgam de procedee, de influențe, în ansamblu îndepărtîndu-se de tradiție. Inadaptarea unora, proletcultismul, negarea negației, au sublimat o categorie socială distinctă, care constat că revine la filonul național (pe care-l consider tradițional), sub forme mult evoluate, ceea ce mă îndreptățește să afirm că avem continuitate tematică și oarecare simplificare a formulelor.

2. Influențe moderne sau chiar moda zilei, poate din grija de-a nu arăta ruginit. Este bine să incorporezi tot ce au alții bun dar mă tem că aceasta este o boală a copilăriei — nu cred că o literatură adultă, mare, cum vreți să-i spuneți, resimte vizibil influențele exterioare. Desigur, unor autori li s-a potrivit stilul Șolohov, Camus, Hemingway, Faulkner sau au primit respectiva etichetă dar nu-mi place deloc ideea că putem fi influențați în fond de alte literaturi. Urmăresc cu asiduitate tot ce se traduce la noi, există un microclimat cosmopolit dar selva sudamericană, taigaua rusească și codrii românești sînt unități distincte.

3. Banatul era o suprafață mare și bine reprezentată ; județele au multiplicat sentimentele locale, glasul literar al pămîntului sună din zone mai mici. Considerînd o categorie aparte scriitorii care scriu despre Banat, aș spune că această parte a țării are o pondere spirituală mai mică în contextul general, poate o combativitate mai redusă. Deasemenea, o revistă constituie o prea mică tribună de polarizare și afirmare. Încă mai cred că Uniunea Scriitorilor are forța realizării unei simbioze echilibrate între teritoriile literare. Firește, aceste opinii personale provin dintr-un punct care nu are amplasarea optimă.

4. Ponderea tipăriturilor critice este deosebit de mare, ceea ce este bine ; ecoul revistelor și terenul labil al preferințelor mă fac să cred că actul de înregistrare este bine realizat, în contrast cu cel al îndrăznelii afirmative. Pe undeva, viteza de reacție este în urma publicului și proporțională cu greutatea autorului.

5. Sună frumos expresia „orizont de așteptare", deși îmi asociază „Deșertul tătarilor". Cred că sîntem într-o fază de acumulare cantitativă și, din perspectiva mea limitată, avem condițiile cărților mari, care încă nu există. De altfel, nu cred că există o rețetă a cărții de excepție, un criteriu de definire. Cînd am citit din Marin Preda, Augustin Buzura, Ștefan Bănulescu, Fănuș Neagu, am avut senzația contradictorie că s-a schimbat ceva, dar acest podiș nu are piscuri ; răspund afirmativ la prima întrebare.

6. Mă consider ucenic la proza scurtă, o etapă mai lungă decît scontam. Impactul informațional și activitatea profesională mă fac mai receptiv la proza experimentală modernă, altfel spus am ca obiectiv principal formele de sensibilizare a unui cititor omolog mie în bombardamentul secolului XX. Pe măsură ce se adună paginile manuscrise le elaborez tot mai greu, de parcă responsabilitățile tipăriturilor se însumează.

Au trecut ani mulți de cît revăd corecturile a două să le zic romane, dar obiectivul meu imediat este tot un volum de proză scurtă, exceptîndu-l pe cel în curs de editare la „Cartea Românească".

Apreciez că n-am acumulat încă experiența necesară unor lucrări mai mari, astfel că revin la cele spuse mai sus.

Marian Drumur

alexandru brad

Transilvanie

Maică duioasă și plinsă
În lanțuri cu ură încinsă
Aproape o mie de ani ;
Trasă la sorți
Și pe roată ;
De aur și codri
Furată ;
Nelăsată la templu
Și la școală ;
Cu nume-așezate
Schimbate-n năvală...
După fiecare răscoală
Ți se sugrumau pruncii
Din pintec, din poală ;
Ca stihiile
Îți stingeau din cerul gurii
Ciocîrlîile ;
Zi de zi,
An de an,
Veac de veac...

Soarele-soare
DE-ACOLO-MI RĂSARE
Divin !
Dintotdeauna
Și-acum
Și pururea
Amin !

Uitarea de sine

În pacea ce ne înconjoară
Ca un inel de tainic vis
Stăm să-nflorim a doua oară
Nebuni ca un nebun cais,

Le punem vorbelor cătușe
Și poftelor perdele lungi
Și cu privirea jucăușă
Chemîndu-mă să mă alungi

Și eu plecînd voi fi cu tine
Și tu alături nu ești
Bat nopțile în geam străine
Îmbătrînite de povești

Și peste vis te-apleci ușor
Lumină rece peste ape
Și te-ncălzești de-același dor
Și mă creezi din nou sub pleoape.

Mai presus

Cere-mi să mut munții —
Și mă voi stinge la poalele lor,
Ca o flacără albastră mă voi stinge ;
Cere-mi să opresc puhoaiele cerului
Și în coloane înalte, de gheață, le voi preface
Cu unda de șoc a dorinței
De-a-ți fi folositor ;
Cere-mi, și mă voi așterne grăbit —
Drumul tău să fiu spre fericirea deplină ;
Cere-mi, și-ți voi da
Pentru totdeauna
Lumina ochilor, sufletul
Viața chiar — pe-a mea
Și pe-a pruncilor mei ;
Cere-mi, și voi fi
Călăul neezitant
Al dușmanilor tăi
Cum sînt rodul luminii
Și-al pămîntului tău.

Patrie — niciodată alta !
Patrie — mai presus de toate !

Cuvînt

Mai stai cu noi de vorbă, bună mamă,
Mai cheamă-ne, mai stringe-ne la piept,
Mai pune-ne, preabuno, să dăm seamă
De tot ce facem zilnic strîmb ori drept ;

Întreabă-ne cum îți muncim pămîntul,
Dacă prin fabrici rosturile-s bune,
Prin grajdul vitelor de bate vîntul
Ori în centrale e destul cărbune

Și mîngîie-ne dacă toate-aceste
Sînt, după vrerea ta, la locul lor.
De nu, întoarce-ne către poveste,
Să bem de la izvor, nu din ulcior,

Să fim cu toți, cum patria ne este,
Măsură-n parte și a tuturor !

Clepsidră

Avem atît de puțin de trăit
Avem de trăit mai puțin
Decît lumina și durerea
În care ne naștem
Și trăim mai puțin decît
Avem de trăit.
Cu lumina și cu durerea,
Care sînt chiar sîngele nostru
Niciodată de-ajuns,
Totdeauna strivit în dinți
Ca nervii într-o ședere.
În suflet, în priviri...

Cu lumina și cu durerea
Intrăm și ieșim din viață
Ca dintr-o ședință în alta...
Cînd avem atît de puțin
De trăit,
Atît de puțin timp
Să trăim.

Dor de dor

Cît mi-e dor
Nu-s singur
Și mi-e încă bine.
Aș schimba pe ieri
Ziua care vine.

Îmi pîndește noaptea
Fiecare pas.
Sînt și cel plecat,
Sînt și cel rămas.

Leagă-mă pe veci
Umbra mea pustie
Și de tot ce-a fost
Și de ce-o să fie.

Cît mi-e dor nu-s singur,
Cît mai sînt mi-e dor.
Lupi pe continenturi,
Lacrimi în ulcior.

Numai setea morții.
Nu cunoaște dor.

Telefon

— Cum e grîul,
Grîul și orzul
Pe Bulevardul Republicii
Și la Casa Scînteii ?
Mă întreabă, prin telefon
Un frate de-acasă,
Nu arde pămîntul sub ele ?
Pe la noi se spînzură
Grîul și orzul
De crucile soarelui
Și n-avem ce le face,
N-avem cu cine
Duce Tîrnava pe dealuri
— Ai halucinații, mă Toadere —
I-am spus a-njurătură,
De unde ai scos-o și pe asta,
Că pe bulevardul cutare și
La nuștiuce casă de-aici
Cresc grîul și orzul
Și alte alea ?
Vezi-ți de serviciul tău,
Nu te mai amesteca
În toate,
Tocmai tu vorbești,
Care participi la
Tăierea pădurilor
Pentru mobilă ;
Măcar de-ați face din ele
Viori...
...Și el mi-a închis telefonul.

ACEEAȘI BEZMETICĂ ȘI

gavril matei albastru

Săptămînă, Lucian nu s-a mai dus la lucru la familia Fleischer. Începuse chiar să se obișnuiască cu gîndul că va trebui să renunțe la întreaga lucrare, ba chiar și la dragostea doamnei Annemarie-Gisele. În schimb, aceasta nu mai rezista. Găsea tot felul de pretexte de a ieși din casă, unde o sechestrase soțul ei, care-și pusese fiul să o urmărească în lipsa lui. Totuși femeie, de cum pleca bărbatul de acasă — copilul avea școală înainte de masă — aceasta făcea ce făcea și se repezea prin fundul grădinii, pe lîngă pădure, venind la d-na Fischer în povești, unde Lucian rămăsese la lucru săptămîna aceea.

Cu ocazia unei astfel de vizite, Lucian se trezise în mină cu un bilet din partea ei. Aflase că d-na Fischer va pleca în oraș după cumpărături a doua zi și Lucian trebuia s-o aștepte în bucătăria acesteia. Cu toate că geamul bucătăriei dădea spre grădina Albertsfleischerilor și cu toate că între cele două case nu se afla decît un gard de sîrmă împletită, dublat de un gard viu pe care Lucian îl rărise la maxim, prin care se vedea aproape totul dintr-o casă în alta, Annemarie-Gisele veni să-i povestească lui Lucian cît pătimise în urma serii în care fusese atît de neprevăzătoare încît se expusese privirii propriului copil, împreună cu el. Dar nu suferea pentru asta. Vroia să poată fi odată numai cu el, cu Lucian, undeva unde nimeni nu i-ar mai fi putut vedea și deranja sau împiedica să se iubească. Lucian îi răspunse că s-ar putea vedea odată în oraș și că ar avea unde s-o ducă, dacă aceasta n-ar fi periculos și dacă soțul ei nu i-ar urmări.

— Păi, tocmai de asta mi-e teamă, că soțul meu mă urmărește acum peste tot. Ce mă urmărea el înainte, dar acum de cînd știe că m-am sărutat e nebun, nu doarme toată noaptea de teamă că tu vei rămîne la d-na Fischer și voi veni la tine. O învinuiește pe biata, scumpa noastră doamnă Fischer că aceasta ne-ar mijloci întîlnirile și e de-o răutate insuportabilă. Nici nu mai știu ce să mă fac. Îmi vine să-mi iau lumea în cap și să fug de acasă. Știi că am început să scriu poezii și povești? Dar pînă și acestea mi le controlează și mi-e teamă să nu scriu ceva care să mă trădeze.

— De ce nu iei Mercedesul și să plecăm odată undeva la munte, să rămînem acolo cîteva zile?, o îndemnă Lucian, înnebunind-o numai la ideea aceasta.

— Dar nu pot, meine Liebe, că nu-mi dă voie să circul cu mașina lui — mi-a tot promis de mult că îmi va cumpăra și mie una, dar acum orice speranță mi s-a dus — și-ar fi în stare să ne caute și cu poliția pînă cînd ne-ar găsi. Oh, nu știu ce să mă mai fac, căci te iubesc atît de mult, dragul meu, cum n-am iubit pe nimeni și-aș fi în stare să mă nenorocesc pentru tine, dacă nu mi-ar fi atît de teamă. Oare nu e păcat ceea ce facem? Îl întrebă, ducîndu-i mîinile spre propriii ei sîni și apăsîndu-i-le și trăgîndu-l apoi spre ea, să-l sărute și s-o strîngă în brațe, spunîndu-i că ar vrea ca el s-o distrugă.

— Nu la asta mă gîndesc eu acum, ci cum să facem, îi spunea Lucian. Mai lasă-mă cîteva zile, între timp se mai potolește scandalul, iar pînă atunci am să vorbesc eu cu prietenul meu să îmi lase cheia de la apartamentul lui și ne întîlnim într-o zi în oraș și ne ducem la el. Găsești tu un pretext ca să ieși într-o zi în oraș fără să mai fii urmărită. Este singura posibilitate. Iar pe maică-ta trebuie s-o determini să îl convingă pe soțul tău că între noi nu s-a-ntîmplat nimic, astfel ca să mă pot reîntoarce la voi la lucru. Te-aș invita la mine, dar gazda mea nu tolerează așa ceva.

— Nu, nu, acolo nici eu nu m-aș duce, căci soțul meu s-a interesat unde stai și e mai mult ca sigur că ne-ar prinde.

Peste cîteva zile au reușit să stabilească o întîlnire, în oraș. Lucian aranjase încă de dimineața cu inginerul ca acesta să-i lase cheia apartamentului gol pentru cîteva ore, dar cum mai era încă mult pînă la întîlnire, a avut proasta inspirație de-a mai trece pe-acasă, pe la gazdă, ca să se odihnească și să se schimbe.

După ce sosise tot mai devreme la locul de întîlnire și intrase de vreo cîteva ori în magazinul cu cafea al lui Iacob, ieși și se plimba prin fața vitrinelor cu bijuterii, cînd o descoperi chiar în stația de autobuz. O salută discret și-i făcu semn să urce în autobuzul care staționa. Urcă și el și îi luă tichetul pe care i-l întinse, îi taxă un bilet și îl înapoie tichetul, după care rămase mai departe de ea, de teamă să nu-i vadă împreună vreun cunoscut. Nu se apropie de ea doar dintr-un spirit de prevedere și nu pentru că nu devenise nerăbdător să ajungă cu ea mai repede la prietenul lui, unde ar fi avut la dispoziție mai multe ore, în care ar fi putut face dragoste pe săturate și nu așa cum făcuseră pînă atunci. Ea era încă dezorientată și speriată, căci se uita în dreapta și în stînga, în jurul ei, avînd poate aceeași presimțire că s-ar putea s-o vadă cineva, dar neputînd să își păstreze calmul pe care Lucian, ca bărbat, și străin, și-l păstra.

Nu bine se puse autobuzul în mișcare, cînd doamna Fleischer, mai emoționată de cum o văzuse la început, se-apropie de el și, punîndu-i o mînă pe braț, îi spuse îngrozită:

— Mein Mann ist da. Ich muss aussteigen. Am încurcat-o.

— Ești absolut nebună, dar vin cu tine, îi spuse Lucian, care deși se speriase și el, dar care, printr-o ciudată capacitate de a reacționa invers proporțional cu pericolul, își păstrase calmul desăvîrșit, reuși să o țină astfel în frîu pe femeie, oprind-o de la cine știe ce act necugetat, cum ar fi fost acela de a fi tras semnalul de alarmă și-ar fi oprit autobuzul între stații, sau, gest necontrolat, cum ar fi putut fi acela de-a se duce la soțul ei și-a-i mărturisi motivul adevărat al întîlnirii.

Lucian, deși undeva presimțise pericolul — căci prea ar fi fost minunat să nu se întîmple nimic și prea mult își dorise și el cele cîteva ore de iubire și liniște cu d-na Fleischer — nu își dăduse seama pe loc ce se-ntîmplase. Annemarie n-avuse timp să îi explice decît că soțul ei era mascat și se afla chiar în fundul autobuzului. Cînd plecase de-acasă și cum ajunsese în același autobuz, ea una nu știa. Ea știa doar că soțul ei nu fusese acasă și nu știa de ieșirea ei în oraș. Abia în clipa aceea lui Lucian i se desluși întîmplarea. Își dădu seama că el era de vină.

În urmă doar cu cîteva zile, cînd se trezise într-o dimineață, ultindu-se pe geamul camerei sale, el văzuse o urmă pe zăpada proaspăt căzută, care venea de undeva dinspre fundul grădinii gazdei sale pînă sub geamul său, de unde nu se mai continua nicăieri. La început nu îi dăduse mare atenție, crezînd că venise pe ea vreun cunoscut vecin de-al gazdei sale, dar cînd aceasta îl întrebă dacă nu cumva chiar el venise prin grădină și intrase pe geam în cameră — baba îl luase în gazdă tocmai ca să o apere de hoți — Lucian se mai gîndi încă o dată la semnificația urmei. Dar aceasta i se dezvăluise abia acum.

Domnul William Fleischer, în loc să își urmărească soția în perioada asta, care trecuse de la descoperirea sărutului pînă la întîlnire, îl

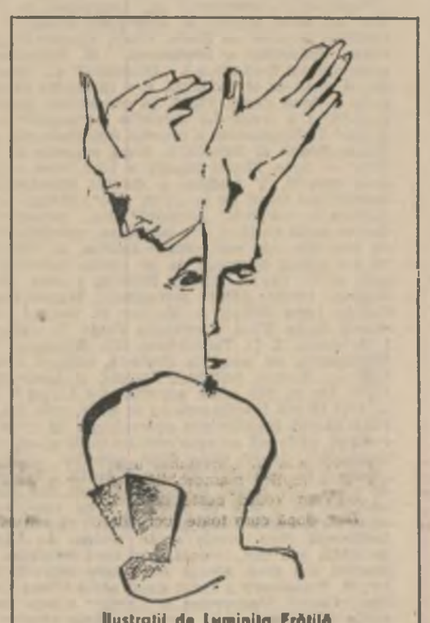

Ilustrații de Luminița Frățilă

urmărise pe el, pe Lucian. Și cum ? Îl supraveghea chiar la domiciliu. Și îl învățase programul. Faptul că el plecase de dimineață în oraș îl pusese pe gînduri. Nu era în program. Deci, der Rumäne pregătea el ceva. Oare nu chiar întîlnirea cu nevastă-sa ? Ba bine că nu. Și îl urmări pînă în centrul orașului. Văzînd că nu s-a întîlnit cu ea, el a plecat acasă liniștit, crezînd că întîlnirea nu va mai avea loc nici în acea zi. Întîlnirea aceasta era un argument în favoarea vinovăției soției sale. Faptul că aceasta întîrzia să aibă loc, începuse chiar să îi spulbere bănuiala asupra ei a soției. Dar, cînd ajunse acasă, pe furiș, văzînd că soția se pregătește să iasă în oraș, din nou îl apucară năbădăile și în loc să o urmărească pe ea, convins că aceasta, dacă se va întîlni totuși cu Lucian, n-avea unde să meargă, decît la acesta acasă, mai ales că și gazda acestuia lipsea de vreo cîteva zile, el se urcă în mașină, la volan, și plecă să-i aștepte. Așa se face că, atunci cînd Lucian s-a reîntors la gazdă, ca să se odihnească și să se schimbe, domnul Fleischer îi luase iar urma.

Amintindu-și-le pe toate acestea, Lucian își dădu seama că-i vinovat, pentru că trecuse pe-acasă. Dacă n-ar fi venit de acasă la întîlnire, ci de undeva din oraș, ar fi avut toate șansele. Dar așa totul se năruise, numai din cauza nebunului de soț, gelos, și pătimaș, care pusese la cale o urmărire atît de diabolică. Și, uitîndu-se la femeie, care da din picioare de nerăbdare să se deschidă ușa, cînd mașina va fi oprit în stația următoare, ca să coboare și să scape odată de coșmar, făcîndu-i-se milă de ea, care venise totuși la întîlnire, în ciuda tuturor piedicilor, ca dovadă chiar întîmplarea prezentă, neplăcută, penibilă, dar și sublimă, căci Lucian se și închipuia împușcat cu pistolul, odată coborît în stație, pe la spate, îi zîmbi și îi spuse să nu-i fie teamă, să se poarte cît mai firesc, ca și cum ar avea o întîlnire pe cu totul alte motive decît cele adevărate. Și îl propuse chiar să meargă undeva să discute — ce-ar fi ? — problema traducerii poveștilor ei în românește că tot aflase soțul ei recent că scria poezii și povești. Și îi spuse în ce parte s-o ia după ce vor fi coborît din autobuz astfel încît să pară totul de dinainte stabilit căci soțul ei în fond n-avea de unde și unde își propuseseră ei să meargă. Față de soțul ei Lucian simțise o ură atît de mare că își spuse în gînd că dacă scapă de data asta neîmpușcat nu se lasă până cînd n-are să îi mai iubească măcar încă o dată soția. Căci făcuse în ciuda meticulozității aproape demente a planului său de urmărire și el, soțul ei, o greșeală. N-avea de unde și că Lucian urma să o ducă pe Annemarie la prietenul lui și nu la el acasă. Dar dacă ar fi vrut să meargă la Lucian de ce-au luat autobuzul cînd la el se-ajungea doar cu tramvaiul ? Deci dacă el tot n-avea cum să știe unde vroiau ei să se ducă în oraș Lucian se gîndi s-o invite la un restaurant sîrbesc la care mai fusese odată cu cineva, chiar prin apropiere.

Zis și făcut. Peste vreo cinci minute, cînd abia le sosiseră paharele cu vin și cafelele comandate, domnul Fleischer își făcu și el apariția. Era întors pe dos și buhăit la față din cauza nervozității. Mîinile îi tremurau vizibil. Doamna îl pofti să ia loc și îl întrebă ce se întîmplase. D-l Fleischer îi răspunse că el ar trebui să pună această întrebare, dar că el știe ce s-a întîmplat, că ea îl era infidelă după atîția ani de căsnicie și că Lucian nu era altceva decît un îngrat și un spărgător de familie, care, după ce că a fost primit în casa lor, se mai purta cu ei și ca ultimul dintre oameni. În fine, că de-acum înainte, după tot ceea ce s-a întîmplat, va face el să fie curat pe masă.

Doamna dădu dovadă de o perfectă stăpînire de sine, mai ales din momentul în care Lucian, cu nemțească lui destul de aproximativă, preluă el discuția cu soțul ei și — știindu-se prins în flagrant delict — pentru a nu fi el cel încolțit, începu să atace :

— Ce dovadă aveți, ca să vă acuzați soția de așa ceva ? Este adevărat că s-a purtat frumos cu mine, dar asta intră în normele de comportare ale oricărui popor civilizat. Dacă chiar vreți să știți, ne-am dat această întîlnire în oraș pentru că din cauza dumneavoastră nu puteam discuta așa cum se cuvine problema traducerilor din poveștile soției dumneavoastră în altă parte decît în oraș. Relațiile dumneavoastră de familie nu mă privesc și nu aveți decît să vi le rezolvați acasă, iar dacă credeți că prezența mea vă incomodează, eu pot să renunț pînă și la lucrarea pe care-am început-o la dumneavoastră. De altfel de la bun început am ezitat să iau această lucrare, tocmai pentru că bănuiam că există multe divergențe de rezolvat în familie, chiar și în privința aceasta. Amintiți-vă bine că v-am spus asta și dumneavoastră. Și am spus-o și soacrei și soției dumneavoastră. Dar dacă ați început să umblați cu intrigi sentimentale, numai ca eu să renunț la lucrare, păstrați-vă banii, n-am nevoie de ei cu acest preț. Și vă rog să nu faceți din mine țapul ispășitor al neînțelegerilor dintre dumneavoastră. Așa că hotărîți-vă, ori mă ridic eu și plec de la masă, ori plecați dumneavoastră.

Înainte de această tiradă a lui Lucian — pentru că lumea din restaurant, mirată și așa de apariția unor nemți în localul cu specific sîrbesc — începuse să fie atentă la masa lor — doamna Fleischer se trădase doar printr-un singur gest ; își scăpase țigara pe jos cînd soțul ei îi întinse bricheta aprinsă, dar nu se aplecase s-o ridice, ci își luă altă țigară din pachet. Apoi, după tirada lui Lucian lucrurile s-au mai potolit. Pe de o parte, domnul Fleischer se temea de scandal, iar pe de altă parte, după cele spuse de Lucian, nu mai știa ce trebuie să creadă despre vinovăția soției sale și despre rolul pe care Lucian îl juca în această mai veche dramoletă familială cu iz sentimental. Nu îl credea în stare pe Lucian, ca după ce-a fost prins asupra faptului, să înceapă să-i ceară chiar el lui socoteală. Și nici calitățile de actriță ale soției sale nu i se mai revelaseră atît de deplin niciodată domnului Fleischer. De-aceea, el rămase oarecum perplex și, după ce i se aduse vinul pe care-l comandase de cum intrase, l-a băut și s-a mai liniștit.

Totul nu a durat mai mult de vreo zece minute, după care au plătit fiecare — domnul Fleischer a vrut să-i plătească și lui Lucian consumația, dar acesta, jignit, nu a acceptat, dimpotrivă a ținut să-i plătească el doamnei Fleischer, ceea ce soțul n-a acceptat — și-au ieșit din restaurant, d-na Fleischer, spunîndu-i soțului ei că ea nu merge cu el acasă, doar nu veniseră împreună și că dacă tot ieșise în oraș să rezolve o treabă, apoi are să și-o rezolve în alt restaurant sau cofetărie, unde spera să nu mai fie și-acolo urmărită. Totuși, în centru s-au despărțit. Era sigură că soțul ei i-ar fi urmărit oriunde s-ar fi dus și găsea că nu era bine să-l mai incite. Avuseseră ghinion și trebuiau să fie recunoscători Domnului că se sfîrșise totul așa, cînd ar fi putut fi mult mai rău. Și au convenit ca Lucian să înceapă să vină din nou la lucru, chiar de a doua zi, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Ba, îi mai spuse că de-acum înainte va ști ea cum trebuie să se poarte cu soțul ei.

Pentru Lucian această întîmplare în sine n-a

Luna mică de vacanță

Urmare din pag. I

un teritoriu necunoscut și pentru un timp naiv dilatat. Uită că dacă în timpul zilelor și lunilor de lucru ale anului „ceasul bate și lovește, vremea stă, se hodinește" — ca să folosesc și împrumut o spunere veche — în răgazul concediului rotația ceasului și a zilelor e mai nemilos și tăios rapidă, iuțită. Ei cred (credem) că odată ușile caselor sau apartamentelor închise și înciuate obsedant „grijuliu" de cîteva ori, au (am) zăvorît și sicielile, poverile și necazurile de peste an : și că odată ajunși acolo în acel perimetru sau continent în timp și spațiu al vacanței ne vom întîlni cu alții care nu sîntem noi înșine sau cu alții pe care deși îi cunoaștem de la serviciu ori din serile trecute am dori parcă să nu fie ei înșiși. I-am voi mai desciuați, mai dezbrăcați nu doar prin trupurile bronzate sau, doar mai direcți și mai descheiați sufletește. Așa cum, desigur, ne vor și ei pe noi...

Dar... „fiește care" cu... vorba aceluiași citeodată posac, ursuz alteori surîzător casier al hulitului **Fond literar**, nea Aurică Bătrîneanu, datorită căruia aproape că am cîștigat — jucînd șah la mare pe pariu, un chioșc cu „dulcețurile" lui cu tot.

Și mai vin și remușcările : de ce am ales pentru concediul ăsta marea și nu ne-am dus la munte și, firește, invers. Consolările de sezon : că, astea sînt comunicările instituțiilor de timp improbabil, nu împacă și nu cicatrizează pentru că vin tăloase și exacte reproșurile casnice ale copilului, ale soției : „Ce vreme cîinoasă e aici și citește sau dacă n-ai forță de remușcare bărbătească să te uiți la televizor, ascultă la radio și tranzistor ce timp și ce soare e acolo !".

Ce soare !

Pentru că — de fapt aici vreau să ajung. Mai toată lumea aleargă după soare în vacanță. (De ce folosesc termenul vacanță — atunci cînd ei trebuie rezervat elevilor și studenților — încălcînd deci un teritoriu izbăvitor și senin — nu știu ! dar dacă așa e numit în toată presa și de turism și zilnică adică doar eu să am remușcări ?, le am, mi le-am făcut și odată făcute, și trec împăcat mai departe).

Deci — în concediu — vacanță mai toată lumea caută lacom soarele.

Nimeni nu constată virtuțile și binefacerile astrului tutelar al rotitoarei și amenințatei noastre planete. Dar vezi pe cîte unul de care se trăgea cu macaraua să se trezească la 6, 7, 7,30 chiar 8 în restul anului, foindu-se la 5,30 pe terasă ori pe balcon (la munte) ori pe plajă (la mare), vorbind tare, autoritar, competent, citind din reviste ori recitind din îndreptare de specialitate — despre efectul razelor solare (ultraviolete) și eficiența lor de la această pînă la acea oră... raze pe care el le adună și înghesuie pe spinare, piept și ceafă ori pe obraji, git și urechi — niciodată însă pe frunte. (Pericol, de obicei, de spațiu îngust, restrîns și de insolație !).

Și ar mai fi ceva. În trecătoarele mele (ale noastre) vacanțe am văzut foarte puțini oameni privind luna. Seara, după o ușoară plimbare de siestă cu dialog odihnitor mediocru, cei mai mulți se duc la culcare devreme ca orătăniile curții pentru a prinde cei dintîi lumina primă a soarelui. Dar trăgînd și încuindu-se în odaia repartizată el închid afară calmul, iradierea egală și odihnitoare a luminii lunii.

Și adeseori, după zile cu nor, apare cîte o lună plină care, compensatoare, generoasă și fără patimi revendicative, strecoară pe sub ușă cîteva raze luminos-mustrătoare fără cărări și ispite viclene. Sau poate, cine știe..

Oricum, fără să mă pun prea rău cu astrul zilei (să fii sau fi fost bătut în cap de soare nu-i de șagă deloc) îmi îngădui totuși să optez și să pledez fie și parțial (cu nefiind tocmai lunatic) pentru luna din luna de vacanță, pentru zăbava și tihna lunii din — mai prozaic și exact spus — zilele și serile scurte ca o părere, de concediu.

30 IULIE 1983

L4

teatru

Moment Cehov

Curios cum funcționează memoria oamenilor din teatre în ceea ce privește clasicii — români sau străini. Cine privește cu atenție stagiunile din țară poate observa cu ușurință cum periodic, ne întîlnim cu momente Ibsen, Caragiale, Shakespeare, Cehov. Vrem să spunem că circulația valorilor are, cumva, un caracter de campanie. Dintr-odată izbucnesc, în mai multe locuri, aceleași pasiuni pentru un autor, dacă nu chiar pentru aceeași piesă. La ora de față, exemplificăm cu montările, aproape concomitente, ale „Pescărușului" cehovian la Reșița și Brașov.

Mărturisesc că prima montare îmi este necunoscută, dar însemnările critice dau de veste că talentatul Aureliu Manea a făcut treabă bună, interesantă și pentru nimeni, în cazul lui, nu este surprinzător. La Brașov, punerea în scenă o datorăm lui Eugen Mercus, regizor care nu m-aș mira să aspire la o integrală Cehov, avînd în vedere incursiunea nu prea veche cu „Trei surori". Mi-am amintit nu întîmplător de antecedente, în sensul că lucrarea scenică de acum vădește, indiscutabil, cîțiva pași siguri înainte în descoperirea universului cehovian.

În primul rînd „Pescărușul" pe scena Teatrului Dramatic din Brașov izbutește acea atmosferă aparte, de risipire în gol, specifică marelui dramaturg, cu o poticnire în final, căci, personal, simt încheierea spectacolului în aceeași absență a tulburării, sinuciderea lui Treplev neputînd să zguduie cu ceva absența contactului cu viața ce caracterizează, în ipostaze diferite fiecare personaj. Apoi, se subliniază în discursul regizorului Eugen Mercus permanenta raportare a eroilor la literatură. Dacă ar fi să le dăm crezare, mai toți sînt niște scriitori rătați, fapt comic și pe gustul lui Cehov, pentru că accesul lor la imaginație este, evident, redus considerabil. Pînă și blajinul Piotr Nikolaevici Sorin se confesează cu amărăciune : „Cîndva, în tinerețe, am vrut să fiu scriitor și n-am izbutit. Am vrut să vorbesc frumos și am vorbit detestabil..." (în acest rol, Victor Ionescu compune relevabil). Oricum, însă, Sorin nu este o victimă a nerealizării sub raport artistic. Așa cum nici medicul Dorn (cu minuție și degajare formulat de Dan Săndulescu) nu se arată copleșit din același motiv. Victime sînt, paradoxal, cei care izbutesc afirmarea : Trigorin și Treplev. Dar eșecul lor ține de insuficiența psihică ce îi bîntuie. Trigorin (cum ni-l arată Ion Jugureanu) se mulțumește cu aplauzele Arkadinei (rol datorat Virginiei Itta Marcu) care îi insuflă un aer mereu teatral, în ordinea falsului ca ideal de viață. Treplev are aspirații mai înalte, urăște literatura superficială, deci și pe Trigorin, simte că este nevoie de o infuzie nouă, primenitoare, numai că forța sa psihică precară îl angoasează maxim (mult exhibate aceste trăiri la Ioan Georgescu). Scena ultimă dintre el și Zarecinaia ni s-a părut remarcabilă, mai ales datorită interpretării Victoriei Cociaș Șerban, care de-abia acum a dat dimensiunile trebuitoare rolului, imagine sugestivă a pescărușului ucis în ea.

Printre siluetele mestecenilor, poate prea decorativ „plantați" de Doina Antemir, dar nepierzînd unda de singurătate, silueta stranie a Mașei (impecabil întrupată de Paula Ionescu) este de la început rău prevestitoare, căci ea poartă, cum mărturisește de la prima replică, „doliul vieții ei. Sînt nefericită". Singura care ne spune, fără literaturizare, lucrul cel mai îngrozitor cu putință.

În bună măsură, costumele Tatianei Manolescu Uleu impun statutul diferențiat al personajelor și compun caracterologic lumea cehoviană. De asemenea, în roluri de mai scurtă respirație au aplomb Geta Grapă (Polina), Ștefan Alexandrescu (Șamraev), Nicolae Manolache (Medvedenko).

Ermil Rădulescu

film

Scenografie

Prilej de utilă și nu numai sentimentală rememorare a universului plastic al unor importante spectacole, expoziția scenografilor **Nelly Grigoriu-Merola** și **Dumitru Georgescu** (Sala **Eforie**) se constituie într-un remarcabil eveniment pentru cinefili. Pictorița de costume **Nelly Grigoriu-Merola** a debutat într-o excelentă comedie semnată în urmă cu aproape 30 de ani de **Jean Georgescu — Directorul nostru**, pînă azi îmbrăcînd diverse și complexe personaje în diferite genuri în peste 30 de titluri de film. Feeria muzicală **(Veronica)** sau spectacolul folcloric cu rezonanțe adînci de spiritualitate românească **(Tinerețe fără bătrînețe)**, incursiune în SF **(Comedia fantastică)**, reconstituirea fascinantei lumi din romanele lui **Rebreanu (Răscoala** și **Ion)** sau recenta călătorie în lumea circului **(Saltimbancii**, film și serial TV) nu pot fi despărțite de valorificarea motivelor specifice armonizate cu fiecare ambianță, cu psihologia personajelor, stabilind și sublinînd efective relații dramatice. Artista creează cu înțelegere și rafinament, obținînd prin compoziția costumului, factura materialului sau paleta coloristică, expresivitatea necesară proteicelor personaje cinematografice.

De multe ori **Nelly Grigoriu-Merola** a făcut din perfecta adecvare a costumului la personaj, prin rigoarea documentării sau prin ponderea detaliului tipologic, adevăratul spectacol al operei filmice, mai ales cînd substanța dramatică a peliculelor respective era suficient de precară.

Dumitru Georgescu s-a afirmat în cinematografie cu ocazia premierei unui film de referință și anume **Cursa** (regia : **Mircea Daneliuc).** Viziunea obiectivă, lucidă asupra unor realități, deloc poleite, supraîncărcate decorii pînă atunci cu costume și decoruri inspirate din reviste străine sau din producții indigene unicat, îl situează printre acei rari creatori care și-au făcut o deviză din refuzul contrafacerii, din respectul pentru adevăr. Acestea sînt permanent dublate de o superioară înțelegere a raporturilor stabilite între personaje și ambianța evoluției lor în limita unor inevitabile convenții depășite însă prin spiritul creator de inefabil. Ambianțele create de **Dumitru Georgescu** în titlul amintit, în **Al 4-lea stol** sau în recentele filme ale **Elisabetei Bostan**, în producțiile de teatru TV **Ondine, Yerma, Oedip, Meșterul Manole** atestă maturitatea unui artist capabil să se implice cu o distinctă personalitate în constituirea unor complexe și selective viziuni plastice, să prelungească fertil și cu discreție intențiile regizorale. Proiectele unor viitoare împliniri : **Singur de cari** — film, regia : **Tudor Mărăscu** sau **Domnișoara Cristina** — film TV, regia : **Viorel Sergovici** vor confirma pentru spectatorii stagiunii viitoare reala dimensiune a valorii unui poet al spațiului scenic și filmic, aflat ca și atîți mulți colegi de breaslă în nedreapta penumbră a genericelor ce trimit cu predilecție spre inima și memoria spectatorilor alți membri ai echipelor de creație.

Bogata activitate a scenografilor noștri merită o expoziție permanentă care, patronată de U.A.P. și A.C.I.N., într-un spațiu corespunzător ar putea oferi spectatorilor nu numai prilejul unui contact binevenit cu realitățile unui compartiment de creație deseori ignorat, dar și terenul unor necesare și posibile lecții de cultură a spectacolului (teatral ori cinematografic).

Călin Stănculescu

PÎRDALNICĂ DE IUBIRE

însemnat cine știe ce mare pericol. Totuși, a doua zi i se făcu iar teamă, cînd descoperi în bucătărie, chiar în colțul unde se sărutasera, o armă de vînătoare cu două țevi, de-un calibru destul de mare ca cineva să poată împușca cu ea un om, pusă acolo ca din întîmplare. El știa că era un avertisment. Domnul Fleischer, nebun cum era, nu doar că l-ar fi putut împușca pe el ca din întîmplare, dar ar fi putut-o împușca și pe ea, împușcîndu-se apoi și pe sine, cum tot îl umblau lui gînduri de sinucidere prin cap. Sau, ceva nu chiar atît de stupid că a fi împuș-cat într-o țară străină — unde pînă și natura ți-e ostilă — din motive sentimentale, departe de familie și de copil și mamă, aceasta l-ar fi putut denunța la poliție că lucrează în afara contractului —la negru — fapt ce l-ar fi putut atrage extrădarea, adică expulzarea într-un mod rușinos. De atunci înainte el a lucrat și cu această teamă, ba, la sfîrșit de tot, cînd d-na Alberts i-a înmînat toți banii, rugîndu-l să-i semneze o chitanță, cu care ea vroia doar să-și justifice cheltuiala, el a refuzat categoric, tot din același motiv.

A doua zi, trecînd din nou mai întîi pe la d-na Fischer o găsi pe aceasta atît de montată împotriva d-lui Fleischer că Lucian se felicită pentru singele rece și pentru curajul de care-a dat dovadă, ca și de faptul că lucrurile țesiseră așa și nu altfel, căci d-l Fleischer ce fusese el considerat nebun pînă atunci acum era făcut cu ou și cu otet în toate discuțiile. Cum își permisese el să își urmărească soția în oraș și să-l supravegheze pe Lucian ? Numai un om totalmente bolnav și obsedat pînă la ultimele consecințe de gelozie putea să facă așa ceva. Ce, soția lui nu avea voie să se realizeze pe plan artistic și spiritual. Ce realizase el, Willi, der Heilige, ca soția lui să continue să se mai sacrifice pentru el ?

Și doamna Fischer fu de aceeași părere că Lucian trebuia să se ducă să termine grădina d-nei Alberts, fără să țină cont de nazurile lui ginere-său, dar că pentru a elimina orice motiv de bănuială, să mănînce la ea, la d-na Fischer, atît la prînz cît și seara, unde putea să-și facă chiar și dusul zilnic, în zilele de muncă. Și d-na Fischer chiar își luă măsurile de prevedere, să nu mai fie deranjată de nebun, care venea mereu să i se plîngă și să îi reproșeze că din cauza ei se întîmplaseră toate — ba chiar îi sugeră într-o zi să le închirieze îndrăgostiților un pat în casa ei — auzi ce tupeu ! — trăgînd toate obloanele casei și încuindu-se cu cheia pe dinăuntru.

Dacă în casa d-nei Fischer, unde în timpul meselor veneau de multe ori și d-nele Alberts și Fleischer nu se putea întîmpla mai nimic compromițător, din cauza prezenței de altfel nu extrem de active a celor două bătrîne doamne, Lucian a găsit pînă la urmă soluția problemei amorului lor ce amenința să devină defunct : dacă bărbatul îl urmărea în oraș și la gazda unde stătea, iar femeia nu mai putea să plece de acasă, singurul loc unde mai putea face dragoste cu soția acestuia era chiar casa lui. Soluția nu era una din cele mai comode, chiar dimpotrivă, dar era cea mai practică și discretă, în ciuda periculozității ei maxime. D-na Fleischer știa însă programul soțului ei și îi spunea lui Lucian să vină în așa fel încît să o găsească singură acasă.

Într-una din zile, cînd Lucian întîrzie o jumătate de oră, o găsi pe aceasta frîngîndu-și mîinile de așteptare. Era îmbujorată și aprinsă la față și se plimba pîndindu-l pe geam, să apară, prin camera care era a mamei sale. De cum apăru Lucian — care venea acum gata-mbrăcat în hainele de lucru de la d-na Fleischer, tocmai ca să înlăture toate bănuielile soțului — Gisele, reproșîndu-i întîrzierea, îl dezbrăcă pe dată de hainele murdare și căzu pur și simplu, ca un buștean tăiat pe covorul din mijlocul camerei, agățîndu-l cu mîinile ca niște crengi, trăgîndu-l peste ea. De obicei se întîlneau în cîte-o cameră cu geamurile spre drum, ca să audă mai bine motorul Mercedesului și să îl vadă, dacă era nevoie. Acum, pentru că îl așteptase prea mult, lipsa de prevedere a femeii friza nebunia. Lucian, care nu mai era acum chiar atît de nerăbdător și ținea cont de cît mai multe probabilități, coborî pînă-n pivniță după motorul de tăiat lemne ; făcuse asta și pentru a se asigura că nu-l nimeni acasă și pentru a avea un alibi în cazul că vecinul din dreapta l-ar fi văzut cumva intrînd în casă. El, care mersese cu gîndul pînă acolo încît s-o bănuiască de complicitate cu soțul ei, numai ca prin provocarea unui scandal să o determine pe d-na Alberts să nu îi mai plătească lucrarea, ceea ce nu era cazul, căci evident femeia îl dorea, sau îl iubea chiar, ca o scoasă din minți, și pe care dorința atît de nesăbuită a ei ajunsese chiar să îl scîrbească, cu-atît mai mult cu cît simțea că aceasta făcea tot ce făcea mai mult pentru el decît pentru ea, căci în condițiile date pericolul era evident mult mai mare pentru ea decît satisfacția, care era în primul rînd a lui, ca bărbat, astfel că ajunsese s-o compare în gînd nu cu o iapă sau cu o scroafă, ci cu o vacă sau cu o oaie, se grăbi foarte tare să termine cu ea, și nici nu dură totul mai mult de cîteva minute, după care, îmbrăcîndu-se repede, ieși pe terasă, cu inima încă bătînd ca o pasăre într-o colivie, unde mai nou femeia îi aducea cafeaua pe o măsuță, în ciuda faptului că era iarnă și frig afară. În timp ce păsea pragul ușii ce dădea pe terasă, d-l Fleischer urcase scările de la poartă pînă în fața ușii de la intrare și îl văzu. Cînd femeia veni cu cafeaua — care se răcise demult, căci îl așteptase cu ea făcută — îi spuse că soțul ei tocmai a sosit. Lucian îl răspunse că era absolut nebună și că vrea să-i nenorocească.

— Să îi spui că am fost înăuntru după firez, dacă te întreabă. Și să știi că nu mai putem continua așa. E prea periculos.

— Las că știu eu că tu ai altă prietenă mai tînără în oraș. Mi-a spus d-na Fischer că ai o româncă. Cum sînt româncele ?

D-na Fischer îi spusese ceva de o cunoștință de-a lui, pe care-o întîlnise la scurt timp după ce sosise în Germania. Aceasta venise în urmă cu cîțiva ani cu familia, mama ei murise a doua zi, bolnavă de cancer, tatăl se recăsătorise, iar ea trăia cu bunicul și fratele, dar nu se putuse adapta vieții din occident, devenise bețivă în ultimul hal și Lucian deși lipsise o dată de la lucru la d-na Fischer din cauza ei, fără să o anunțe, o abandonase deja. Era să îl omoare de două ori în accidente de circulație cu propriul ei automobil, un Audy 100, nou-nouț.

Dar, mai aflînd de la Lucian și de arma de vînătoare pe care o văzuse în bucătăria d-lui Fleischer, d-na Fischer îi spuse lui Lucian că era arma ei și o și luă într-o bună zi acasă, astfel încît pericolul de-a fi descoperit în flagrant adulter își mai pierduse din acuitate.

Aventura nu a mai durat prea mult, căci cu toate că Lucian începuse să tragă de timp — doar din pricina acesteia — faptul că luase lucrarea în acord îl determinase să se grăbească să o termine. O singură dată s-a mai întîlnit cu d-na Fleischer, cînd aceasta l-a invitat la un concert cu „Patimile după Ioan", la o biserică dintr-o localitate din apropierea orașului. Fusese o pregătire ca pentru o cruciadă, din cauză că d-l Fleischer nu trebuia să știe nimic, ca să nu-i urmărească și-acolo. În această privință doamnele Fischer și Alberts și-au dat tot concursul și au fost de-o discreție desăvîrșită. Abia cu această ocazie și-a dat Lucian seama că ele erau la curent cu tot ce se întîmplă. Dar nu îl deranjase asta prea mult.

După ce s-a dus cu toate trei doamnele la un restaurant, la întoarcere a fost așezat lîngă tînăra doamnă, în spate. Aceasta era în al nouălea cer, atît din cauza reușitei concertului, cît și din cauza prezenței lui Lucian, înfierbîntată de băutură și beată de succes, l-a ținut pe Lucian numai în sărutări și în îmbrățișări pînă acasă, astfel încît acestuia, care era și el amețit, aproape că i se făcuse rușine la gîndul că cele două doamne bătrîne ar fi putut să își dea seama ce se întîmplă pe bancheta din spate doar privind prin oglinda retrovizoare. Abia cînd și-a luat rămas bun de la ele, la sfîrșitul șederii sale în Germania, una dintre acestea a avut o replică memorabilă pentru Lucian :

— Vom vedea peste nouă luni !

Dar, după cum toate lucrurile pe lumea aceasta au și-un revers al lor, și aventura aceasta și-a aruncat umbra ei neplăcută peste viața lui Lucian. Înainte de-a termina lucrarea, într-o zi însorită de iarnă, cum acesta se grăbea să termine, ca să sărbătorească sfîrșitul și despărțirea chiar în aceeași zi, transpirase și din cauza asta, i se făcuse frig și îi ceruse d-nei Fleischer o cămașă de schimb, pentru că el nu mai avea decît o cămașă curată la el, cu care urma să se îmbrace după ce va fi făcut dușul. Aceasta îi aduse chiar cămașa soțului ei, o cămașă uzată și neagră, din lînă pură și foarte fină, care lui Lucian îi plăcu într-atît — mai ales că în ea nu mai transpiră — încît seara la plată îi ceru d-nei Alberts să îi lase și cămașa, ca amintire. Cu cîteva zile mai înainte, făcînd curățenie într-o cabană pe care familia Albertsfleischerilor o aveau în grădină, Lucian mai descoperise și o pereche de coarne de cerb, așezate pe un stativ și prinse în perete, pe care de asemenea îi ceruse permisiunea d-nei Alberts să le ia cu el. De data aceasta, d-na Alberts, care-i dădu cămașa ca pe nimic, amintindu-și de faptul că Lucian îi ceruse și coarnele, îl întrebă dacă aceste obiecte, mai ales coarnele, nu îi vor crea complicații la granița română.

— Mi se pare ciudat că vă interesează tocmai aceste lucruri, Herr Petretco. Vedeți o semnificație specială în ele, sau vă interesează pur și simplu, pentru că mie mi se par lipsite de orice valoare. Eu vroiam să vă fac un cadou mai deosebit, dar ca lucrurile să fie în ordine, și să fiți pe deplin mulțumit, vă mai dau pe deasupra cincizeci de mărci, să vă cumpărați dumneavoastră ce vreți cu ele.

Cert e că Lucian s-a reîntors cu aceste obiecte în România. Cămașa, oricum era doar o cămașă, și veche pe deasupra. Ea nu conta, iar coarnele nu i le-a văzut nimeni. Aprape că uitase de aceste obiecte cînd a sosit acasă. Și-a amintit de ele, la vreo două-trei zile, cînd a aflat că-n toată perioada cît el fusese plecat în Germania, soția lui, Maria, trăise cu Sile Zugravu, cel mai bun prieten din ultima vreme, dar nu așa cum se iubise el cu d-na Fleischer, ci ca soț și soție. Cînd a aflat aceasta, Lucian și-a reamintit de cămașa neagră și-a exclamat în gînd : „Da ! Am îmbrăcat cămașa celuilalt. I-am preluat destinul !".

(din romanul „Noapte definitivă", vol. II)

corina toma

debut

Corina Toma are cincisprezece ani, este elevă la liceul „Zoia Kosmodemianskaia" și scrie proză...

Moldoveancă de-a mea, după tată, (mumă-sa-i bucureșteancă), am ținut cu tot dinadinsul să debutez în aceste zile cînd revista „Luceafărul" împlinește un s'ert de veac...

Talent excepțional, Corina Toma mi-a făgăduit că va face totul sau nimic... În proza românească totul înseamnă Hortensia-Papadat-Bengescu sau Alice Botez...

Cezar Ivănescu

La seceriș

Nu răsărise încă soarele. Cucoșii cîntau. Și m-am trezit fără nici un gînd.

Bunica mesteca-n mămăliga. Bunicu-și freca dinții cu degetu-nmuiat în cenușă de oase. După ce ne-am gătit de drum, ne-am înfipt secera-n umăr și-am apucat-o spre cîmp. Acu', cu împărțirea asta nouă, ne mai rămăsese o bucată de pămînt de la deal de Poinești, între Poinești și Lingurari.

Apucasem pe-o uliță colbuită, ce tăia de-a dreptul cîmpu' satului nostru, ca să scurtăm calea. Eu mergeam desculță secerînd roua cu degetele. O luasem prin iarbă. Bătrînii mergeau secerînd colbul cu tălpile aspre.

Ne uitam dinainte fără să zicem nimic, ca țăranii. Ce-aveam să ne spunem, doară nu eram în toată ziua împreună? Fiecare cu gîndu' lui. De socoteai cu cale să-l audă și alte urechi, îl spuneai tare, dacă nu, la ce să-i mai nădușești și pe alții cu necazurile tale? Și parcă după ce deschideai gura, îți părea nu știu cum că l-ai dat afar' din tine. Parcă era gîndu' tău și-ți părea rău după el.

Bunicu'-și dădu pălăria pe ceafă și-și mută legătura-n mîna cealaltă. Se gîndea cum să facă să termine cu seceratu' mai devreme, să nu-l apuce ploile cele lungi cu griu'-n cîmp.

„Am luat și copchilu' ista cu noi... Da' nu știu ce mare lucru am face cu dînsu', că nu-i prea indemînă cu secera", își continuă el gîndul. Femeia nu-i răspunse. Ce-avea să-i răspundă? Eu am încreștit sprîncenele a minie. Am vrut să zic ceva, da' m-am oprit : „La ce ?" m-am gîndit, și-am rupt cu degetele scurte ale picioarelor un smoc de iarbă.

Trecusem o tarla de porumb, dealul cu vie, și nimeriram Poinețiu, sat mic, mai mic ca al nostru, așezat într-o vale.

Trecusem și de el. Soarele răsărise și cucoșii cîntau mai rar. De pe bucata noastră se vedea Lingurariul. Un sat de țigani, învecinat cu pădurea : cu case dărăpănate ca niște grajduri, în fața cărora, între trei bețe legate la capăt, spînzurau cazane mari de aramă. Droaie de copii se fugăreau ridicînd colbul cît omul, zbierînd ca apucați de streche, cu bețe în mîini, rupte din rarele garduri. Femeile se prindeau în jurul focului în justele lor lungi colorate și crețe. Bărbații erau plecați, unii dintre ei, în satele vecine, să muncească la oamenii mai înstăriți ; alții stăteau înfășurați în țolice murdare, cu toată vara care era, și ciopleau linguri.

Bunicu-i injură : „...de putori!".

Astă primăvară tocmise și el la sapă trei țigani c-o muiere :

„Dă negru peste verde,
Că rumânu nu ne vede!".

Era o vorbă de-a lor.

A lăsat desaga de-o parte. A măsurat locul, l-a împărțit, și-am început a secera. În două zile de-acu-nainte trebuia dat gata. Deci, ne-apucarăm cu nădejde...

Soarele se rădicase binișor deasupra noastră. Bunicu' trăgea tare de spice și implinta bine secera în cozile lor trosnitoare, și ajunsese mult înaintea mea, și chiar a bunicii.

„Da' nu stăm oleacă, măi omule", îl întrebă ea, cu mîna streașină la ochi. El nu-i răspunse. Femeia se aplecă iar deasupra griului. Parcă întrebase numai așa, ca să aibă prilej de odihnă.

Ce m-aș fi bucurat să zică să stăm. Da' el nu zicea nimica. Soarele mă înghiontea în spate și-n cap. Îmi trăgeam eu basmaua, îmi potriveam eu cozile sub 'trinșa, da' tot mă-nvingea năduful. Mă opinteam cu snopul cel mare-n brațe, că se ținea bățos și greu, și nu prea ședea după placul meu. Îmi intra pe sub mînec, mă-mpungea-n pintec și-n ochi cînd îl lipeam de mine. Apoi cînd călcam pi sămînță... Să vezi plăcere! Mai chicam cu tot cu snop din cînd în cînd. Ori eu pisti dinsu ori dinsu pisti mîni, cum se nimerea. Eh... mă ridicam și-mi băteam țoalele, cu palmele să dau colbu', îmi potriveam basmaua ca bunică, scuipam în palme ca bunicu', și iar mă potriveam cu snopu'.

Și uite-așa, pînă cînd punea unul din ei secera-n umăr și se puneau la masă. De trudită nici nu-mi era așa foame. Mă tolăneam în iarbă la umbra unui snop mai 'nant și mă jucam c-o poamă văratecă sau c-o pătlăgică, sau c-un chiperi din cel roș.

. . . . . .

O porneam acasă pe-nserat, de-odată cu alți oameni din Poinești sau chiar de la noi, care terminaseră cu lucru'.

Mergeam în rînd cu bunica și mă uitam din cînd în cînd în sus, la cîte-un om care zicea ceva. Altfel, ne uitam tot înainte ; nici la case, nici la soare, nici la griu, nici la sat, nici la oameni. Mie parcă-mi plăcea apusul și casele cele cu prispă nantă și florile de pe marginea drumului. Da' dacă bunica nu se uita la ele eu la ce să mă uit? „Ia, niște buruieni acolo! ce să fie mare lucru?" zicea ea cînd mă miram eu : „Iote buni!", și rămîneam cu degetul spînzurat în aer, priponită în mijlocul drumului sau la rădăcina unei flori. „N-o iau buni'! — îi strigam — n-o iau că-i păcat!" și alergam repede s-o prind din urmă. Mă așezam iar în rînd cu ea și ajungeam acasă.

Ne spălam de sudoare și colb, apoi ne puneam la masă. Bunica se așeza ultima. Ne făceam cruce și începeam a minca. Nici nu terminam bine, că pe mine mă și fura somnul. „Io, măi fumeie, iar a uitat-o Dumnezeu cu mămăliga-n mînă!".

Bunica îmi așternea patul.

Așa se termina ziua. Soarele apunea și cîinii începeau să latre răzleți. Pe urmă cîntau cucoșii, de miezul nopții. Noi visam sau ne-ntorceam pe cealaltă parte.

Și peste sat doar stelele și luna mai rămîneau treze. Sau cine știe...?

Secretul Doamnei de zăpadă (VI)

Urmare din pag. a 1-a

modern și leșină cuconetul la buza pînzelor lui neînțelegînd nimic. Păi, și-a zis alde cumnatu-meu, dacă e de neînțeles trebuie că e și mare ! Logic, nu ? Și se duce, nenorocitul, și-l caută pe maestru, nu mă întreabă nimic și, după vreo trei-patru zile îl găsește și îl face o vizită la atelier să-și aleagă tabloul.

— Ce nevoie avea cumnatul de tablou ? zise mirîndu-se prozatorul cu ochelari.

— Avea nevoie, că voia să fie și el în rînd cu lumea. Să aibă pe perete spînzurat de-un cui, ceva modern ! S-a-nțeles ? Îl găsește și maestrul îl primește încruntat și îmbrăcat, fratele-meu, ca la sărbările cimpenești.

Stă alde cumnatu-meu, norocosul, și se uită, și se uită la tablourile atîrnate pe pereți și pînă la urmă alege unul. Bat palma, umflă tabloul și glonț acasă cu troleibuzul opșpatru barat, întrînd în dungă, că era mare și avea ramă grea și ajunge și aprinde luminile și-o scoală pe soră-mea.

Vine soră-mea somnoroasă ca un urs scos din birlog și-l întreabă ce vrea...

— Pe cine întreabă ? vru să știe cu toată seriozitatea prozatorul.

— Pe cumnatu-meu, domnule, și nu mă mai întrerupe. Și nababul îi arată cu degetul achiziția așezată într-un colț. Soră-mea se uită, se uită și odată-i trece somnul. Cumnatu-meu n-o lasă să-și revină și-i trage trei rafale artistice despre personalitatea ălulia de năucea cuconetul. Și soră-mea oftează adînc și zice minată de acel instinct practic femeiesc pe care n-o să-l avem noi niciodată : „nu vezi Licușor că l-ai pus invers ?"

— He, he, he, rise behăind prozatorul posomorit. Auzi domle, il pusese invers...

— La loc comanda, micimane ! Tocmai aici e aici. A doua zi le vine în casă un doctor, mort și el după moderniști. Belește ochii la capodoperă, face trei pași înainte, trei înapoi, ca și cum ar fi jucat alunelul și odată răcnește la ei ca majurul la subordonați : „mă incompetenților, nu vedeți că l-ați pus invers ?"

— He, he, he asta-i bună, ăsta zicea că el l-au pus invers ?

— Exact cum auzi micimane. Și norocosul de cumnatu-meu se urcă pe un scaun, întoarce capodopera gata-gata să facă hernie de disc, coboară și se așează alături de specialist și zice „da, ai dreptate, era invers, l-am agățat azi noapte și nu mi-am dat seama..."

— He, he, he ! rise prozatorul , asta-i bună, cică nu și-a dat seama. Și ?

— Și ! ? Și a treia zi vine un critic cu barbă, specialist în materie, belește și ăla ochii, dă din cap de două-trei ori și se uită la el ca la niște dezertori decretînd : „nu vedeți incompetenților că l-ați pus invers ?"

Am uitat să vă spun că maestrul nu-și semnase capodopera. Așa că nu exista nici un punct de reper orientativ. Criticul cu barbă s-a declarat mulțumit dar apoi au venit alții în casă și ba ziceau să-l atîrne cu partea de sus în jos, ba cu partea de jos în sus...

— Hai, că-i bună, micimane. Și cum a devenit cu tabloul ?

— Păi, a devenit că i-am spus eu scumpei mele surioare să-l atîrne de un colț, să stea șui ca un romb. Și așa l-a atîrnat ! A făcut senzație mare, micimane ! Toți vizitatorii se cruceau și căzeau în șezut muți de admirație zicînd că așa ceva nu mai văzuseră. Și ca să termin, vreau să vă spun că după doi ani, a nimerit în casă și ăla de pictase capodopera. După ce s-a plimbat cu mîinile la spate mijind ochii ca un cunoscător, s-a oprit în dreptul tabloului agățat șui și-a strigat zugrumat de emoție : formidabil ! formidabil ! e un lucru nemaipomenit. Cine a pictat minunea asta ?...

Pictorul își termină povestirea însoțit de un lung he-he ! Se așează la masă și-mi făcu semn să-i torn niște vin în pahar.

În momentul acela, în cadrul ușii mascată de două perdele de catifea de culoarea vișinei putrede se arătă silueta **Doamnei de zăpadă.**

(continuare în numărul viitor)

florica mitroi

Între vis și viață

E noapte
pe scaun stau
în singurătate
la buza prăpastiei
între vis și viață

Numai cu vîntul din larguri

Numai cu vîntul din larguri
Sînt !

Călătorule prăbușește-te

Călătorule prăbușește-te
în brațele mele arzătoare
ca o corabie în flăcări

Slavă clipei rare

Slavă clipei rare
cînd cuvintele mele fragede
încărcate de acea
supraomenească
tragică tensiune
care este taina mea
ies din coaja infinitei
mizerii ale lumii
și irump în tine
cititorule
în destinul tău.
atunci tu mă asculți
atunci eu te conving
sînt trandafiri de foc
sub tajmahal
eu fiecare clipă te fac să o trăiești
intens
ca după cataclism

Eu sînt preafericitule

Eu sînt preafericitule
Natura sălbatică și languroasă
eu sînt preafericitule
rîndunica despicînd în două
casa ta de mort

Nepătrunsă este frumusețea

Bine ai venit fată golem
tu care mi-ai furat lepra
ca pe un copil cocoșat
învelindu-te în ea
ca într-o mantie biblică
nepătrunsă este frumusețea ta
puterea ta este mai mare
decît a taurului ceresc
încărcată de daruri te trimit
pe dulcea ta frunte am scris

Un răcnet

Un răcnet
printre miliarde
de chipuri de aur
pînă la capătul sufletului
privește în prăpastia morților
privește mortul care s-a născut
cu sufletul la buze
ca un om care cade în fîntînă
un răcnet
între mimezis și catarsis
un răcnet de lepros
pînă la capătul sufletului

plastică

p

Univers cromatic

Critica a acceptat, prin consens, că împlinirile pictorului **Ioan Alexandru Boanchiș** se plasează îndeosebi sub semnul generos al culorii pentru care artistul are, nativ, evidente resurse. Sintagma, prin supralicitare, disimula o anume reticență față de celelalte elemente ale limbajului pictural, compoziția, desenul fiind trecute pe un plan cu totul secundar. Și, într-un anume fel, lucrurile se justifică pe deplin. Era firesc, cred, ca în primele expoziții pictorul ce și-a descoperit relativ tîrziu vocația să distribuie accentele mai cu seamă pe ceea ce îl putea defini mai exact și totodată mai avantajos, estompînd unele inerente ezitări de concepție ale ansamblului grafic.

În atari condiții „regia" debutului avea prioritar în vedere selectarea acelor peisaje unde verva cromatică putea suplini elementele invocate fără ca astfel anvergura discursului plastic să fie în vreun fel diminuată. Lumea satelor pescărești din Deltă, solul erodat al Apusenilor, dealurile subcarpatice alcătuiau, toate, semnele realului devenite stări de suflet. Nota confesivă neîndoielnică genera un dialog implicat, reverberațiile lirice prelungindu-se în spațiul de reflecție al tabloului devenit prin acest procedeu un delicat poem cromatic cu sugestii orfice.

Expoziția de acum, deschisă în sala **Rotonda I.M.F.** din Iași reliefează și mai pregnant condiția specială a pictorului Ioan Alexandru Boanchiș. Dorința irepresibilă de a recupera timpul trăit în afara picturii conferă gestului său artistic un ritm aparte, nu o dată intempestiv. Nevoit să-și configureze cît mai riguros propriul statut de creator expozantul decalează cu dezinvoltură etape și „timpi" de necesare acumulări torturate de voința de a se exprima. De aici impresia unei permanente oscilații între lecția de mulți artiști revendicată a lui Ciucurencu și devoranta pasiune de a-și afla propria cale de evoluție.

Aglutinarea în lucrări a unor forme vag conturate, asociate în relații nu o dată insolite, sugerează opțiunea alternativă pentru un grafism sintetic și explozia maselor cromatice. Semnele abstrase realului se ordonează firesc, se compun cu alte cuvinte într-o echilibrată viziune al cărei suport cromatic face trimitere la temperamentul sanguin al artistului.

Ioan Alexandru Boanchiș dezvoltă compoziția îndeosebi pe orizontală, planurile se succed în profunzime într-o destul de subtilă perspectivă cromatică iar reperele verticale, atîtea cîte sînt, asigură expresivitate raporturilor între registre. De cele mai multe ori cerul și pămîntul — elemente ale spațiului purtătoare de conotații simbolice — își asociază acvaticul ca un teritoriu de investigație plastică extrem de expresiv. În fond, materia solului, imensitatea celestă, reflexele marilor oglinzi de apă permit cele mai surprinzătoare fantezii cromatice, lumina devenind un veritabil personaj al tabloului.

Imprevizibilele puncte de incidență ale luminii pe suprafața colorată creează efecte incitante prin descoperirea fabulosului mineral și vegetal, materia organizîndu-se în reliefuri percepute tactil. Pictorul nu este un contemplativ în sensul curent al termenului iar atitudinea în fața peisajului relevă un mod pozitiv de a analiza realitatea imediată. Selecția operată de artist se prezintă ca rodul unor observații succesive diriguit de ideea expresiei fruste, și a tratării directe a motivului. Uneori doar decorative, lipsite adică de necesara comunicare subtextuală, peisajele pictorului Boanchiș nutresc ambiția de a place. O ambiție din multe puncte de vedere benefică.

Valentin Ciucă

televiziune

tv

La băi...

Nu am fost niciodată la băi. Nici la băile Amara, nici la băile Sovata. Numai la Baia Mare am fost, însă acolo nu se poate spune că te duci să te tratezi. În sfîrșit... Deși nu am fost, îmi închipui cum este o „baie" dir asta : o localitate mică, parcă vopsită pe fondul verde al naturii, cu vile cabane și chiar case, cu un pîrculeț în centru, primprejur un fotograf cu aparat pe trepied și recuzita cunoscută... Oamenii calcă ușor, să nu se deranjeze, continuă o cură cu apă minerală din izvorul numărul doi, cei care stau pe bănci îi bîrfesc pe cei care se plimbă, se discută despre orice, se merge la film cînd nu se merge în excursie, mai vine și cîte o trupă de teatru, de muzică ușoară, de dansuri populare... Se omoară timpul încet-încet, aproape cu sadism, doar oamenii vin la băi să se trateze și nu să se distreze. Îmi închipui cît de importantă devine în „stațiune" o fată tînără și frumoasă care-și însoțește părinții reumatici, mama la mîini, tata la picioare, cît de frumos arată un băiat venit în delegație pe linia comerțului, cu ridicata sau cu amănuntul... Ce să mai vorbim ! Între atîtea distracții televizorul ajunge un obiect prețios, ținut pe palmă de responsabilul cultural ; dimineața, cînd e program, dar mai ales seara, în jurul lui se string toți imbălații și îl privesc fix. Iar mulți dintre cei care îl privesc la băi, îl privesc și acasă, astfel că au posibilitatea să compare reluările din ce în ce mai numeroase în ultima vreme. Oh, nu am nimic cu reluările în general, doar e moda „retro" și televiziunea nu avea cum s-o ocolească, numai că am oarecari suspiciuni în ceea ce privește calitatea unora. Pentru că sînt emisiuni, în special cele de muzică ușoară, care nu că ar trebui reluate, ci îngropate undeva, în Marea Neagră, de exemplu, ca deșeurile radioactive. Ne amintim de destule filme bune pe care am vrea să le revedem (de exemplu Oblio), așa că ce rost are să fie reprogramate tocmai cele proaste ? Sau „varietățile", în care un prezentator (Dumitru Rucăreanu) apare, la un interval de cîțiva ani, cu mustața schimbată (în bine, nu ?). ș.a.m.d., taclale la băi, dimineața și seara la televizor, de-aia sînt restaurantele goale în stațiunile de tratament și de odihnă (tot în ele se fac delimitări exacte între peștele pacific, peștele baltic și peștele atlantic).

Însă, cum am mărturisit, eu nu am fost niciodată la băi, poate și pentru că mi-e greu că accept ideea unei băi în familie, o baie mare în care să ne îmbăiem cu toții deodată, zîmbindu-ne politicos. De aceea, măcar pentru a rupe monotonia estivală, nu ar fi interesant un reportaj de la băi sau chiar o simbătă Tudor Vornicu ? Măcar pentru a mă contrazice și a se afla adevărul despre vara la băi, singur sau cu familia.

Iulian Neacșu

P.S. Bătrînul Scorza nu a murit. O așteaptă pe Paula pentru a fugi împreună cu ea și cu milioanele lui în Europa. Bietul Alex...

Un om care a ştiut să trăiască frumos

Cînd l-am văzut cu doar zece zile în urmă, într-o cameră la spitalul „Al. Sahia" — luptîndu-se cu nemiloase încercări, cărora li s-a opus vreme îndelungată ca un bărbat adevărat — n-am crezut şi nu am putut gîndi, măcar o clipă, că aceste cuvinte despre poetul Teodor Balş vor fi scrise fără ca el să le mai poată citi. Deşi traversat vizibil de colţii neîndurători ai bolii, îşi păstrase intacte frumuseţea gîndului, încrederea în viaţă şi în oameni, inteligenţa şi umorul. Am discutat îndelung şi despre multe. Şi dacă n-ar fi fost sora de serviciu să ne atragă atenţia, imperativ, că „orele de vizită s-au terminat", multă vreme am mai fi trimis cuvinte, învăluindu-le în căldura prieteniei, de la unul la celălalt. Teodor Balş se arăta departe de a crede că zilele ce i-au rămas sînt atît de puţine. A fost pînă în ultimele clipe ale vieţii un optimist. Sau poate — dintr-o mare generozitate şi prietenie pentru noi, cu eforturi supraomeneşti — smulgea din durere anecdote şi replici de duh pentru a ne lăsa imaginea unui om care a crezut în miraculoasa putere a cuvîntului de a naşte zîmbete, de a fi medicamentul increderii. Teodor Balş, poetul şi prietenul, omul de aleasă demnitate şi de o delicateţe sufletească pe care o vom păstra mereu ca pe o oglindă în care noi înşine putem să devenim mai drepţi şi mai generoşi, avea încă multe proiecte de împlinit. Visa la un volum antologic din propria-i poezie pe care gîndea să-l supravegheze cu maximă exigenţă. Vroia să scrie un roman autobiografic, romanul unei vieţi ce a cuprins multe momente ale istoriei contemporane, din care propusese un fragment, în varianta publicistică, al participării sale la luptele antifasciste de la Băneasa, din august 1944.

Parcă-l văd privindu-mă cu limpezime, cu privirile sale bune de sub sprincenele ca două streşini stufoase. Şi parcă îl aud :

— „Ce zici, dom' Dragoş, o să le pot, o să le mai pot duce la capăt proiectele astea ? Sau ar fi mai bine să încep cu testamentul ?

Nu i-am răspuns. Cum puteam, ce puteam să-i răspund ? Legăturile dintre noi erau mai prieteneşti şi mai bărbăteşti decît cuvintele de circumstanţă. Şi, împotriva avertismentelor medicilor, credeam mai mult în proiectele lui Teodor Balş decît în ziua care, atît de grăbit, l-a răpit.

Ştiindu-l bine, cunoscîndu-i luminoasa omenie, exemplara cinste şi intransigenţa comunistă autentică voi spune acum, în clipa de doliu, celui ce atîţia ani şi i-a dăruit înfăţişării cît mai demne a revistei „Luceafărul", a altor publicaţii culturale româneşti : Teodor Balş a fost un om care a ştiut să trăiască frumos, care şi-a respectat înălţimea gîndurilor şi dragostea pentru cuvîntul românesc. A fost un admirabil tovarăş şi coleg, cu care am construit împreună atîtea amintiri ce pot lumina generos o viaţă. A fost un OM adevărat.

Dar ce spun a fost ?

Pentru toate aceste calităţi sînt îndreptăţit — chiar şi acum, cînd, incredibil !, ceasul i-a fost potrivnic — să scriu : Teodor Balş este un OM ! Pentru că, sînt convins, ne va însoţi, pe cei ce l-am cunoscut cu adevărat, cu exemplul vieţii sale, cu paginile delicate ale cărţilor sale prin anii care ne mai aşteaptă.

Îndoliind cuvintele în clipă de grea încercare, ducînd un gînd de respect şi încurajare către devotata soţie a poetului, sînt sigur că, scriind „lumea n-a rămas, după plecarea de lîngă noi a lui Teodor Balş, doar cu un poet mai puţin, ci lumea e cu un OM mai săracă", spun un adevăr. Un adevăr cu care ne-a îndatorat, prin viaţa sa, Teodor Balş. Un adevăr care, poate, nu i s-a spus întotdeauna atît de limpede. O, de-ar mai putea ajunge adevărul acesta pînă acolo unde poetul este !

Nicolae Dragoş

„Cîntec de călăreţ"

Prin anul 1971 pregătindu-mi primul spectacol cu propria-mi formaţie „Baaad" şi dorind să cînt şi un text de Lorca, am avut de ales între cele două traduceri ale inimitabilului „Cîntec de călăreţ"... Prima, a lui Lucian Blaga, sugestiv-evanescentă, a doua a lui Teodor Balş, dramatică şi perfectă formal impunîndu-şi aproape de la sine melodia cum o femeie îşi impune perfecţiunea frumuseţii fizice prin simpla prezenţă...

Cordoba
Singură şi depărtată...
Negru-i cîmpul, zarea toată,
Şi-n desaga mea, măsline...
Deşi drumu-l ştiu, ştiu bine,
N-ajung Cordoba vreodată...
Peste cîmp, prin vînt ce bate,
Calul negru, roşă luna,
Dintr-a Cordobei cetate
Moartea mă priveşte-ntruna
Ay, tu drum pierdut şi lung,
Ay, tu calul meu prea bunul,
Îmi aţine Moartea drumul
Şi la Cordoba n-ajung !
Cordoba,
Singură şi depărtată !...

Mai tîrziu devenind buni prieteni şi colegi de redacţie l-am rugat pe Teodor Balş să-mi transcrie în spaniolă poemul lui Lorca... Mi l-a scris cu un scris care îmi aminteşte o imagine surprinzătoare dintr-un poem al unei tinere poete care a citit într-una din şedinţele Cenaclului nostru... „Moartea ascuţită" zicea tînăra poetă, şi am vrut să verific dacă imaginea e gratuită sau vine pe un canal inconştient din îndelungata observaţie medievală a aspectelor somatice ale muribundului... Scrisul lui Teodor Balş privit acum pe hîrtia care mi-a rămas de la el parcă e „ascuţit", parcă e ţipătul pe care-l dădea sufletul lui blînd ştiind că va muri întîmpinat pe drumurile Spaniei !

Căci de acolo venind în ţară, ştiam cu toţii că zilnic îl aţine Moartea drumul ! Ce pot să fac, iubitule Teodor Balş, decît să-ţi cînt în halucinant de frumoasa limbă românească în care l-ai tradus „Cîntecul de călăreţ" al lui Federico Garcia Lorca ?

Cezar Ivănescu

«Noapte de echinocţiu»

Ştiparind un. număr relativ redus de cărţi (situaţie aproape ieşită din comun într-o epocă în care, paradoxal, chiar şi în domeniul poeziei pare să se fi ajuns la convingerea că prin cantitate este sigură dobîndirea notorietăţii), Teodor Balş a riscat, pare-se, cu bună ştiinţă, situaţia de a nu fi, adesea, luat în seamă de o anumită critică a cărei atenţie este prea mult reţinută doar de „numele" care, într-un exces de „hărnicie", monopolizează în chip obstinat afişul vieţii literare curente. Adevărul este că Teodor Balş, autorul unor cărţi în totul remarcabile, precum **Poarta soarelui, Nord, Noaptea corăidei, Satul din pămînt**, aparţine acelei specii de artişti, tot mai rară în zilele noastre, care scriu poezie în măsura în care „emiţătorul" ei apare literalmente provocat de impactul bulversant ce are loc între eul lor, pe cît de vulnerabil, tot atît de refractar la exteriorizările spontane, şi „vocea" umană colectivă pusă în mişcare de o anumită realitate revelatoare, asumată prin retrăirea ei la nivelul experienţei biografice exemplare.

Privind faptele în intimitatea lor, am zice că pentru Teodor Balş aşa-zisa poezie a evenimentului se dovedeşte formula poetică privilegiată întrucît însemnele eternităţii circumscrise visului poetic îşi au rădăcinile, cu adevărat vii, tocmai aici, în grava şi frenetica identificare a sinelui, oglindit în realitatea descoperită şi redescoperită. Astfel, descripţia poetică, cuceritoare prin solemna ei rigoare şi prin alarmanta ei detaşare, în cele din urmă, precum la marii parnasieni cu suflete de romantici de altădată, nu face decît să singularizeze din perspectivă adînc contemplativă sublima dramă a cunoaşterii de sine : „Abandonate, frontiere / de scoici. Şi plaja părăsită, În amorţitele artere / oraşul tot mai rar palpită // întors de vînt şi înserare / în luminoasele-i cochilii. / De dincolo de munţi răsare / un ochi al vechilor Castilii // Străpuns de-un turn de catedrală / şi clopote murind. Sonore, / cu bronz în aripi, dau năvadă / penumbrele acestei ore // Înfăşurat în ele pasul / în ritm de metronom răsună ; / asfaltul îi absoarbe glasul / şi-şi şterge urmele cu lună // dar lunecă pe migratoare / orbite albe, constelaţii. / Imperturbabila mişcare / ne-absoarbe sufletele-n spaţii".

Zăbovind tot între paginile tulburătoarei cărţi **Noaptea corăidei** (una din cele mai viabile experienţe româneşti în materie de „exotism" liric sublimat în acuta partitură de „jurnal" confesiv, în linia marii tradiţii autohtone : Alecsandri, Bolintineanu, Macedonski, Pillat), să reţinem că, pentru Teodor Balş, Spania se constituie în privilegiat univers mitico-poetic, capabil a favoriza în chip ideal dialogul poetului cu sine şi cu lumea. De aceea, în aceste clipe de inconsolabilă durere, nu ne rămîne altceva de făcut decît să dăm cuvîntul lui Teodor Balş, omul şi poetul de neuitat, inegalabilul tălmăcitor al lui Hernandez şi Lorca : „Luna intră în port / printre nori, ca o sanie / unde e taurul mort / Spanie, Spanie ? // Marea întoarce sub pini / lîngă stînci de pierzanie / valuri cu cap de delfini / Spanie, Spanie // Mîine în zori va fi doar / amintirea mea stranie / noaptea de lîngă hotar / Spanie, Spanie // Din Pirinei în Midi / platanii — albă litanie — Mare, / tu unde vei fi / şi tu Spanie, Spanie ?" **(Noapte de echinocţiu).**

Nicolae Ciobanu

V. Convenţionalitatea alegorică (2)

Şi mai extinsă decît precedenta, **Răbojul lui Sfintu Petru** (1931) e o naraţiune în care alegoria bizuită pe convenţia epică alimentată, la rîndul ei, de miraculozitatea eposului apocrif-religios apare atotcuprinzătoare. Refuzînd a mai disimula în vreun fel formula, prozatorul este exclusiv interesat să dea la iveală un soi de nuvelă picarească, al cărei traseu, absolut pretextual, presupune accesul practic nelimitat la cvasitotalitatea mediilor social-umane dintr-o anumită epocă. Moralismul social, cu atîta ardoare practicat de scriitor, acum, se recomandă atenţiei la modul aproape enunţiativ, la concurenţă cu numeroasele sale pagini de publicistică. Optînd pentru o asemenea formulă, Agârbiceanu mizează pe eficienţa ei în planul predicaţiei. Nu este, însă, mai puţin adevărat că plăcerea de a povesti şi de a combina pe un atare teritoriu apare tot atît de stimulativă. Isbita reluării pe cont propriu a tonalităţii basmic-sanctificante, proprie naraţiunii hagiografice, se străvede din primele rînduri („Atotputernicul şedea pe tronul de lumină, ţinînd în mîna dreaptă schiptrul cu care cîrmuia lumea. De vreme îndelungată şedea nemişcat şi se gîndea adînc. Greutatea gîndului începuse să-i umbrească faţa, să întunece strălucirea tronului, ca umbra unui nor. Lumina Raiului păli, şi-o adiere de vînt rece trecu printre flori şi încreţi faţa apelor. Miraţi, îngeraşii îşi strînseseră aripioarele de trup, ca nişte pui cruzi de porumbiţă"), după cum gestul insolitei priviri cu ochi de pămîntean a celor sfinte nu se lasă prea mult aşteptat („Sfîntu Petru se înfăţişă, gîrbov de povara veacurilor. Barba lui, albă odinioară ca zăpada, bătea acum în verde mucegăit. De atîta nemişcată pază la poarta Raiului, îi trecuseră oasele unul prin celălalt. Pe jos, doi paşi nu putea face. Aici îl aduse pe sus, ca pe un fulg, porunca şi voinţa Atotputernicului"). Cît despre tema făţiş moralistă şi educativă a foarte întinsei parabole, scriitorul o enunţă tot în partea de început ; Dumnezeu trasează, ca la carte, sarcinile trimisului său pe pămînt : „Ascultă, Petre, zise Domnul, zimbind acum cu bunătate, şi tot Raiul se lumină din nou, vreau să le dai o mînă de ajutor românilor. Prea stau pe loc, prea se zbat ca peştele pe uscat ! Prea sînt multe impărăcherile între ei ! Trebuie să vezi, la faţa locului, pricina. Da, îi ştiu eu ! Li-e greu pînă s-apucă de-o treabă bună" etc.

Spre deosebire de Gala Galaction, Ion Agârbiceanu se arată deci străin de ambiţia obstinat eclesiastică vizînd transplantarea străvechilor „minuni" primitiv-creştine. Spiritul laicizant de sorginte apocrif-folclorică ce se insinuează în tonalitatea generală a povestirii trimite, mai degrabă, la nuvelistica lui Caragiale şi, poate, la poveştile lui Creangă. O scenă ca aceea în care Scaraoţchi îşi mustruluieşte ciracii aminteşte pe loc scena similară din **Kir Ianulea** :

— „Afurisiţilor, cu-ntîmplarea asta era să-mi uit de ce m-am grăbit. Este careva între voi sosit de curînd din România ? Să iasă din rînd !

Jumătate din ghiavolii din faţă făcură un pas înainte.

FANTASTICUL, DIMENSIUNE A «PROZEI SCURTE» ROMÂNEŞTI

ION AGÂRBICEANU

Scaraoţchi zîmbi, îşi linse musteţile de amîndouă părţile, cu o limbă lungă ca de dulău. Ştia că tot pe-atîţia rămăseseră în România. Făcuseră două tabere : una se hodinea în adîncuri, alta lucra în ţară, pe lîngă legiunile pe care le risipise peste toată faţa pămîntului".

Iar viziunea enorm ilariantă asupra iadului însuşi, nu mai încape vorbă, aminteşte de binecunoscutele poveşti cu draci ale lui Creangă :

„Scaraoţchi răcni de se cutremură catapeteazma cerului, iar ghiavolii, mici şi mari, de spaimă cumplită, săriră, huiuştic ! în căldările clocotitoare, ca broscoii, cînd să-i calci, în heleşteu. Flacăra, cum năvăli pe porţile dărîmate, aprinse barba lui Scaraoţchi, de pe mîros nu cunoscu nimic, că era obişnuit el, în Iad, cu mirosul de floacă arsă, dar cînd ajunse arsura la pieliţă, sub bărbia ascuţită şi pe falca dreaptă... din strigătul lui se porni un vînt care smulse flăcările din jăratec, le învălui pe sus, prin unghere, şi le stinse".

Neînţelegînd, însă, să rămînă în limita formulei consacrate, Agârbiceanu trage cam totul pe făgaşul alegorismului strict utilitarist. Creaţia epică sieşi suficientă din unghi fantastic cedează adesea în favoarea tezismului moralizant. Drept urmare, miraculosul este minuit după bunul plac, îndeplinînd peste tot funcţii de **deus ex machina** absolut docil. Din bătrîn gîrbov, neputincios, Sfîntu Petru se transformă pe loc în „bărbat voinic, vînjos şi sprinten", imaginea iadului i se arată graţie faptului că „braţul i se luminează ca de-o flacără roşie", pe pămînt ajunge atingînd cu talpa vîrfurile munţilor Ceahlău, aici, pe pămînt, după împrejurări, ia cînd chipul unui bătrîn călugăr, cînd chipul unui generos avocat, cînd chipul unui flăcău puternic şi harnic etc. Convenţionalitatea alegorică, efectiv programatică, este pe alocuri atenuată datorită ironiei contaminate, ce perturbă solemnitatea „minunilor" săvîrşite de Sfîntu Petru. În atare împrejurări, ca şi la Caragiale, miraculosul se descalifică în contact cu spiritualitatea destins bufonică. Împrumutînd identitatea avocatului Ion Albu, în procesul dintre ţăranii din Curmătura şi moşierul Maltopol, trimisul lui Dumnezeu atrage de partea sa pe agronomul Chiriac făcînd uz de cunoscutul apelativ „Piei, Satano", „minunea" culminînd cu o scenă de tot amuzantă :

„— Nu vă lăsaţi ispitiţi de Cel Rău, zise iar advocatul, ci mai virtos cereţi ajutorul Celui Preainalt. Închinaţi-vă în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh ! Cînd zise cuvintele din urmă, închinîndu-se, şi după el poporul, advocatul ridică dreapta, în care se văzu o pereche de cheie, şi tăie în aer o binecuvîntare largă în formă de cruce.

Şi... o, minune ! Dregătorii căzură cu feţele la pămînt, se zbătură un răstimp, ca peştii pe uscat bolborosind cuvinte neînţelese, apoi se întinseră nemişcaţi. Ciocolul căzuse pe burtă şi se învîrtea pe ea, ca pe-un glob, făcînd roată bălăbănind din mîini şi picioare. Văzîndu-l cum se învîrtea, cu toată spaima de cele văzute, oamenii bufneau de rîs. Iar părintele Constantin, după ce fu zguduit să i se desfacă mădularele, făcea acum închinăciuni, tot pînă-n pămînt. La spatele lui, paracliserul bătea mătănii şi săruta ţărina ! Vătăşeii de la primărie, cînd văzură pe dregători fără suflare, săriră cu găleţile de apă şi abia-i trezăriră. Peste agronomul Chiriac vărsară trei găleţi, că-l aflară mai mult mort, întins pe podeala primăriei, şi abia-l făcură să-şi deschidă ochii".

Sînt în **Răbojul lui Sfintu Petru** şi cîteva interesante momente care, de-ar fi fost anume exulorate în latura virtualităţilor fantastice, nuvela ar fi putut înregistra unele însuşiri salutare, s-ar fi putut desprinde de solul alegoriei previzibile, îndeajuns de monotone. Ne gîndim, în speţă, la ideea ingenioasă a Sfîntului Petru de a „fura" identitatea avocatului Ion Albu în timpul cît acesta lipseşte din localitatea unde are loc procesul pentru ca, odată întors, omul să fie năucit de faptele ce i se atribuie şi de care, în realitate, este complet străin :

„Advocatul o privea prostit.

— Ce te uiţi aşa de speriat. Ce vor gîndi trecătorii ! Însoţeşte-mă şi-mi explică.

Şi porniră alături.

— Nu-nţeleg nimic.

— Aş ! Nu-nţălăgi ! Mi-al făgăduit că nu te vei duce la Curmătura în ziua aceea.

— Şi nu m-am dus !

— Ba încă ai adus dovezi despre moşia cealaltă. Iar scrisoarea cu oferta ai plîmbat-o pe la nasul agronomului Chiriac.

— Nu mă-nebuni, cucoană ! N-am fost nicăieri !"

De asemenea, reţinem promiţătorul episod cînd, alarmat de compromisul unui poet cu el însuşi („picanterii, vorbe cu două înţelesuri, în fiecare vers batjocură cu nemiluita, tablouri decoltate, cuvinte care numeau sau făceau aluzie la trupul omului şi mai ales al femeii de la briu în jos"), „Portarul Raiului" ia înfăţişarea criticului (!?) de mult decedat, făcîndu-şi apariţia în faţa păcătosului stihuitor :

— „Poetul îl privi uimit. După cîte îşi aduce aminte, criticul acela murise. Dar, plin de mustul inspiraţiei, capul îi era tulbure şi n-ar fi jurat dacă-şi aduce bine aminte.

— Dumneata, maestro ? ! întrebă el, ridicîndu-se încet de pe scaun. Cînd ai venit ? Cum ai intrat ? N-am auzit nimic !

— Ce să auzi, cufundat cum eşti în porcăria asta.

— Maestre !

— Nu ţi-e ruşine să pui asta pe hîrtie ? Asta e artă ? Pentru aceea ţi-a dat Dumnezeu talent ? N-aş fi crezut !"

Din păcate, asemenea momente constituie simple incidente în economia amplei nuvele ; prozatorul e prea de tot înrobit de presupusa eficienţă moralizantă a lesniciosului său demers alegorizant.

Nicolae Ciobanu

P.S. În foiletonul precedent, în loc de Vasile Bogdan, peste tot, se va citi **Vasile Albu.** De asemenea, numărînd de jos în sus, se va citi : **la** Ilarie (nr. 15), **nu e** compatibil (r. 73), nu **depăşeşte** (r. 87).

NUMELE POETULUI

DELIA DUNĂ

Un adevărat „copil minune", de o rară blîndeţe şi ascultare, mergînd pînă la a-şi reprima o mare vocaţie de muziciană în favoarea filologiei, şi asta numai şi numai pentru a-şi ferici perechea de părinţi, Delia Dună şi-a revărsat fervoarea spirituală ispitită de arcanele Logosului ; am debutat-o în revista „Luceafărul" cu o recenzie diabolic de bine scrisă, aşa cum colegii noştri Emil Manu sau Eugen Simion nu vor reuşi să scrie nici la bătrîneţe, întrucît pe ei încă-i mai deranjează unele cuvinte noi (neologismele, de aceea, dacă aţi observat, ei folosesc mult ologismele), apoi a fost debutată cu poeme în „Astra" de către Iv. Martinovici şi publicată tot de revista noastră cu traduceri din René Char... În şedinţa a opta a Cenaclului „Numele Poetului", Delia Dună şi-a citit bulversantul volum de poeme Vînăt de maluri, *scris pe un pat de spital după o experienţă traumatică... Versurile ca o vivisecţie, bolborositoare, directe şi limpezi apoi ca o jubilaţie a sensului, destrămate, aglutinate de o artă combinatorie exasperată de absenţa undei mistice, ne-o arată pe Delia Dună deplin conştientă de insolitul unui discurs poetic controlînd mai multe nivele de limbaj... Zgomot şi muzică, versurile Deliei Dună nu au însă nimic din epigonismul rostit cu dinţi strepeziţi de luniste gen Mariana Marin... Necomplexată de „feminitate", inteligentă, logoreică cu măsură, Delia Dună nu uită totuşi că poezia este şi afectivitate, vîrful de lance al oricărui discurs poetic cu intenţii tranzitive...*

Transcriem din poemul Sala-seringă *care fărîmiţează rosturirea „cu paşi rari cortegiul arvalilor / se apleca ritual ridicînd la soare / cenuşa măsurat sărutată / cu gesturi largi augurul sfinţea zările / la sudul / răsăritul patimilor / apusul stins al patimilor / aplecaţi-vă muritori la femeia de piatră / binecuvîntaţi între voi, sărutaţi-vă măsurat crucea / încet, încet, cite unul / îndoiţi-vă genunchii / aceeaşi mînă care spală morţii / o spală îndelung buzele noastre tremurătoare / uscate / aceeaşi mînă, uscată în gestul triadei/ sfinţire / jilavă / şi stringe ţîţa bogată-a ţigăncii".*

Desen de Petru Ţira

Delia Dună nu e numai o poetă de mare viitor, ea e şi muza (şi soţia) satanicului poet Tiberiu Ddioni... Vă puteţi închipui două genii într-o casă?

P. S. *Citind savuroasele* Memorii aproximative *publicate de prietenul Vlad Muşatescu în „Suplimentul literar-artistic" al „Scinteii tineretului", descopăr în ultimele numere (nr. 23, 24) un scurt episod în care apar ca „personaj", nu „aproximativ" ci în întregime „inventat"... Cum am bunul obicei să-mi scriu eu însumi „memortile" cît încă mai ţin minte cîte ceva („C'est les jeunes qui se souviennent, les vieux ils oublient tout". — Boris Vian), îl rog pe venerabilul prieten Vlad Muşatescu să mă creadă pe cuvînt şi ca atare să elimine episodul respectiv din textul viitoarei sale cărţi,* Memorii aproximative.

Nu cred că aş fi făcut publică această rugăminte, dacă în ultima vreme nu s-ar fi înmulţit persoanele care, oral, în scris, sau pe calea undelor sonore, răspîndesc fel de fel de istorii calomnioase pe seama mea...

Cezar Ivănescu

N. R. Manuscrisele trimise pentru această rubrică nu se înapoiază. Manuscrisele nedactilografiate nu se citesc.

Urmare din pag. 1

Borges şi Pandrea, sau Batista lui Blaga

Dar de ce l-am pomenit în titlul acestor însemnări şi pe Pandrea ? E vreo legătură între el şi Borges ? Este şi nu este. Strălucitul jurist şi inegalabilul om care s-a opus fascismului (semnalîndu-l printre primii în lume) e prezent... postum în revista „Argeş" cu o extraordinară pagină... borgesiană despre „Omenia lui Lucian Blaga". După ce arată că despre poetul, gînditorul şi esteticianul Lucian Blaga s-au scris şi se vor mai scrie tomuri groase sau elegante schiţe ideologice şi de izvoare, Pandrea consideră că a sosit timpul să se vorbească şi despre omenia omului Lucian Blaga. Între om şi operă nu se găsesc — în cazul umanistului născut în Lancrăm, spune Pandrea — distonanţe şi bovarysme, ca la alţi scriitori, care sînt infractori în frac. „Blaga a întruchipat toate virtuţile înalte ale poporului nostru : toleranţa în idei, omenia faţă de străini, dîrzenia şi protestul faţă de invadatori şi cotropitori, curajul moral al celui ales, pus în dilemă de istorie şi aflător în slujba poporului său, curajul intelectualului de a spune **da** şi a spune **nu** cînd cetatea se află în impas sau la cotituri de evenimente istorice şi internaţionale". Dar iată cîteva fragmente din însemnările lui Pandrea :

„După instalarea dictaturii legionaro-antonesciene, la 6 septembrie 1940, s-au operat arestări în oraşul industrial Mediaş pentru muncitorii comunişti (...) s-a făcut un **„lot al Mediaşului"** cu 300 (trei sute) de oameni pentru care s-a cerut pedeapsa cu moartea. Acuzaţii ajutaseră pe deţinuţii din închisori prin colete de bani. Listele căzuseră în mîinile Siguranţei Generale a statului. Arestări, schingiuiri, molestări. Proces. Orice stipendiere a unui partid interzis se pedepsea cu moartea. Partidul Comunist Român era atunci interzis. Ergo (deci) : moartea pentru cotizanţi !

Lotul a fost trimis, cu oameni în lanţuri, la Sibiu, în faţa curţii marţiale, prezidată de un colonel-magistrat, aristocrat carierist şi cam histeroid.

Voi povesti, cîndva cu amănunte, povestea acestui lot al Mediaşului, cu acuzaţi încadraţi la moarte şi salvaţi, după peripeţii senzaţionale în luna mai 1941, la curtea marţială din Craiova, după alergături de opt luni ale avocatului ales şi gratuit. Hazardul a făcut ca să fiu avocatul acestui lot al Mediaşului cu 300 de candidaţi la moarte.

Fără Lucian Blaga la Sibiu, în prima etapă, nu s-ar fi putut face nimic...

La Sibiu, am găsit ajutor imediat, necondiţionat, cu o seninătate de filozof antic, la Lucian Blaga. A mers cu mine, pretutindeni, în cele trei zile cînd am bătut la uşa sa, la inima sa. Lucian Blaga a sărit în ajutor şi pentru cei 300 de comunişti şi antifascişti, clienţii mei, într-un timp cînd noţiunea de comunist echivala cu termenul de lepros. M-a sfătuit ce trebuie să fac. M-a condus prin Dedalul misterelor locale, pentru a-mi feri meseria şi prestigiul de la un abator judiciar şi pentru a nu terfeli omenia noastră românească.

Acest filozof punea accente pasionate în definirea eticei universale şi locale române, nu numai a filozofiei şi esteticii române. Acest lucru făcea şi Brâncuşi. Cultul comun şi aproape idolatru pentru marele gorjan statuar ne unea şi mai mult. Pentru Mine, Arta era justiţia absolută, după definiţia lui Brâncuşi, pe care Blaga il slăvise în articole din 1923 pînă la poezia sa **Măiastra.**

Aşteptăm deliberarea clienţilor invitaţi de mine ca să semneze procurile pentru strămutarea lor din ghiarele morţii, care ar fi avut loc, dacă ne judecam la Sibiu, în „momentul verde".

O strămutare penală este o ofensă adusă justiţiei locale şi nu se obţine decît cu greu de la Tribunalul Suprem.

Lucian Blaga mă sfătuia pentru strămutare...

— Dacă pierd la curtea II Bucureşti ? Ce mă fac ? Se înfurie prinţul fanariot, colonel-preşedinte la Curtea marţială.

— Te afli în faţa unui pariu pascalian. Dacă te judeci la Sibiu, asişti la un abator judiciar. Cei 300 inşi vor fi judecaţi rapid şi împuşcaţi. Nu vei fi medic, ci un tîrcovnic, care vei ţine luminările şi vei cădelniţa pe morţi. Din filozof-vraci, din doctor în drept, ajungi popă în odăjdii, un popă **sui-generis**, ca tatăl meu, care cetea Faust şi pe Kant în altarul bisericii din Lancrăm. El îngropa şi cădelniţa morţii din boală şi de bătrîneţe. Tu pui concluzii la împuşcat cu anticipare şi la un simulacru de justiţie. Dacă pierzi la Bucureşti, prelungeşti viaţa şi amîni moartea clienţilor. Te afli într-un impas de pariu pascalian negativ. Nu eşti filozof al Dreptului ? N-ai scris despre **„Filozofia judiciară a lui Bărnuţiu"** (1935), în limba germană despre **Izvoarele lui Montesquieu** (1932)) şi despre **Psihanaliza judiciară ?** Iluminismul ardelean, preludiul revoluţionar al lui Montesquieu pentru 1789 şi psihologii subconştientului la Sigmund Freud mă fascinează şi pe mine. Te afli în pariul lui Blaise Pascal în acest moment 1940. Libertăţile au murit. Te-ai întors la Evul mediu. Plutim în evul mediu al Inchiziţiei. Papa sub glugă brună e Hitler, Torquemada este şchiopul Dr. Goebbels.

Am replicat : nu sînt filozof. Sînt simplu avocat practician cu răspunderi profesionale şi morale imense. Pledez absolut gratuit : cota sufletului meu de oltean.

Am crezut că voi cădea curînd prizonier. Mă aşteptam la arestare, la Sibiu. Am scăpat de arestare, graţie asistenţei unui filozof cu hlamidă academică, graţie unui poet respectat unanim. Mi-aţi asigurat ariergarda...

Batista omului de omenie Blaga a fluturat pe peronul gării Sibiu pentru medicul leproşilor care pleca cu trenul accelerat la Bucureşti, pentru a cerşi milă, îndurare şi justiţie, cu textele procedurii şi codului penal în mînă, cu tomurile groase de criminologie italiană iluministă în mînă...".

După ce a cîştigat procesul la Craiova, Pandrea l-a revăzut pe Blaga la Sibiu.

La despărţire l-a întrebat :

— „Magister, cum să vă mulţumesc ?

— Ce spui de mulţămită ? Am dat sărutul leproşilor tăi. Nu sîntem noi filozofii de milenii, vraci — adică medici în cetăţile unde izbucnesc molimile ? În timpul de tihnă a cetăţilor, filozoful se urcă în turnul de ivoriu. În timp de învălmăşag şi panică, filozosul şi poetul se află lîngă semenii săi, lîngă cetăţeni şi printre oameni".

Cine poate uita batista lui Lucian Blaga fluturînd pe peronul gării din Sibiu ?

CUMPĂNĂ

Îndoiala lui Parmenide

Şi trece noaptea peste vii
şi ziua peste morţi
tu, singuraticule, ştii
cum în acest amurg
mai laş decît orice amurg
eşti tras la sorţi.
Ce-ai vrea să fii
să stai un veac printre cei vii
ori vrei să umbli
fără sfîrşit printre cei morţi ?
Dar iată, pînă să vorbesc
sînt aruncate zarurile,
sînt slobozite valurile
între ceresc şi pămîntesc.
Şi iată, fără ştirea mea
sînt tras la sorţi
şi nu mai ştiu
de este zi, de este noapte,
dacă sînt mort, dacă sînt viu
şi nu mai ştiu în jurul meu
care sînt vii, care sînt morţi
şi nu ştiu dacă mi s-a dat
acestea toate să le ştiu.

George Alboiu

PRIVIREA LUI ORFEU

...Deinde vivere...

fericit este sufletul meu / scufundat în tăcere și așteptare / stau singur și ascult amurgul / cucerindu-mă ca pe o cetate părăsită. ...Efortul comunicării zoomorfe presupune, desigur, un raport, o tensiune inflăcărată de interese și patimi în care funcțiile celor două instanțe, celor doi termeni intrați în conflict se modifică mereu, într-o succesiune a cărei viteză de mișcare, în strictă dependență de natura și scopul procesului respectiv, tinde la anularea reciprocă a diferențelor inițiale pînă la transformarea binomului în monom și a dialogului în monolog ; conflict izvorît dintr-o lipsă și dintr-un exces, dar mai ales din condiția primară a heterogeniei factorilor implicați în această dramă teribilă a descoperirii celui mai eficient canal capabil să le transmită mesajul : un conținut arbitrar pus în evidență de o alternare nedeterminată de forme pînă cînd acesta devine de nerecunoscut în raport cu ce a fost inițial adică el însuși, o înghețată, dogmatică formă. Dezechilibrul relativ care stă la originea oricărei tensiuni create între două entități și necesitatea absolută a abolirii acestuia, astfel că statutul diferențiat al emițătorului și receptorului să alterneze pînă la dispariția lor ca atare determină însăși esența, finalitatea comunicării, în măsura în care un termen receptează un mesaj, îl transformă în variante nedeterminate pînă cînd îl asimilează și în cele din urmă se abandonează semnificației sale, aneantizîndu-se, adică, identificîndu-se cu termenul dintîi care l-a emis. Entropia lui Clausius, ca sens al celui de-al doilea principiu al termodinamicii, seamănă pînă la identificare cu dialectica ambiguă (atîta timp cît mesajul încă nu a fost transmis, deci calea lui în experiența practică nu a fost încă trasată de experimentul teoretic einsteinian) cu cea a comunicării în care intră, fatal, lupul și mielul : la cele două capete ale firului, canalului, codului etc. cele două ființe își fac semne (nu-i așa ?) pînă cînd una reușește să se facă înțeleasă de cealaltă, adică înțelegerea mesajului echivalează cu abandonarea, înfulecarea, asimilarea și încetarea procesului de comunicare între cele două instanțe : procesul a devenit o stare, monomul ia locul binomului iar monologul, dialogului. Astfel încît, foamea și dragostea, cele două forțe romantice ale lui Nietzsche care duc lumea înainte, se definesc mai ales prin statutul lor de energii purtătoare de tensiune și dezechilibru, de furii neîmblînzite ale nevoii de comunicare zoomorfă.

Primum scribere, deinde vivere... sau, după cum observa Oscar Wilde (dar el într-un sens pur estetic), viața începe să imite arta. (Dar ce ? nu spunea și Ibrăileanu că generația sa a învățat să iubească după poeziile lui Eminescu ?), așadar comunicarea, procesul transmiterii mesajului, sistemului de semne de la un termen la altul și-a schimbat sensul, deși direcția a rămas aceeași. Căci este vădit lucru că informația se transmite ca un sistem organizat de semne, ca dintr-un pol (abstract și activ) către un pol (concret și pasiv), procesul de învățare refăcînd un fel de numărătoare inversă a cunoașterii. Tensiunea dramatică iscată de inegalitatea, heterogenia celor două capete ale firului, unul cu rolul de emițător și celălalt de receptor, se rezolvă, în procesele de natură psihotropă, prin efortul decodării sistemului organizat al limbajului, al textului emis de scriitor ale cărui semnificații trebuie să le stabilească cititorul. Aceste semne ciudate instituite într-un cod închis între cele două coperți ale cărții, frumoasa din pădurea adormită, speculații în sfera cea mai abstractă a oricărei semiologii, le contactul cu destinatarul lor necunoscut, se trezesc la o nouă viață pentru a-și împlini destinul : restabilirea echilibrului între cele două valori intrate într-o competiție nu ontologică (nu cititorul își creează textul) dar gnoseologică, ceea ce, pînă la urmă, cred că înseamnă același lucru, dacă avem în vedere că existența omului se definește, la modul superlativ, prin limbaj : limbaj a cărui organizare, codificare inițială, în procesul care urmează închiderii contactului, tinde spre anularea lui informațională și restabilirea unei pasivități feminine, entropice a sistemului. Despre necesitatea contemplației voluptuoase a textului, monstru mitologic care trebuie adorat de o conștiință feciorelnică în ignorarea somnolentă a încărcăturii lui semantice, referențiale, Barthes notează : „Nimic mai deprimant decît să-ți închipui Textul ca un obiect intelectual de cugetare, de analiză, de comparație, de reflectare. Textul este un obiect al plăcerii".

Primum scribere, deinde vivere... Apologia pe care o face Barthes Textului, ca obiect suprem al plăcerii ține, fără îndoială, de ridicarea acestuia la rangul și valoarea transcendentă a Mitului, mit care numai aparent și paradoxal poate să cadă sub incidența istorică a comunicării în timp, el rămînînd, în fond, numai un prilej, o ocazie oferită pentru a-și dovedi încă o dată esența de arhetip. Variantele posibile ale acestui gen de căzere în timp, care este actul lecturii, nu alterează, cum s-ar crede, natura ontologică intangibilă a modelului inițial, deși un coeficient de nedeterminare a ceea ce este el în sine rămîne valabil, și tocmai acest coeficient îl apără, îl salvează de la asimilarea totală și deci de la moarte : obiectul plăcerii trăiește ca atare prin ceea ce rămîne misterios, necunocut în el, și iată de ce, de pildă, proza istorică și documentară are nevoie, pentru validarea ei, de confruntarea cu realitatea, în vreme ce Mitul își este suficient sieși : el a realizat entropia la nivelul sistemului închis din care iradiază fragmente, fulgurații ca obiecte de cult ale sufletelor însetate de absolut.

Experiența, procesul comunicării are o natură dramatică la nivelul gnoseologic, de transmitere a mesajului de la emițător la receptor, dar însuși mesajul, statutul său ontologic am văzut că rămîne intangibil, nemodificat în continuă emergență de sine, luînd forma cameleonică a vasului pe care-l umple, a cititorului pe care-l corupe, îl convertește la o nouă credință, fie ea și numai de o clipă, dar în nemișcarea ei revelată, triumfătoare cît eternitatea : ea este starea fericită care urmează procesului dramatic al căutării și găsirii drumului, canalului, conductel necesare entropiei și iluminării abrupte ; repaosului tăierii dialogului și reducerii sale la un monolog în care textul se reflectă pe sine ca un fericit Narcis, la adăpost de gelozia provocată de alteritate căci alteritatea, non-eul au fost abolite, suprimate și asimilate într-un eu unic, fericit, dizolvat în tot ca o sămînță roditoare în toate părțile sale : „ ...atunci cînd scrii, împrăștii o sămînță, poți să-ți închipui că împrăștii o sămînță și că, în consecință, ești reîntrodus în circulația generală a semințelor". Aceste cuvinte care spun ceva despre semnificația orfică soteriologică a gestului de a scrie, de a-ți exorciza moartea prin dizolvarea în text îi aparțin tot lui Barthes, de aceea e bine ca atunci cînd te trezești dimineața vegheat la căpătîl de concepte în odăjdii albe, apostoli ai învierii tale prin cuvînt, să murmuri : **Fericit este sufletul meu / scufundat în tăcere și așteptare / stau singur și ascult amurgul / cucerindu-mă ca pe o cetate părăsită.**

Dan Laurențiu

Cărarea de aur

Urmare din pag. I

teascurile de la Payot, tot el menționînd cu propria-i mînă, pe pagina de gardă : „prim volum dintr-o serie lungă, lungă...". Opusculul m-a uimit : știam puțin, nimic aproape, despre religiile australiene. Ca să înțeleg cartea, ca să pricep cît de cît ritualurile la care Mircea Eliade se referă, am intrat la Muzeul Omului, unde am petrecut mai multe zile. Am ieșit și mai amețit, fiindcă aici cutreieram „cîmpul material" al meditației profesorului, escaladînd „civilizațiile fără texte". După australieni, cu modestia lor, fusesem covîrșit atunci, în muzeu, de „civilizațiile africane" a căror luxuriantă, amploare și grandoare mi s-au părut o culminație a ceea ce omenirea arhaică putuse da, într-un raport echivalent cu distanța pe care ar propune-o, azi, o civilizație superindustrială (să zicem, americană) față de una primitivă (să zicem, africană). I-am comunicat profesorului constatarea și a zîmbit : „Da, Africa e o galaxie. Ca să-i cunoști spiritualitatea nu-ți ajunge o viață. Am fost prudent cu Africa". Dar o galaxie mi s-a părut a fi și continentul sud-american, Brazilia, de care se ocupase recent în „Tropicele triste", Claude-Lévi Strausse, pe care tot atunci îl întîlnisem. „Da, a confirmat profesorul, și sud-americanii sînt o galaxie". Apoi, nostalgic : „Dar culturile circumpolare ? Dar culturile circumpacifice ?". „Dar culturile etnografice, am adăugat eu, în care românii dețin un loc de seamă ?". Tot la Muzeului Omului fusesem șocat de prezența românilor în panorama planetară, prezență care are, trebuie s-o spunem, față de restul culturilor europene, o forță de șoc din raza căreia nu se poate lesne ieși : o poartă maramureșană care domină o vastă sală, piesele unui interior țărănesc, plus două costume, bărbat-femeie dominînd acest univers alb, care, cert, nu aparține profanului.

Am vorbit deci și despre români, despre cultura lor arhaică. Desigur, în panorama planetară a sacralului, văzută în curgerea istorică, vor figura și românii cu spațiul lor. Dar cînd, m-am întrebat, știind că întreprinderea, dacă va fi, va fi covîrșitoare !

Și a fost să fie ! Cum ar spune un alt prieten al profesorului, giganticul proiect a trecut din posibil în real. E încă o dovadă că prietenul profesorului n-are dreptate atunci cînd îmi tot spunea, cîndva, tot pe atunci, noi, românii, n-am sta bine cu realul, am sta bine numai cu posibilul. Fiindcă iată, peste atîtea desmințiri, și desmințirea lui Mircea Eliade : Tomul I (1976), Tomul II (1978), Tomul III (6 iunie 1983). Cu un frison, pe care acest ultim tom mi l-a dat de la primul rînd, Citez din prefață : „Le retard avec lequel paraît ce troisième volume est du surtout à des raisons de santé : depuis quelque temps ma vue continue a baisser et, à cause d'une arthrite rebelle, j'écris avec difficulté...".

Dar cum s-ar fi putut oare altfel ? Proiectele covîrșitoare doboară. Covîrșitorul proiect a devenit între timp o masă materială, o monumentală masă de fapte și de hîrtie tipărită ; submersiunea în istorie se plătește, profesorul nu mai discută cu zeii ci cu omul istoric care i-a inventat, el a trecut de la facere (metafizică) la invenție (fizică), iar legea fizică, cu profanul ei, se răzbună, cere jertfă fizică. Jertfă fizică a cerut însă și fundația de la Arges, despre care Mircea Eliade a scris în tinerețe (și mai tîrziu) pagini sublime, ca acum, iată, să confirme el însuși mitul, mitul nostru, transgresînd fizicul imolării directe în „realitatea" operei ce rămîne printr-o „coincidentia oppositorum". La un cap e bazilica, la celălalt meșterul, obosit și bolnav.

Ce cuprinde ultimul tom din „Histoire des croyances et des idées religieuses" ? O epocă vastă, din nou de amploare planetară, epoca de la Mahomet la Reformă. Ca și în precedentele tomuri, fenomenul religios — înțeles, în fiziologia și în morfologia lui adîncă — pogoară în matricea istorică de care ține, redevenind istoric, ca să ajungă la istoria societăților umane, s-o modeleze și să se lase modelat de aceasta. Religiile sînt văzute din perspectiva creativității, ca răspuns la solicitarea existențială, ca emblemă a unui raport eu-univers, ce poartă în egală măsură asupra omului (colectivității) și universului. Problematica e gravă, pe măsura angajării existențiale care caută un răspuns, de fiecare dată nou, de fiecare dată altfel, de la epocă la epocă, de la o civilizație la alta. Autorul are harul de a reîntemeia în noi această gîndire, această creație umană, în expresia sa pluriformă, de a ne-o desluși în rațiune și resorturile sale intime, iar impactul dintre istoriile sacre și istoria profană ispăvește, la Mircea Eliade, printr-o-laolaltă curgere în albia comună a civilizațiilor. Cele două alcătuiri nu se mai pot desface, una este oglinda celeilalte, omul religios și omul istoric sînt omul în sineși, cu creația sa, demult istoricizată.

E locul poate să remarcăm tocmai aici, detașarea și implicarea autorului în subiect, detașarea la cota celei mai înalte gîndiri umaniste, și, paralel, tot prin „coincidentia oppositorum", implicarea în cazul dramatic al fiecărei religii în parte. Ceea ce i s-a imputat lui Mircea Eliade de către unii exegeți, excesiva detașare, refuzul unei anume experiențe religioase sau refuzul global al tuturor experiențelor, este excesiv de nedrept, tocmai prin pierderea din vedere a implicării în caz, în fiecare caz în parte. Autorul retrăiește experiențele povestite și ni le face astfel comprehensibile : el „devine" șaman — în cazul religiilor siberiene, călugăr sufit — în cazul Islamului, tzadik — în cazul hassidismului, călugăr tibetan — în cazul lamaismului, rebel al marilor religii constituite, fondator de religii, în toate ipostazele „încorporînd" drama și „mărturisind" pentru ea. Convertiri succesive, proteism, simulație ? Înțelegere prin iubire și, într-un fel, asumare de o înaltă vrednicie umană. Mircea Eliade înțelege cazurile pe care le discută, atît prin *sympathie*, cît și prin *soterie*. De fapt Mircea Eliade, în toate cazurile, e din nou un genial scriitor, un scriitor care cunoaște, înțelegînd cunoașterea printr-o sintagmă modificabilă ad-hoc : cită cunoaștere atîta participare, fiindcă luciditatea la care se referea Camil Petrescu se implică de la sine.

Poate de aceea am parcurs cartea ca pe un fascinant roman al existenței autorului, un roman al participării sale, iar participarea este și o imolare, ea are, după cum se știe și un sens sacrificial, acel sens cuprins în gestul lui Manole de la Argeș, un Manole care el însuși s-ar zidi. Și se zidește inclusiv prin românescul din această carte.

Dar atunci de ce „se plînge" Mircea Eliade cînd doar așa, numai așa, printr-o asemenea afirmare orgolioasă, se accede la „nemurire" !

Noi cei care-l admirăm, aici și aiurea, urmărim cu emoție fantastica lui aventură, descinderea în timpul cel adînc și în timpul rotitor al civilizațiilor planetei, îl urmărim mai ales noi cei de aici ținînd pumnii strînși pentru ultima fracțiune de drum, cea mai grea, cea prin care Mircea Eliade, într-un an sau doi, își va încorona opera. Va fi însă nu un „finis coronat opus", ci o dorim din suflet un nou început. Încă o „ieșire".

Oricum, cultura românească după Cantemir, Hașdeu, Pârvan, Iorga, Călinescu, Blaga se află prin opera lui Mircea Eliade pe cărarea de aur a zeilor.

Miliardarii

Pasionanta monografie reportericească „Miliardarii și mizeria lor morală" (Editura „Facla", 1983) este nu doar intiia contribuție a unui cu totul remarcabil gazetar, Dumitru Constantin, ci și una dintre primele încercări românești de a compune un soi mai puțin obișnuit de sinteze de „istorie digerabilă" pe teme de ordin senzațional. În alte părți, asemenea culegeri au deja o „preistorie" și o „istorie" care, sub aspect cantitativ, au generat rafturi întregi de bibliotecă : pasiunea publicului pentru „realul" care depășește ficțiunea este absolut ieșită din comun. La noi, specia nu a propășit decît sub forma unor memoriale de călătorie (precum „Marile canioane" de Dan Grigorescu și „America ogarului cenușiu" de Romulus Rusan) ca și prin inteligenta gazetărie internațională a lui Ioan Grigorescu ; adăugînd, la acestea, o recentă culegere de eseuri social-politice a lui Radu Budeanu și citeva incercări ale lui Neagu Udroiu, amîndoi jurnaliști de o formulă nouă, mai vie, rezultă o imagine în plină mișcare, probabil că miine mult mai consistentă. Adevărul e că astfel de „sinteze" romanțate, cum e aceea despre „miliardari" a lui Dumitru Constantin, sînt prin definiție best-sellers : omul comun e curios de viețile secrete ale oamenilor celebri, atîțat așa cum este, de știrile zilelor și ale agenților de presă. Am impresia că asemenea fenomene de „celebritate" internațională (care înconjoară, paradoxal. pe unii bogătași stupizi) nu ar fi apărut în absența presei vorbite și scrise de mare tiraj, Cresus, Sardanapal, Cleopatra, care sînt Rotschilzii antichității, nu cred că erau mai „săraci" decît Onassis ori Ivar Krenger, însă biografia lor putea preocupa cel mult pe istoricii de curte dacă nu pe autorii de anale. Nimic altceva decît niște vagi rumori, asemănătoare cu legenda, nu pătrundeau pînă la omul mediu. Istoria care trepidează și ar voi, încă din regimul clipei, să nu aibă secrete i-a făcut pe „miliardarii" momentului să nu se mai retragă (decît strategic) dinaintea blitz-urilor și a tăcănitului de telex internațional. Viața lor e un continuu scenariu, biografia lor reală sau „propagandistică" e un „rol" într-o piesă de teatru, materia, în definitiv, pentru un lung șir de romane, în fond moralizatoare. Despre toate acestea, Dumitru Constantin a tratat cu virtuozitatea gazetărească și cu un instinct al documentului care e propriu jurnalistului de vocație. Spre a recompune, cu abilitatea unui detectiv particular căreia i s-a adăugat volubilitatea reporterului de senzație, biografiile „miliardarilor" el a întreprins, mai întîi, o istovitoare operațiune. A luat colecțiile de ziare și de reviste occidentale și românești, a scotocit cartoteci, a comparat datele, a studiat „cazurile" comparînd rezultatele proprii cu acelea ale altor „monografiști" care se ocupaseră de temele lui (W. Manchester, Alan Jenkins, P. Arnold, J. Bassan). Cazuri ? Acesta e, cred, cuvîntul cel mai nimerit căci nu este printre „personajele" adevărate ale lui Dumitru Constantin unul care să aibă trăsăturile unui om normal. Bogăția, atunci cînd depășește condițiile imaginabile, ia, probabil, mințile celui mai solid psihologicește dintre indivizi. A pune drept emblemă a „miliardarilor", așa cum face Dumitru Constantin, „mizeria morală" nu e, orice s-ar zice, un atractiv „trouvaille" publicistic ci e în definitiv o judecată constativă de cel mai direct simț social. Dealtfel, autorul a descris pe larg biografiile de un mare pitoresc, ale acestor inși : curiozitățile cele mai extravagante, excentricitățile de neimaginat, afacerile cele mai obscure, toate acestea sînt culese și interpretate (e drept, fără sforțarea de a face politologie, căci nu aceasta a fost ideea autorului) într-un chip pe deplin convingător. Nu deconspir elementele de factologie, palpitante ca într-un roman polițist : ar însemna să micșorez din efectele de lectură, esențiale în asemenea întreprinderi. Nu am, dealtfel, nici o șovăire ; „Miliardarii" e un best-seller și încă prin aceea că au, în Dumitru Constantin, „monografistul", sistematic și ferm. În totul, o remarcabilă contribuție de gazetărie inteligentă.

A.S.

Balcanice

VENO TAUFER

Teșirea cuiului

Acest cui a fost bătut
Acest cui a fost scos
Acest cui a fost la strimtoare
Astfel cuiul a intrat tot
Astfel cuiul și-a virit nasul
Astfel a rămas un astfel de cui

MATEI BOR

Hamlet

Ca și cum m-ai tăia în două cu spada
Ca și cum cele două jumătăți ale trupului
Ar porni-o în jurul lumii
Astfel mă simt.
Și acum întreb unde e fața aceea
Care le va uni din nou. Nu există. De acest adevăr
Nu pot scăpa. Compătimire, oameni.

În românește de Dumitru M. Ion

Nevoia de Albă ca Zăpada

Se poate scrie literatură pentru copii cu talent și meșteșug, cu ingeniozitate și îndeminare. Se scrie mai rar, din păcate, cu sufletul și cu acea voluptate de a redeveni copil care constituie trăsătura de căpetenie a acestui gen de literatură, încercat de mulți, dar reușit de puțini, pentru că nu este ușor lucru a iubi cu adevărat povestea și copilăria. „Copilăria și poveștile Copilăriei — spune cu justețe Silvia Kerim în prefața la volumul său de ficțiuni pentru copii **Poarta de sticlă** (Editura **Ion Creangă**, 1982) — ar trebui ocrotite, așa cum sînt ocrotite pădurile și iarba. Ar trebui ocrotite ca Viața însăși".

O ocrotire a poveștii și a spațiului ei fermecat este ceea ce încearcă în primul rînd și autoarea acestei frumoase cărți (cu superbe ilustrații semnate de Elena Boariu), carte care se adresează deopotrivă copiilor și adulților, fiindcă nu e de conceput un bun volum pentru copii care să lase indiferent sau insensibil pe omul matur. Aș îndrăzni să afirm chiar că viabilitatea acestui gen de literatură se verifică tocmai prin priza ce o poate avea asupra acestuia din urmă, prin „maturitatea" problemelor pe care le ridică, rezolvate firește într-un limbaj delicat și accesibil. O carte pentru copii nu e doar o „copilărire", ci poate fi, bine scrisă firește, un mijloc de instruire și de sensibilizare în lucruri ceva mai grave. Astfel de lucruri, asemenea noțiuni, trăiri și stări psihice ceva mai complicate își propune Silvia Kerim să introducă în spațiul copilăriei prin „poarta de sticlă" a ficțiunilor sale, transparente și deopotrivă avînd miez moral. Este evident că într-o asemenea încercare temerară de a răstălmăci, de a face sesizabile copiilor „boli ale sufletului", ca și posibile și necesare vindecări ale lui — pentru că despre suflet e vorba în mai toate narațiunile Silviei Kerim — autoarea e călăuzită de exemolul tutelar al poemului lui Saint-Exupéry, **Micul Prinț**, al cărui personaj e adus în citeva rînduri în cuprinsul propriei ficțiuni, ca și alți eroi egali de celebri cu care Silvia Kerim are și îndrăzneala și bunul gust de a continua noi și credibile aventuri într-un soi de „poveste a poveștilor", cum e, de pildă, remarcabila **Poveste de Iarnă**.

Ca și în **Micul prinț**, în povestirile Silviei Kerim se poate suferi cumplit de singurătate, de dor, de absența prieteniei. Primejdia mortală a singurătății, liosa miraculosului „Acasă" cu tot ceea ce înseamnă el în ce privește căldura umană îi traversează, de altminteri, toate narațiunile, acordîndu-le acestora un dramatism tandru. Autoarea reușește să facă palpabilă, pe înțelesul și al copiilor, senzația mai complexă de solitudine, nefericirea de a te simți singur, cum reușește, de asemeni, admirabil în a găsi echivalentele concrete, sensibile și poetic accesibile ale prieteniei, ale dăruirii de sine și dragostei de viață. Povestirile ei încerculesc simplu, fără emfază, un sens al existenței care stă de partea sufletului și a inimii. Vindecările de diferite slăbiciuni se fac aici nu cu apă vie, ca în tradiționalele basme, ci cu miros de pămînt, de fin și ploi, cum se întîmplă în prima povestire a volumului, **Bulgărele de pămînt**. Și dacă Micul prinț își alege planeta lui singuratecă, unde să îngrijească de doi vulcani și o floare, personajele de basm reunite de Silvia Kerim, ieșind din cărți pentru un periplu spre stele, se reîntorc în schimb fiecare în povestea lui, „știind de acum înainte că Pămîntul este casa lor, stea între stele singura stea pe care se zămislesc povești". O asemenea morală, deloc moralizatoare însă, ci, dimpotrivă, travestită simpatic în umor și gingășie, expusă în detalii concrete, realiste, imediat sugestive impune profunzimea delectabilă a ficțiunilor Silviei Kerim. Avertizînd suav asupra spaimelor singurătății și a lipsei de prieteni, acestea devin nu rareori adevărate poeme ale „bucuriilor mici", ale acestor bucurii ce alcătuiesc — cum spune inspirat autoarea — **Calea-de-ntors-acasă** : „Deci : bucuria de-a revedea copacii de pe alee, bucuria de-a auzi de departe greierii, țiriind în grădină, bucuria de-a deschide poarta, bucuria de-a revedea cățelul dînd din coadă la venirea ta, bucuria de-a simți mirosul plăcintelor cu mere venind dinspre bucătărie, bucuria de-a trece pragul..."

Pentru a ilustra aceleași idei de bază, care-i călăuzesc întreaga fantezie, ideea de solidaritate, de dăruire, de responsabilitate umană, Silvia Kerim făurește pe cont propriu, cu ingeniozitate, citeva „legende" florale și animaliere : aceea a liliacului, a tigrului („cel mai singur animal din lume"), a cămilei, metamorfoză, aceasta, în închipuirea autoarei, a fluturelui-galben-de-o-zi, și legată fiind, tot printr-o explicație proprie, de invazia deșertului în pămînturile, altădată fertile, ale Saharei. Metoda cea mai convingătoare a autoarei o constituie însă îmbinarea de lirism și realitate, apelul sugestiv la plantă ori animal pentru a evoca și inspira totodată trăiri omenești. O mică poemă a jertfei și a salvării este astfel povestirea **Bradul în Noaptea de Iarnă** care se încheie în aceste delicate tonuri ce nu elimină observarea reală : „Se lăsa pe-o parte, alunecînd din ladă, în zăpada luminată de felinarul palid. Adormi de tot. Peste noapte se porni ninsoarea. În zori, veniră gunoierii. Luară mormanul de gunoi, cu ladă cu tot. Dar ocolîră bradul nins, crezînd că-i un brăduț adevărat".

Cu extraordinară gingășie pentru ființele așa-zis inferioare sînt scrise, de asemenea, povestirile din secțiunea intitulată **Nu intrați, cîine bun !**. Explicația plină de umor a unor fenomene calendaristice (de pildă : „Venea Anul Nou. Mai avea de stat acolo, pe sub nori, vreo două sau trei zile, și-apoi urma să coboare, să alunge anul cel bătrîn, bolnav de boala numită treisuteșaizecișicinci de zile și să se-așeze în calendar, știind că la rîndul lui se va îmbolnăvi de treisuteșaizecișicinci de zile. Ori șaizecișișase — după cum îi era hărăzit") stă aici alături de detaliul realist și de un lirism discret ce poate aduce aminte de **Povestirile din natură** ale lui Jules Renard. Autorul lui **Morcoveață**, se știe, ar fi vrut ca scrilnd aceste povestiri să fie agreabil chiar animalelor. Cam din același unghi de vedere se poate spune că își concepe și Silvia Kerim portretele sale, portrete ce completează o fermecătoare carte pentru copii, așa cum ar trebui să fie toate cărțile adresate acestora și nu numai lor.

Dan Cristea

Despre o stare de spirit

Urmare din pag. I

multe puncte comune cu toate celelalte cenacluri, dar și citeva particularități ce impresionează plăcut. Prima ar fi tinerețea, tinerețea totală, ca virstă adică, dar și ca stare de spirit. „Modul 13 SF" se numește cenaclul cu pricina, este un cenaclu de proză științifico-fantastică și activează pe lîngă Clubul „23 August". E un cenaclu relativ mic, 13 este chiar numărul membrilor fondatori, dar activitatea lui este deosebit de bogată. Spre deosebire de alte cenacluri, aici se citește mult și se comentează mai puțin. La o adică, asta pare a fi un defect. Nu e așa, însă. Discuțiile sînt la obiect, fără introduceri plicticoase ori speculații sterile. Și cu atît mai utile, cu cît sînt foarte sincere, nimeni nu menajează pe nimeni. Cu toate acestea, membrii cenaclului sînt buni prieteni, s-ar putea spune că acești ingineri, muncitori și elevi de la Uzina „23 August" alcătuiesc un grup de prieteni. Cînd apare o carte de anticipație, cine o găsește primul cumpără mai multe exemplare și le aduce la cenaclu. Apoi, toți sînt activi, energici, entuziasmați de vreo nouă descoperire științifică, așa cum le șade bine unor autori de anticipație, sau gata oricînd să analizeze „la singe" o carte bună de S.F. și să discute un film de aceeași factură pe care și-l proiectează la club. Legătura cu celelalte cenacluri de proză S.F. o ține printr-un fanzin redactat, e adevărat, într-un tiraj restrins, dar cu profesionalism, precum și prin frecventele reuniri ale cenaclurilor de anticipație ce se țin periodic la Craiova, Iași, Timișoara, București. De la „Modul 13 SF" se detașează Mihail Grămescu, autorul volumului Aporisticon (Ed. Albatros, 1981), unul dintre cele mai valoroase debuturi în domeniu ale ultimilor ani, Ștefan Ghidoveanu, care e și un bun traducător, Ana-Maria Popescu, mezina cenaclului, recentă cîștigătoare a unui premiu la concursul ținut cu prilejul întîlnirii tuturor cenaclurilor de acest fel din țară la Bistrița. Dealtfel, toți membrii cenaclului au cel puțin cîte un premiu în cadrul festivalului „Cîntarea României" sau la alte concursuri. E vorba așadar de talente autentice, ci nu doar de niște inși plini de ambiții deșarte.

Mărturisesc că e primul cenaclu de acest fel pe care l-am cunoscut, dar contactul cu acești tineri entuziaști, visători și lucizi în același timp (sînt „Sefiști", doar), este reconfortant. Și asta, în primul rînd pentru că aici tinerețea, în înțelesul cel mai deplin al noțiunii, e acasă la ea.

La hagialîcul poeților

Urmare din pag. I

cu oglinzi purtat pe nevăzute brațe, (așa mi se părea), am fost ținut pe brațe (de ce aș minți) și l-am părăsit (oniric) „pe brînci". Lumea era însetată de poezie : aceasta era gloria cenaclului „Labiș", poezia : Mulțimea care venea „să participe" simțise că se schimbase ceva, trăia „pe viu această schimbare" de optică, „actorii" aduceau un singe nou, o jertfă nouă.

Știu că jocul metaforelor ascunde viciul și primejdia și de aceea nici nu le dau importanța pe care le-o dau alții, atîta timp cît cuvintele care le compun nu-s înțelese ca niște simboluri, iar relațiile dintre ele ca niște poduri care întregesc o cale, un drum care-și refuză (fără să refuze) ambiguitatea. De aceea unii vor spune : vezi, n-a zis el că acolo era ca la bilci, nu... Ei, nu ! „Labiș" a fost singurul mare cenaclu în care am avut norocul să pătrund. Strînse la un loc, am mai pierdut vreo șapte „seri" bătînd și alte cenacluri prin București și provincie : niciunul dintre acele cenacluri nu se puteau compara cu „Labiș", nici unii dintre oamenii care le întrețineau flacăra nu au avut generozitatea celor care lucrau în vremea debutului meu la revista „Luceafărul". E drept, material vorbind, nici n-ar fi putut s-o aibă. Cei de la „Luceafărul" cred eu că mai aveau pe lîngă toate cele (revistă, sală cu oglinzi, etc.) și fler și curaj de a te scoate din odăi de provincie în care-ți născeau, în umilință, rolul, spre a te trimite (cu voia ta) în arenă. Urma un spectacol tare. Și totuși celor de la Luceafărul le lipsea ceva : umorul. Nu te lăsau, „chiar și mort", să învingi.

Cenaclul „Labiș" a fost un model de cenaclu. Nu unicul și nici nu știu dacă „ăl mai mai". Oricum din el n-au ieșit buni coriști ; în poezie, nu-i așa, dacă ai atîta mine, e rușinos să asculți de dirijor. Cenaclul „Labiș" a impus „soliști" ; ei mai cîntă și astăzi ; ei au „opere" ; critica noastră literară ne vorbește foarte des despre ele. Vorba cuiva : glumim și noi, tovarăși !

De iubit am mai iubit, totuși, un cenaclu pe care la începutul deceniului trecut l-am înființat la Curtea de Argeș. Îl numisem tot „Labiș". Modelul ? Ușor de presupus. Vreo treizeci de tineri am năvălit peste vechiul cenaclu „George Topîrceanu" al Casei de cultură ; l-am topit în... mare. Eram copii de tot. Acum ne vedeam de lucru.

PSEUDO-CULTURA PE UNDE SCURTE (XXVII)

Ficțiunea „limbii române în exil"

Un examen fără de care nu se poate face studiul „literaturii" unor parizieni de origină română este acela al limbii căreia aceia îi dau întrebuințare. E, orice s-ar zice, esențial pentru creație a vehicula și o limbă literară corectă și cu imaginația estetică plauzibilă. În această chestiune, teza lui Virgil Ierunca este că am avea a face cu o „limbă română de exil", caracterizată în chip hotărîtor prin „puritate" : „Aici, în exil, limba română ale cărei tării și adîncimi le-am descoperit cu o pasiune și cu o dragoste pe care nu mi le bănuiam, îmi interzice improvizația, graba, pocirea prin contaminare" („Ethos", II. 1975, pg. 208). Nu este o noutate teoria „românei de exil", ar fi fost de neimaginat, de altfel, ca un susținător al strămutării României în... străinătate să nu emită și o asemenea observație ; nouă e, însă, preocuparea mai pronunțată pentru idei care țin de lingvistică. Oricum ar fi, ipoteza este o simplă inițiativă de ordinul diversiunii, care nu intră în domeniul științei. Căci, în definitiv, ce ar fi „româna de exil" ? Un idiom vorbit de feluriți indivizi, prin forța împrejurărilor bilingvi și care utilizează româna doar în familie ori în scris. Asocializarea „românei de exil" o face, practic, o limbă imposibilă. Mai mult, o astfel de ficțiune nu poate genera norma, aspectul academic, „limba literară", din moment ce lipsesc instituțiile, lipsește presa organizată, nu sînt edituri. Pe scurt, „româna de exil" e un langaj artificial, existent doar în mintea celor care au imaginat-o.

În absența normelor, ar reveni că e „literară" limba pe care o folosesc cei ce fac literatură. Dar să fie „literar" dialectul pompos în care scrie Virgil Ierunca ? „Să ne iubim umbrele, să le respectăm finitudinea pentru a nu deștepta teii din veghea lor clară. Cine calcă pragul umbrei (...) pătează lumina. S-ar putea „Iluminările" din Rimbaud să fie, de fapt, niște stingeri torturate. Niște uitări în prenoaptea nemîntuită a neantului" („Ethos", II 1975, pg. 207). Nu, acestea sînt doar împleticiri de limbaj aparținătoare de un spirit bombastic. Să fie „literare" expresiile emanate de Virgil Tănase („exasperare coșmardească", „roman politico-oniric", „șleaul lor firesc", „pătachinele de caramea", „buzele de coșmar") ? Oricîtă lărgime de vederi am avea, acestea sînt doar alăturări fără rost.

În fond, „limba română" așa cum este ea vehiculată de grupul „parizian", se află în mare suferință și sub dominația unei absolute șovăiri. Incertitudinea lui Virgil Ierunca, autor al întrebării „așa s-o fi spunînd în românește ?" („Ethos", II, 1975), e cum nu se poate mai elocventă. Așa este „românesca" lor, nesigură și săracă, pitorească, (și cultivînd aci un neaoșism supărător, aci o neologistică foind, de fapt, de barbarisme). „Originalitatea" poeților, amatori cum se știe, divulă perfect acest fenomen de „begayement" lingvistic. Un N. Petra începea (în „Limite" nr. 17/dec. 1974) o proză „poetică" în acest fel : „Cu ceasul prins în iarar de condiții pline de viers, o adiere adîncă în izvorul ce nu mai cunoaște decît apăsarea nesfîrșitului adus de căderea pasului nostru". Un Dan Bocaniciu compunea o „Învoioșire" despre „duhul pre sine juruit". Expresia „i s-a tăiat craca de sub picioare" îi părea probabil, unul Horațiu Rădulescu (în „Limite" nr. 19/1975) foarte poetică, dar, se înțelege, nu este. O Elena Cosmopol (în „Limite" nr. 16/iul. 1974) credea că lirismul e sinonim cu bîiguiala neologistică : „Venea ca o inundație aleatorie / A ghețarului de venin / Din epoca algonchiană". Angela Croitoru care susținea că abia la Paris și-a descoperit „limba" („această limbă care s-a întreșesut în țesuturile mele") născocea curioase combinații : „monștrii plodiți de întuneric", „despodobit" etc. Cît privește pe Ion Pârvulescu, prezentat drept un mare poet al exilului, limbajul lui e cu totul necioplit și aberant : „hultanu spintecat dînd cu ficații în sefizoate", „și noi rămași pe-acilea, tot aprinzînd la veștejeli, nădăjduind că-n vis o să ne-arate drumul" etc.

Punctul ultim al „cultivării" limbii române, în ceea ce privește grupul „Europei libere", este însă limbajul scabros și, mai mult, injurătura. Un Gr. Tomaziu descria (în „Limite" nr. 16/iul. 1974) niște „libărci", un volum de G. Astaloș se numai „Bordel à merde" (J. Grassin, Paris, 1975) și ar conține... poezii (?!). Și așa mai departe. Însă campionul scatologiei e, nu mai încape îndoială, Paul Goma. Cît de „literar" e limbajul lui se poate observa ușor din aceste propoziții de cuțitar : „Voia amănunte ? I le-aș fi dat între patru ochi, i-aș fi vîndut toate pontur'li, i-aș fi făcut trampa cu harhării mei și ar fi băgat și el un loz străinez în caraimanu dumisale în loc să scoată dinsu' lei românești, să-i deghizeze, ca să-și plătească traditoru" („Limite" nr. 20/dec. 1975 pg. 14). Peste tot e, la el, vorba de „gagici", vischi, dolărași, ; Lista „inovațiilor" care sînt de fapt argou ar lua multe pagini : „a se țuicări". „pen

LIRICĂ ELVEȚIANĂ C.F. Ramuz

Instantanee din Micul sat

Strada

Două bătrîne pălăvrăgesc la un colț de stradă
gesticulînd cu mîini uscate
în mănuși negre, cu degete-amputate ;
o pisică albă își freacă, torcînd,
spinarea lucioasă, de fustele îmbătoșate,
iar bătrînele clămpănesc, din bărbii ascuțite.

O femeie așteaptă în dreptul prăvăliei cu lapte
o alta la fîntînă își umple găleata,
unele spală rufe de zor
și rid, găleților zăngăne
răsună riset, zăngănit de găleți,
în golul fîntînii plescăie apa, lovind de pereți ;
se duc să tragă la măsea bărbații, la „Crucea Federală",
trec pastorul, dirigintele școlii,
fetițele se-ntorc de la școală
cu plete muiate în raze de soare
și pulpe subțiratice.

Bătrîna

Era îndeajuns de bătrînă
cînd bătrînii de azi erau doar puștani
vine din alte vremi, s-a pierdut printre ani,
pe urmă ea însăși a uitat de ea.

Întîrzie din vremea cînd femeile purtau
bonete de dantelă,
marame'mpodobite, fuste de bumbac
căzînd în falduri grele.

Întîrzie din vremea cînd se vorbea-n dialect,
iar sătenii se duceau la oraș
o dată pe an, de Sînta Maria,
și urcînd spre catedrală,
cu grăunțe-n buzunare,
dădeau un ocol, clopotului mare.

Întîrzie din vremi atît de stinse, încît noi le-am uitat
dar ea, ea-și aduce aminte și-și coboară pleoapele
culegînd cu sîrg în amintire ;
și stă colea, la soare, încremenită-n amuțire,
cugetînd la trecut, la cei ce s-au tot dus
și la singurătate.

Duminică seara

Începe dansul, fetele
rid, saboții greoi prind să bată
măsura
și-acordeonul culcat pe masă
își strînge pe rînd și-și desfoaie
foalele zgomotoase.

E ceasul cînd soarele se duce la culcare,
luna-i rotundă, văzduhul albastru ;
și parc-o pulbere de stele
se-naltă din cîmpuri odată cu noaptea.

Clopotele duminicii au răsunat dimineața
clopotele-au tăcut,
dar ceva, ca o amintire de dangăt
s-a prins în legănarea copacilor din grădină
și oamenii, în pragul caselor, se uită
fericiți să vadă cum crește luna
în vîrfuri de plopi.

Pe drum

Un moșneag care trece, tușind,
scuipînd, șchiopătînd în toiag,
vlăguit de cît a tot mers —
și drumul e lung —
ce bucurie c-a ajuns,
cînd satu-i se mișește
ca țîncii-n șorțuri albe,
istoviți de joc, care s-ar fi trîntit
în miez de pajiști verzi,
să-și mai omoare vremea.

Pe urmă o căruță, cu un cal bătrîn,
iar cămașa moșneagului
cocoșat din spate de-o suflare de vînt,
pare a fi un clopot.

Calul tropotește în pas ostenit
zurgălăii înging o melodie tristă,
plopii defilează unul cîte unul
drumul se lungește ;
și omul se duce, pufăind din pipă,
purtînd la pălărie o pană de fum albăstrui.

Casele

Casele bătrîne sînt toate gîrbovite
ca niște bunici
care zac în jilț, cu mîinile-odihnind în poală
după ce-au trudit din greu de-a lungul unei vieți.
dar casele noi sînt proaspete, drăgălașe,
asemenea codanelor cu părul adunat în basmale de fir,
care-și trag răsuflarea, ostenite de dans,
avînd prins la sîn cîte un trandafir.

Soarele-asfințind scînteiază în geamuri
fumul se-naltă-n calere răsucite
și firele lui încîlcite
țes printre ramuri de nuc, împletite,
pînze de păianjen, ușor aburite.

În noapte, peste acoperișuri,
ora ceasornicului scrîșnind din încheieturi ruginite,
a cărui greutate coboară, coboară,
se răspîndește spre cîmpuri,
și deșteaptă dintr-odată
căsuțele adormite.

Cîntec

A trăi e într-un fel
ca atunci cînd dansezi
ce plăcut e cînd începi —
o trompetă, un clarinet —
ce plăcut e cînd te-oprești
și trombonul și-a dat duhul —
păcat că s-a terminat,
ți se rotește capul, și s-a înnoptat.

(Din culegerea „Le petit village"
în volumul „Passage du poete")

În românește de
Antoaneta Ralian

„Nuevo Mundo" al dansului

Nu cu mult timp în urmă, am asistat la un reușit spectacol coregrafic, oferit de compania de balet **Nuevo Mundo** din Caracas, înființată acum 7 ani sub patronajul președintelui Venezuelei, Luis Herrera Campins, și funcționînd pe lîngă „Teatro Municipal" din Caracas. Directorii artistici, Zhandra Rodriguez și Dale Talley, au imprimat ansamblului un stil neoclasic, aflat la confluența dintre clasic și modern, dintre tradiție și invenție, grefînd pe vocabularul baletului academic, deplin însușit, procedeele suple, imaginative ale „expressional dance"-ului sau „creative dance"-ului cum i se mai spune. Prima piesă din program, un dans de grup, **Mercurico** (muzica : Felix Mendelsohn — **Concert pentru pian nr. 1**) în coregrafia Dennisei Nahat, a ilustrat cît se poate de elocvent, această concepție. Într-o compoziție unitară, bazată pe o mișcare și o plastică a trupurilor vie, energică, figuri clasice precum fouette-ul, saliturile, piruetele, entrechat-urile, au fost integrate în algoritmii dansului modern. Ceea ce la o privire grăbită, superficială putea fi luat drept o montare ușor confuză era, de fapt, un desen dinamic, permutabil, în care elementele — corpurile balerinilor, fiecare la rîndul lui, o structură cinetică, intrau în elaborate simetrii și asimetrii prin succesiune sau simultane, oarecum în manieră expusă de Doris Humphrey în cartea sa **The Art of making dance**. Soliștii-interpreți, Dale Talley, Vanessa Ortiz, Gina Bugatti, Gloria della Casa, Ricardo Romero, Gordon Leath, Paolo Denubila, Alberto Tonares au fost toți, cu excepția a cîteva mici desincronizări, acele „instrumente" ultrasensibile ce au materializat exact și uneori, cu virtuozitate, prin „simfonica" gesturilor și ritmurilor, structura coregrafică.

După această introducere și argumentare a posibilităților de ansamblu ale trupei, au urmat două lucrări solistice de reală dificultate.

Prima dintre ele, **Apele primăverii** (muzica : S. **Rahmaninov**, coregrafia Assar Messerer) a fost gîndită într-un viguros stil clasic, în dorința de a sugera resurecția și tumultul forțelor germinative. Interpreții, Adelaida Muniz și Richard Palomares s-au exprimat cu aplomb, cu forță, uneori la limita esteticului, modelînd un spațiu dionisiac, eruptiv, fremătător, debordînd de vitalitate. Dar „cîntul" serii l-a constituit, indubitabil, secvența intitulată **Poem** (muzica : E. Chausson) în transpunerea coregrafică a lui José Farrez. Privind superba evoluție a Zhandrei Rodriguez, balerină dotată cu un instinct muzical și o suplețe a corpului ieșite din comun, mi-au revenit în memorie cuvintele lui Mallarmé „dansatoarea nu este o femeie care dansează, căci nu este deloc femeie, și nici nu dansează". Paradox strălucit și pe deplin confirmat. Zhandra Rodriguez a fost orice altceva în afară de dansatoare. O apariție de vis, aș spune : pasăre plutind în sunetele muzicii, șarpe încolăcindu-se pe trupul statuar al partenerului ca vița de vie pe torsul lui Dionys, stea de mare vibratilă, unduindu-se melodios la cel mai fin acord muzical. Împreună cu Manuel Molina, și el un interpret de clasă, a dăltuit prin gestualitate și mișcare, un cub magic al duratei ce a imortalizat într-o peretii săi de cristal elastic, inefabilul unei clipe de poezie, în care Eros și Thanatos s-au contopit într-un emoționant act suprem.

În partea a treia a spectacolului am asistat la o compoziție de o cu totul altă factură, **Cattuli Carmina**, spre a demonstra, parcă, gama întinsă de exprimare a ansamblului. Baletul, pe muzică de Carl Orff, coregrafia Renato Magalhaes (Braziliă), inspirat de versurile poetului Catullus Caius Valerius, cuprinde cinci părți : „Eis Iopa, „Vivamus mea Lesbia", „Visul lui Catullus", „Odi et amo" și „În eternitate îți voi aparține" corelate într-o viziune dramatică.

După prima piesă, **Mercurico**, instaura un spațiu unde esențiale erau relațiile „sintactice" dintre parteneri, combinările și înlănțuirile de figuri după o logică intrinsecă a dansului, fără, adică, o epică, **Catulli Carmina**, dimpotrivă, conține o idee teatrală reprezentabilă, în slujba căreia sînt puse mijloacele coregrafice. Mai mult chiar, procedeele specifice dansului sînt coroborate cu elemente de pantomimă și măști alegorice, amintind, în fond, de conceptul de „dance drama" a lui Kurt Joos, trecut însă prin fantezia și sensibilerie luxuriantă, tipic sud-americană. Și tot în acest sens, trama narativă a căpătat și semnificații mitic-simbolice, moartea lui Catullus trădat în dragoste de ușurateca Lesbia, însemnînd abolirea condiției efemere a erosului telluric, pentru iubirea ideală, în absolut. Soliștii-interpreți Alejandro Menéndez (Cattullus), Gina Bugatti (Lesbia) Dale Talley (Celius) și Fred Bordelanu, Edward Macmillan, Alexi Zubiria (Bătrînii) au probat nu numai calitățile lor de dansatori dar și reale virtuți scenic-dramatice. O menționă specială merită totuși Alejandro Menéndez pentru dificilul său rol de compoziție, ce l-a solicitat la maximă tensiune de-a lungul întregului balet, și Gina Bugatti, o frumusețe demnă de marele model antic evocat, pentru stilul ei elegant-statuar. **Nuevo Mundo** de Caracas este un ansamblu de un evident profesionalism, cu invidualități remarcabile dar și cu o prestație colectivă bună, abordînd un repertoriu bogat, insuficient pus în valoare în acest turneu-fulger, în registre stilistice diferite, cu un grad de dificultate destul de înalt. Nu ne rămîne decît să sperăm că **Nuevo Mundo** va reveni cît de curînd, într-un turneu mai amplu, mai bine organizat, care să ne dea posibilitatea să apreciem toate valențele trupei.

Paul Antipa

● **SPECIALIST** în Montesquieu, cărula i-a dedicat o lucrare fundamentală, cercetător al epocii luminilor Georges Berekassa publică în colecția „Biblioteca Istorică" o carte intitulată **Politica și memoria sa. Factorul politic și cel istoric în gîndirea luministă.** Prezentarea Editurii Payot recomandă în următorii termeni această nouă carte a lui Georges Berekassa : „Nouă studiu al profesorului de la Universitatea din Paris VII ridică următoarea problemă : cum a fost conceput raportul dintre istorie și politică într-o epocă în care se încerca, pe căi diverse, construirea unei politici „naturale" ? Oamenii luminilor si-au pus probleme care sînt din nou ale noastre și au întîlnit obstacole care ne sînt de asemenea foarte apropiate".

REPERE

Artă levantină (II)

Trăsăturile cele mai relevante ale narațiunii durrelliene izvorăsc din tentativa de a acorda timpului o dimensiune spațială. In acest fel se justifică expoziționea stufoasă și sincopată, cu intercalări derutante de episoade, pe planuri temporale diferite, sugerînd un fel de simultaneitate în conștiință a unor evenimente cu cronologie disonantă. Situate într-un topos, o Alexandrie mitică, personajele și acțiunile lor sînt mai apoi contemplate într-un sistem de oglinzi care aproximează adevărul, adică o imagine mai mult sau mai puțin veridică, de fapt o căutare a unei ordini ideale : „Undeva în inima experienței, există o ordine și o înțelegere pe care le-am putea surprinde dacă am fi destul de atenți, de iubitori, sau dacă am avea destulă răbdare." Foarea erotică de **Justine** este o treaptă inițială a deveniri noastre și nu întîmplător se insistă asupra ei mai ales în primul volum al cuartetului, pentru ca mai apoi să fie dezvăluite alte dimensiuni și mobiluri ale realității. Cu toate acestea, dragostea celor doi „faliți", cum îi numește autorul, care prinde în cercul ei încă doi parteneri, ca un fel de predestinare, ocazionează autorului o serie de observații tulburătoare, chiar dacă discursul sforăitor și pretențios adaugă o notă „decadentă" și insuportabilă adevărurilor sale. Oricît am ști că Justine își ascundea o acțiune politică sub masca adulterului și a dezordinii erotice, nu e mai puțin adevărat că în imanența primei cărți a cuartetului, această „dragoste" e reală și trăită ca atare. În mod foarte subtil, Durrell insistă asupra senzualității legăturii lui Darley cu Justine, deși personajul său afirmă că nu asta conta între ei, lăsînd altor perechi revelația dragostei înseși. Poate că cea mai profundă pagină a romanului este realizată prin vizita la spital, întreprinsă de Darley atunci cînd moare bătrînul Cohen, fostul iubit al Melissei. Fragila Melissa, atît de deosebită de „planta diluviană" care era Justine, se dovedește de o duritate fără margini, cînd este vorba de amantul ei de demult. Notațiile lui Durrell-Darley sînt remarcabile, punînd trăirile personajelor sub semnul zeiței antice, dominată de trăire, în afara dimensiunii spirituale din epistola paulinică : „Și deodată am văzut un adevăr care se poate aplica oricărei iubiri : dragostea este un tiran care la sau pierde totul. Celelalte sentimente, milă, tandrețe, etc. se află doar la periferie și aparțin fabricaților societății și obișnuinței. Dar ea, Afrodita austeră și nemiloasă — e pagină. Nu ne consumă crelerul sau instinctele — ci înseși oasele. Mă înspăimîntă gîndul că bătrînul, într-o clipă ca asta, nu era în stare să suscite nici măcar o clipă de tandrete prin amintirea unui lucru pe care-l spusese sau îi făcuse în viață: tandrețe din partea cuiva care de fapt avea sufletul cel mai tandru și mai blînd din lume". O atît de pregnantă imagine a ferocității pe care o creează senzualitatea, a prăpastiei morale în care îi prăbușește pe oameni, ne-a fost dat arareori să găsim în literatura mai nouă, și ea este, poate, singura pagină de mare roman din tot discursul atît de amplu al cuartetului durrelian. Dintr-o asemenea perspectivă, destinația omului se află înapoi, în copaci, iar simțurile sînt baza cea mai sigură pe care putem realiza această întoarcere preconizată de cuadratura freudistă. Noroc cu „fabricațiile" noastre, cu mila și cu nădejdea, cu răbdarea și supunerea, și chiar cu păcatul, resimțit ca atare, pe calea către desăvîrșire. Iubirea este altceva, și nici un scrogat al simțurilor nu poate înlocui puterea ei „cea mai mare", care se află deasupra înțelepciunii și chiar a credinței. Levantul este însă senzual și țipător, dominînd romanul lui Durrell cu putregaiul lui fosforescent, cu mirosuri rîncede și cu epiderma bolnavă. Arta lui este superficială și trecătoare, fără nici o dimensiune spirituală.

Aurel-Dragoș Munteanu

REVISTA STRĂINĂ

● **REDESCOPERIREA** cărții lui Francis Parkman, **Franța și Anglia în America de Nord**, republicată de curînd, este celebrată într-o amplă cronică semnată de Paul Gray în revista **Time**. Sub titlul **Povestea nașterii unei națiuni**, criticul trece în revistă valorile epice ale cărții lui Parkman, marele suflu care animă stilul acestui istoric de la începutul secolului al XIX-lea. Avem de-a face cu pagini romantice, care celebrează valorile eroice, în termeni amplu, pe un fundal edenic, încă necorupt de valorile civilizației. Paul Gray scrie : „Ultima ediție din istoria lui Parkman a fost publicată în 1926 și s-a găsit foarte greu de atunci încoace. Publicînd-o acum, colecția „Biblioteca Americană" își îndeplinește mandatul de a aduna și de a salva de la uitare scrierile americane clasice punîndu-le la dispoziția tuturor. Parkman este destul de demodat pentru a face impresia de noutate. Iar marea lui epopee, deși bazată pe fapte, se citește ca un roman fascinant, punîndu-și candidatura la fel ca oricare altul pentru titlul la „Marele Roman American".

● **LUCRAREA** lui Samuel Pisar, **Rezervorul uman**, este prezentată în termeni călduroși de către Gilles Pudlowski în revista **Paris Match**. Autorul este unul dintre puținii eseiști politici din presa occidentală care se mărturisește a fi un optimist incurabil. Iată ce scrie Gilles Pudlowski : **„Singele speranței"**, o primă carte, a revelat marelui public un practician puțin obișnuit al culiselor politice internaționale : avocat, economist, însărcinat cu negocierile est-vest, Samuel Pisar este un supraviețuitor al lagărelor de concentrare. El a scăpat în mod miraculos din camera de gazare de la Auschwitz, ieșind din această experiență, asumată în mod superb, cu un optimism de cea mai bună factură. Atitudinea sa este atît de puțin cultivată în timpurile noastre încît trebuie să aplaudăm cu orice preț pe acest profet al păcii, al destinderii și al bunului simț universal, chiar dacă păstrezi și un pic de scepticism în toate aceste laude".

● **UN FOILETON** amuzant publică John Leo în revista **Time**, consacrat multelor cărți dedicate vindecării stării de nervozitate. Sînt incriminate de fapt lucrările de educație socială care nu au alt scop decît cîștigul financiar, fără să pună la îndemîna cititorilor adevărate soluții de conduită. Citind titluri ca : „Fă din enervare aliatul tău" de Neil Clark Warren, Furia, emoție rău înțeleasă" de Carol Tavris, „Dragostea și enervarea în căsătorie" de David Mace, „Nervi" de Leo Madow și multe altele, propunînd soluții care se bat cap în cap pentru vindecarea stărilor conflictuale și a tensiunii nervoase, autorul face haz de necaz, imaginînd o discuție între doi soți care se lasă influențați alternativ de una sau alta dintre aceste cărți. Singura soluție poate fi, desigur, același vechi obicei de a număra pînă la o sută, înainte de a-ți da drumul nervilor. Ceea ce nu trebuie să aflăm din zece cărți hiperpretențioase.

● **UN SUCCES** de prestigiu cunoaște lucrarea celebrului istoric englez Norman Cohn, **Fanaticii apocalipsului**, dedicată „milenariștilor rebeli și anarhiștilor mistici în evul mediu". Cea de-a doua ediție franceză a lucrării a fost publicată de curînd la Paris, într-o formă în întregime revăzută de autor. Este vorba de o carte clasică, o istorie completă a diferitelor mișcări milenariste din evul mediu, adică a viziunilor care anunțau sfîrșitul lumii și nașterea unei epoci a mîntuirii și a dreptății, sub semnul unei voințe exterioare umanității. Întregul ev mediu a fost cutreierat de asemenea imagini umbroase care au lăsat în urma lor riuri de sînge, prin încercarea de a forța natura umană și de a impune soluții sociale nefirești.

● **O CARTE** mult dezbătută în presa occidentală este dedicată de cunoscutul istoric Michel Ostenc raporturilor dintre „Intelectualii italieni și regimul fascist (1815—1829)". Radiografiind natura aberantă a regimului lui Mussolini, autorul incriminează atitudinile de demisie intelectuală, cazurile în care unii slujitori ai ideii s-au compromis, punîndu-se în slujba întunericului și a ciumei brune : „Aceste atitudini nu angajează însă decît indivizii, și nu conceptele pe care le reprezintă. Cultura italiană de la începutul acestui secol a jucat un anume rol indiscutabil în apariția fascismului. Furnizîndu-i elemente pentru acțiunea și propaganda sa, ea a contribuit fără nici un dubiu la elaborarea stilului fascist de guvernare. Dar cultura a rămas străină regimului lui Mussolini, care nu a depășit niciodată stadiul de „comportament" pentru a elabora o pretinsă cultură fascistă autentică".

UN POD PREA APROPIAT (V)

era Ryan, prăbușit la pămînt.

Trei tineri îmbrăcați în blugi, cu veste uzate, se plecaseră asupra lui. Kathryn a crezut mai întîi că voiau să-l jefuiască. Dar făcîndu-și loc printre cei strînși în jurul soțului ei a văzut că unul dintre tineri și-a scos vesta, și făcînd-o sul, i-a virit-o lui Ryan sub cap. Al doilea a vrut să se ducă să cheme o ambulanță, al treilea să anunțe poliția. Cu ultimele puteri, scriitorul s-a opus. A cerut să fie ridicat pe picioare. Tinerii l-au sprijinit, ajutîndu-l. Cel care își scosese vesta pentru a i-o vîri sub cap, i-a scuturat pardesiul de praf, ștergîndu-i cu un gest simplu și pantofii. Cornelius Ryan a vrut să-i recompenseze cu ceva. Au refuzat banii. Atunci le-a cerut să-și scrie numele și adresele pe o hîrtie. Mai tîrziu, Ryan a trimis fiecăruia cîte o carte cu dedicație. Două s-au întors expeditorului cu mențiunea : „Adresa necunoscută". A treia a ajuns la destinatar. Era tînărul care își scosese vesta. Ryan a primit o scrisoare de mulțumire din partea soției acestuia. Tînărul murise la o săptămînă după întîlnirea evocată mai sus, într-un accident de circulație.

Nu numai cancerul ucide...

Ryan n-a putut rămîne la festivitatea istoricilor pînă la capăt. În cădere, scriitorul își rupsese o coastă. Opt zile și opt nopți a trebuit să rămînă imobilizat pe un fotoliu fără să se poată întinde. Dar omul părea indestructibil. După sudarea coastei purta un corset elastic, iar la 5 iulie s-a dus la sărbătoarea de absolvire a liceului de către Victoria, fiica sa. Șase zile mai tîrziu, împreună cu Kathryn, era din nou în Europa, mai întîi în Olanda, apoi în Franța, unde s-a întîlnit cu editorul său, Robert Laffont. S-au întors în America pe 6 iulie. În august, se afla în Canada, la o partidă de pescuit, de unde s-a dus la Chicago pentru un interviu televizat. La 17 septembrie se afla din nou în Arnheim, pe locurile unde, exact cu treizeci de ani în urmă, se desfășuraseră luptele pentru „Un pod prea îndepărtat". Zece zile mai tîrziu debarca la New York. Între timp, ultima lui carte apăruse în librării. Mai avea mai puțin de două luni de trăit...

De ce evoc viața acestui scriitor aici ? Pentru că este o pildă de conduită în fața morții. Pentru că, prin el, cea mai cumplită dintre suferințe a primit cea mai umană sfidare. Nici-o clipă de abandon, de depunere a armelor, de renunțare. Cancerul, care de nimic nu se teme, trebuie să se teamă de astfel de oameni ! Mi-a fost dat ca, în iarna lui 1970, să fiu în preajma lui Miron Radu Paraschivescu, venit în Franța, la Villejuif, să se trateze de aceeași necrutătoare boală. Un timp, poetul s-a dus la un sanatoriu din Haute Savoye, sperînd că aerul Alpilor îl va ajuta. Nu l-am auzit lamentîndu-se niciodată. Acolo, în sanatoriul montan din Plateau D'Assy, a tradus „Calea Regală" de Malraux... Spunea că în timpul muncii istovitoare asupra acelei cărți „murise" de cîteva ori. Un alt neingenunchiat...

Cartea lui Cornelius și a Kathrynei Ryan despre lupta lor cu cancerul este plină de detalii de viață, de portrete, de întîmplări pilduitoare. Geoff, fiul lor, a fost prins la un moment dat că se droghează. Cornelius l-a alungat din casă, lăsîndu-l să se confrunte cu viața, și să-și aleagă drumul de urmat : ori amăgirea plină de deziluzii a paradiselor artificiale, ori ambiția de a deveni om. A triumfat ambiția. Victoria juca în spectacole montate pe scena liceului. Cornelius era de fiecare dată prezent, făcînd pe regizorul, sau dirijînd orchestra elevilor, cu toate că abia se mai putea ține pe picioare.

La ultima internare, înainte de a i se putea găsi o rezervă, a imobărît camera de spital cu un alt bolnav, Harold, un american simplu, cu care Ryan găsea forțe să mai rîdă, povestindu-și reciproc anecdote. Un bolnav de pe același etaj le stîrnea hazul și totodată uimirea, deoarece cît era ziua de lungă trecea pe culoar împingînd înaintea lui, cu piciorul, stativul metalic care susținea flaconul cu perfuzia implantată într-o venă a brațului. Cu fiecare zi lăsa impresia că se mișca din ce în ce mai repede, deși pașii îi erau ezitanți. Harold era uluit și în același timp intrigat de ambiția omului de a merge cu orice preț, făcînd astfel de zeci de ori turul culoarelor. Cei doi l-au poreclit „Diogene", Cornelius povestindu-i lui Harold istoria înțeleptului pornit de demult, cu un felinar în mînă, în căutarea Omului. Cînd Ryan a fost mutat în rezerva lui, i-a zis lui Harold : „La revedere, bătrîne. Și dacă îl vezi pe Diogene cîștigînd cursa, anunță-mă !". Într-o zi, Ryan i-a spus lui Kathryn : „Știi că Diogene a început să cîștige în viteză ? Du-te și spune-i lui Harold...". Dar Kathryn n-avea cui să-i mai spună. Harold murise de o săptămînă. Iar Diogene tot mergea, și mergea, împingîndu-și înaintea lui stativul cu perfuzia. Alt neingenunchiat...

Sfîrșitul lui Ryan se apropia însă cu pași repezi. O complicație pulmonară s-a ivit pe neașteptate. Atunci i-a spus lui Kathryn : „Ciudate mai sînt și cancerele astea. În jumătate din cazuri se moare de pneumonie !". Nu mai putea respira decît cu o mască de oxigen. Își trăia ultimele ceasuri. Era simbătă, 23 noiembrie 1974. Copiii veniseră la căpătîiul lui. Pe un perete al camerei de spital se afla o fotografie mărită, în care se vedea un pescar aruncîndu-și lanseta într-un fluviu. Ryan a privit-o lung, apoi și-a chemat fiul mai aproape : „Geoff — i-a zis —, încheietura mîinii, nu uita că trebuie să știi s-o miști...". Băiatul a înțeles, și s-a uitat și el la fotografie : „O să-mi amintesc, tată. Întotdeauna mi-ai explicat că succesul aruncării unei lansete constă în mișcarea încheieturii mîinii. O să mă antrenez mai bine."

A suris. Cam așa se moare în filmele americane. Dar, uneori, așa se moare și „în viață". Katie își amintește : „Deodată, prinzîndu-se de marginile patului, cu ultimele puteri care îi mai rămăseseră în umeri și în brațe, a reușit să se ridice. Mi-am petrecut brațul pe după umerii lui ca să-l susțin. S-a îndreptat și și-a pus mîna pe mîna mea : «Katie, mi-a zis, sînt cumplit de obosit !» A respirat adînc, de două ori, și a murit..."

Învinsese. Dacă nu pînă la capăt, cel puțin pînă la un moment-scadență pe care se ambiționase să-l depășească. Și l-a depășit cu două luni. În prefața la ultima carte a lui Cornelius Ryan, Cristian Popișteanu scrie : „Necrutător destinul acestui irlandez născut la Dublin, în 1920, naturalizat cetățean american în 1950 și intrat într-o glorie literară universală printr-o trilogie consacrată ultimei conflagrații mondiale. La 23 noiembrie 1974, mai puțin de două luni după lansarea ultimei părți a acestei trilogii «A bridge too far» — «Un pod prea îndepărtat» (răspîndită pînă acum în 20 de limbi în ediții succesive ce depășesc 20 de milioane de exemplare), numele lui Cornelius Ryan trecea în lumea posterității. Reporterul frenetic care în anii războiului «acoperise» nenumărate evenimente de pe teatrele de luptă din Africa, Europa Occidentală și Pacific în calitate de corespondent al ziarului «London Daily Telegraph», iar apoi își consacrase ultimele două decenii din viață reconstituirii cît mai exacte a marile bătălii din războiul antihitlerist desfășurate în apusul continentului european, își sfîrșea extrem de «profesionist» existența : nu înainte de predarea «manuscrisului»...".

Cornelius trecuse însă prin toată gama de umilințe pe care, indeobște, le numim printr-un singur cuvînt : suferință. Alternînd între acutizări și remisiuni temporare, boala cu sentința ei malignă l-a supus mutilărilor. Ultima, cu adevărat ultima carte pe care îi mai apare semnătura — „A private batile" — , nu este numai povestea unei încrîncenate lupte, ci totodată imaginea unei Americi a cărei școală medicală, cu succesele și eșecurile ei, se află cuprinsă alături de alte școli similare de pe pămînt în căsirea leacului la cumplita boală a secolului. Este o carte ce depășește însă cadrul limitat al „intimului", al „cazului strict particular", chiar și al lumii medicale dintr-un anumit domeniu de excepție, o carte care își lărgește capacitatea de cuprindere și orizonturile pînă la atingerea performanței de a se putea constitui fără echivoc într-un rechizitoriu adresat maladiei ce va fi într-o zi cu totul învinsă, cu toate că, deocamdată, mai cere încă un tribut atît de greu de vieți omenești. Mai mult decît atît, sub anumite aspecte, cartea lui Cornelius și Kathryn Ryan face o subtilă radiografie societății americane, lumii medicale și spitalicești, precum și „minorităților cancerosilor" pe care literatura și cinematografia au ezitat să o înfățișeze altfel decît sub aspectele ei melodramatice. Ryan are curajul demistificatorului. Observațiile lui sînt penetrante, scrisul riguros, adeseori pasional, niciodată nepermițîndu-și să se lase furat de tentația lamentului, de acea îndulșătoare dar sterilă „milă de sine".

A luptat ca un combatant, iar bătălia dată de el a fost o prelungită zi „Z", care a durat 1 582 de zile, de la 24 iulie 1970 pînă la 23 noiembrie 1974. Timp în care și-a scos armele pentru a lupta nu numai cu o crudă și neinduplecată boală, ci și cu sine însuși, pentru depășirea a tot ceea ce îl putea împiedica să-și realizeze pînă la capăt programul prestabilit, acela de a termina „Un pod prea îndepărtat", înainte ca moartea să-l termine pe el.

I-a fost „podul" dintre viață și moarte prea aproape.

Dar l-a cucerit.

— sfîrșit —

SPECTACOLUL LUMII

văzut de Ioan Grigorescu

În curînd:
ALMANAHUL ESTIVAL „LUCEAFĂRUL"

● Din cuprins : ● S.S.R.-'75 ● Bătălia pentru limba română ● Primul război mondial și cuvîntul scriitorilor ● I.G. Duca : Memorii ● Un Iorga necunoscut ● Cazul Davila-Vlaicu Vodă ● Reportaj senzațional ● Utopia daneză ● Instrumentele polemicii literare : spada, pistolul, condeiul ? ● Neuitatele seri de luni ● Luceafărul 25 ● Zilele facerii ● Cenaclul Labiș ● Amintiri despre Toma Caragiu ● Hitchock : omul Turn-Eiffel ● Antologie polițistă ● S.F. ● Ascensiunea Universității Craiova ● Ultimul soldat din cel de-al doilea război mondial ● Și, de fapt, ce s-a întîmplat în Malvine ? ● Cuvinte încrucișate ● Divertisment

SPORT

Mierea făgăduinței

A venit ziua despărțirii de mare. Peste un ceas voi apuca drumul întoarcerii acasă. Drumul prin stepă. Adică prin amplitudinea melancoliei. Adîe în mine o tristețe flexibilă, înseninată de gîndul și speranța că pe drum voi bea tăceri de caprifoi păstrate-n telinare de umbră. Azi-noapte din nou, a hohotit furtuna. Dar nu, mai întîi au fost florile de nalbă uriașă care-au aprins în cupele lor pulberi violacee uitate de fluturii porniți să aducă în ceruri o lună timpurie și meditativă. Pe urmă a fost mărul din curtea Casei Scriitorilor de la Neptun care, tîrziu după amiază, s-a apucat să înflorească a doua oară. (Văzîndu-l, mi s-a făcut dor de cringurile de aluni ; mi-ar place să le revăd, în septembrie, căptușite de pogoane de mure cu ochi de miază-noapte arzătoare). Pe urmă niște lepătari au început să cînte. Marea, fiindcă nu cunoaște decît zeități fanatice, a socotit cîntecul denigrator sau nerușinat, s-a făcut vînătă ca oțelul, s-a făcut verde și a chemat ploaia. Atunci ziua s-a schimbat în seară și seara într-o noapte burduhănoasă pe care nici pescărușii nu izbuteau s-o înțepe cu strigătele lor stinjenitoare. Fulgera zigurat — vine de marmură roșie în pereții unui templu al puterilor misterioase. Mă uitam de la o fereastră ascunsă de sălcii și trandafiri cățărători și mă torturau începuturi de poeme pe care, știu bine, n-am să le duc niciodată pînă la capăt...

Ce frumos, doamnă-mi, ocrotești ispitele,
Pe toate le ții închise în mierea făgăduinței
Furtuna și-ascute pe geamuri copitele
Iar cuvîntu-mi e rană la marginea ființei...

Manierismul furtunii mi-a doborît tîmpla pe pernă. Am adormit întrebîndu-mă dacă marea poate să descrie sentimente. (Sînt sceptic !) Și dormind am visat că sosise la mal Olandezul zburător. Implora iarba și mestecenii să-i arunce să miroasă cîțiva bulgări de ciulini. Dis-de-dimineață am coborît pe țărm și i-am găsit tiparul trecerii în metafora unui val. Iar acum, cînd, asemeni cărușașilor cu chirie, iau drumul spre casă, osia trupului meu se bucură că va călca răzoare de pelin. Marea, la despărțire, miroase a fin — ce altceva sînt algele din imensele ei spații ? — și pe clina fiecărui val, luna iulie plantează fagi și ulmi. Ardoare și făgăduințî pentru strugurii lunii august.

Fănuș Neagu

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef :
Nicolae Dan Fruntelată,
Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct),
Teodor Dalu
(secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, tel. 17 32 00
ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 70 95
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC CASA SCÎNTEII